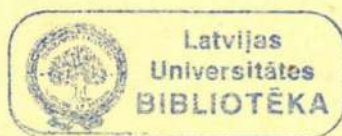

A 542.

DIPLOMDARBS

1939.g.

Latvijas Universitātes Bibliotēka

stud.oec.Ženijas š t ū b e l i s
matr.Nr.10.537.

Latvijas zīmīte

	1992
Ievads	6-9
I. Latvijas Lauku pašvaldības vēsture 1918-1945	10-12
II. Latvijas Lauku pašvaldības izstrādes īpašības un tās attīstība	21-23
III. Pašvaldības jēdzieni un veidi	24-26
IV. Latvijas pagasta pašvaldības un tās galvenie uzdevumi	

LATVIJAS LAUKU PAŠVALDĪBAS FINANSĒS

A. Pagasta pašvaldības ienākumi	27-30
B. Pagasta valsts ienākumi	31-32
C. Pagasta veiktie darbi	33-34
D. Pagasta pašvaldības izdevumi	35
E. Pagasta pašvaldības izdevumu pārskats	36
1/ Izturēšanās izdevumi	37
2/ Izturēšanās un izdevumu pārskats	38
3/ Izturēšanās izdevumi	39
4/ Izturēšanās izdevumu pārskats	40
F. Pagasta pašvaldības izdevumu pārskats	41

SATURA RĀDĪTĀJS.

	Lpp.
Ievads	6.-9.
I. Latvijas lauku pašvaldības vēsture	10.-19.
II. Latvijas lauku pašvaldības iekār- tas tiesiskie avoti	20.-23.
III. Pašvaldības jēdziens un būtība	24.-28.
IV. Latvijas pagastu pašvaldības ta- gadējā iekārta:	
A. Vispārējie noteikumi	29.-31.
B. Pagasta padome	32.-33.
C. Pagasta valde	34.-35.
D. Pagasta vecākais	36.-37.
E. Pagasta revīzijas komisija	38.
F. Pagastu pašvaldības iestāžu darbības pārraudzība	39.
1/ instruēšanas tiesības ..	40.
2/ iecelšanas un atcelšanas tiesības	40.
3/ revīzijas tiesība	40.
4/ sūdzību izlemašnas tiesība	41.
E. Pagastu pašvaldības organu lēmumu pārsūdzība.....	42.

	Lpp.
V. Pagastu pašvaldības uzdevumi	43.-45.
VI. Pagastu pašvaldības budžeti	46.-57.
VII. Pagastu pašvaldības ieņēmumi:	
1/ Kārtējie ieņēmumi:.....	58.-59.
a/ Pagastu pašvaldības pri- vāttiesiskie ieņēmumi	60,-63.
b/ Pagastu pašvaldības pub- liski tiesiskie ieņēmumi:	64.-65.
aa/ Nodevas	66.-70.
bb/ Nodokļi	71.-75.
2/ Ārkārtējie ieņēmumi	76.-77.
VIII. Latvijas lauku pašvaldības ieņē- mumi:.....	78.
1/ Kārtējie ieņēmumi:.....	79.-86.
a/ Nekustamas mantas nodoklis	87.-97.
b/ Pašvaldības nodoklis	98.-114.
c/ Pārējie nodokļi un nodevas	115.
d/ Pārējie kārtējie ieņēmumi	116.-118.
2/ Ārkārtējie ieņēmumi	119.-121.
IX. Latvijas lauku pašvaldības izde- vumi:.....	122.-127.
1/ Kārtējie izdevumi:	
a/ Administratīvie izdevumi	128.-135.
b/ Izglītības veicināšanas izdevumi	136.-142.

	Lpp.
c/ Sabiedriskās aizgādības izdevumi	143.-148.
d/ Veselības aizsardzības izdevumi	149.-153.
e/ Parādu un procentu nomaksa	154.-155.
f/ Pārējie kārtējie izdevumi	156.-157.
2/ Ārkārtējie izdevumi	158.-161.
X. Klausas:	162.-166.
1/ Ceļu Klausas	167.-168.
2/ Iekšējās Klausas	169.-170.
XI. Pagastu pašvaldības parādi ...	171.-182.
XII. Nodokļu parādi	183.-189.
XIII. Pagastu pašvaldības līdzekļi un manta	190.-194.
XIV. Lauku pašvaldību fonds	195.-207.
XV. Sadarbes apvienības	208.-211.
Noslēgums	212.-214.

I E V A D S.

Valstij kā organizētai tautai ir savi uzdevumi, kuru veikšanai pastāv dažādas valsts iestādes. Līdz ar kultūras attīstību šie uzdevumi arvien vairāk paplašinās. Atsevišķos apgabalos un apvidos rodas īpatnējas, kādreiz pat ļoti sīkas vajadzības, kuras no valsts centrālām iestādēm vairs nav pārskatāmas. Rodas uzskats, ka dažu valsts uzdevumu veikšanai dibināmas lielākā vai mazākā mērā no centra neatkarīgas vietējas iestādes^{1/}. Un tāpēc tagadnes valsts savus daudzos, plašos un sarežģītos uzdevumus un pienākumus var sekmīgi veikt tikai pie zināmas organizācijas un darba sadalījuma.

Nav gandrīz nevienas sabiedriskas parādības, kur valsts neņemtu lielāku vai mazāku līdzdalību. Sakarā ar to tagadējās valstis pastāv vairāk centrālo organu, kas sakopo savās rokās galvenās lietas, bet vietējās - atstāj no centra vairāk vai mazāk

1/ Lauku pašvaldību gada grāmata, 1930.g., 243.lp.

neatkarīgo vietējo organu kompetencē.

Vietējo iedzīvotāju garīgo un materiālo vajadzību apmierināšanā ļoti lielu lomu visas valstis piešķir pašvaldībām, kam vietējie apstākļi nenolie dzami labāk pārrēdzami. Šinī ziņā pašvaldības ir centrālo iestāžu palīgorgani, ar diezgan lielu rīcības brīvību likumā paredzētās robežās.

Vietējo pašvaldību kompetencē parasti ietilpst trīs kategoriju lietas: vietējās saimnieciskās, administratīvās un kultūrālās.

Šī kompetence var būt noteikta vai ar vispārēju formulu, vai ar atsevišķu lietu uzskaitīšanu /t.s. enumerācijas metode/, vai arī abas šīs metodes kombinējot. Kombinētā metode ir pieņemta mūsu pašvaldību likumos^{1/}.

Pašvaldības, kā: provinces, apriņķi, pagasti, pilsētas u.t.t., ir publiskitiesiskas apvienības, kas ietilpst valstī. Iestādes, kas pārziņ un vada šo apvienību lietas, sauc par pašvaldībām vai komunāli iestādēm.

No valsts šīs apvienības atšķiras ar to, ka valsts ir politiska, bet pašvaldības - saimnieciska

1/ Prof.Dr.iur.K.Dišlers - Ievads administratīvo tiesību zinātnē, 1938.g., 192.,193.lp.

apvienība.

Valstij jāatrod līdzekļi dažādu vajdzību apmierināšanai valsts mērogā, pašvaldībām - tikai savām vietējām vajdzībām. Valsts rīkojas pilnīgi patstāvīgi, bet pašvaldības - valsts varas izdoto likumu robežās.

Pašvaldību uzdevums - papildināt un atbalstīt valsts varas funkcijas, pārzinot un izpildot tādus vietējos uzdevumus, kas centrālām valdības iestādēm nebūtu veicami aiz vietējo apstākļu sīkas nepazīšanas, vai ko centra iestādes nevarētu veikt ar tādām sekmēm kā vietējās pašvaldības. Bet starpība starp valsts un pašvaldību uzdevumiem, pienākumiem un veikto darbu ir tikai kvantitatīva, bet ne kvalitatīva.

Pašvaldību iestāžu darbība pamatojas uz likumiem, kas nosaka attiecības starp valsts un pašvaldību iestādēm un organiem. Valsts piešķir pašvaldībām zināmas tiesības savu saimniecisko uzdevumu veikšanai un šo tiesību apjomā pašvaldību iestāžu rīkojumiem un noteikumiem ir likuma spēks. Tā kā pašvaldības ir valsts varas organu papildinājums visu valsts uzdevumu veikšanai, tad valsts vara arī seko, lai pašvaldības:

- 1/ nesaimniekotu pretēji visas valsts interesēm, piem. atsavinot savus īpašumus, taisot parādus u.t.t.;
- 2/ netraucētu valsts finansu politiku, piem. apliecot vietējos iedzīvotājus ar nodokļiem tādos apmēros, ka tie nespētu samaksāt valsts nodokļus;
- 3/ vestu par saviem ienākumiem un izdevumiem kārtīgi norēķinus un savā darbībā neizietu no likumā noteiktām robežām^{1/}.

1/ Prof.K.Puriņa lasītās lekcijas Finanšu zinātnē, L.U.1937.g.

I. LATVIJAS LAUKU PAŠVALDĪBAS VĒSTURE.

Latvijas lauku pašvaldības vienība - pagasts ir ļoti sena administratīva vienība.

Vēstures senraksti liecina, ka pagasta nosaukums jau pirms vācu ienākšanas Latvijā, ap 9.g.s.vi-
du aizņemts no Krievijas^{1/}.

Tā kā pagasts nav īsts krievu publiski tiesisks instituts, tad jānoskaidro tā pirmnozīme un apstākļi, kādos tas ieviesies Latvijā.

Savā pirmnozīmē pagasts ir germāņu /sevišķi skandināvu tautu: norvēģu, zviedru, dāņu/ un arī pa daļai somu-ugru tautu publiski tiesisks instituts, kas apzīmēja mielasta devas karālim, kad viņš kopā ar saviem ierēdņiem ieradās kādā valsts novadā, lai spriestu tiesu un nokārtotu citas valsts lietas.

Ģermāņu tautu /norvēģu, zviedru, dāņu, angļu-
-sakšu un vācu/ tiesībās šī nodeva bija publiski tie-
sisks pienākums, reālnasta, kas bija jānes zināmām
teritoriālām vienībām sakarā ar karaļa ierašanos.
Karaļa ierašanās nolūks bija publiski tiesisks, pro-

1/ A.Švābe - Pagasta vēsture, Rīgā, 1926.g.21.lp.un
A.Švābe - Vidzemes pagasta vēsture, Vidzemes pa-
gasta pašvaldības, 1937.g.

ti - lai iepazītos ar iedzīvotāju dzīves apstākļiem un uz vietas spriestu tiesu.

Pēc šo lietu nokārtošanas iedzīvotāji rīkoja karālim un viņa pavadoniem par godu viesības, t.s. karaļa mielastu^{1/}.

Somu-ugru tautu tiesībās šo mielasta institutu apzīmē ar vārdu „vaka”^{2/}.

Sākumā „vaka” apzīmēja tīri sakrāltiesisku institutu, bet vēlāk „vaka” bija laicīgas varas finansu un pārvaldes tiesību instituts, ko lietoja četrejādā nozīmē: vaka - labības mērs; vaka - nodeva vispār un maksāšanas termiņš; vaka - nodokļu maksātāju iecirknis.

Raksturojot starpību starp divām „vakas” jēdziena pakāpēm, prof.A.Švābe saka: „Nav pamata šīs Somijas viduslaiku vakas nodevas atvedināt no pagānu laikmeta vakas upura, jo pēdējo ievāca no katras atsevišķas saimniecības, kāmēr vakas nodevas ņēma no kolektīvām ļaužu apvienībām”^{3/}.

Kā redzams „pagasts” un „vaka” apzīmē vienā-

1/ A.Švābe - Pagasta vēsture, 1926.g., 9.un turp.lp.;

2/ A.Švābe - Pagasta vēsture, 1926.g.,28. " -"

3/ A.Švābe - Pagasta vēsture, 1926.g., 32.lp.

du pēc satura un nozīmes publiski tiesisku institutu, kas, izveidojamies divās tautu grupās /somu-ugru un germāņu/ ir ieguvis divus nosaukumus.

Latvijā šis mielasta instituts nav izveidojies patstāvīgi, bet ir patapināts no abām augšā minētām tautu grupām, par ko liecina senrakstos lietotie divējādie nosaukumi „pagasts” un „vaka”^{1/}.

Ziemeļkrievijā „pagasts” bija nodokļu instituts, vēlāk arī pārvaldes vienība nodokļu ievākšanai^{2/}.

Vispār pagasta attīstību Latvijā līdz vācu okupācijas sākumam /12.g.s./ raksturo šāda kārtība: vispirms pagasts ir mielasta instituts, tad nodoklis un beidzot nodokļu aplikšanas vienība, resp.pārvaldes vienība, jo agrāk ievākt nodokļus nozīmēja arī valdīt^{3/}.

Pagasta mielastu rīkoja pagasta ļaudis, t.s. „pagastu dienas” par godu zemes kungam un viņa ierēdņiem^{4/}.

Mielasta rīkošana bija saistīta ar materiāliem upuriem, ko nesa pagasta ļaudis mielasta nodevu

1/ A.Švābe - Pagasta vēsture, 1926.g., 21.lp. un Latv.konv.vārdn. - Latvju tiesību vēsture;

2/ A.Švābe - Latvju kultūras vēsture, 78.lp. un A.Švābe - Pagasta vēsture, 1926.g., 23.lp.

3/ Latv.konv.vārdn. - Pagasta mielasts; pagasta dienas; pagasts.

4/ A.Švābe - Pagasta vēsture, 1926.g., 70.lp.

veidā. No sākuma šī nodeva bija labprātīga, bet vēlāk obligātoriska^{1/}.

Sākumā šīs nodevas deva pagasta ļaudis kā kolektīvs, vēlāk pagasta nodevas kļuva par muižai maksājamu privāttiesisku, naturālu grunts nomu, kas ne vairs kolektīvi, bet individuāli apgrutināja zemnieku zemi.

"Pagastu dot" bija pagasta ļaužu publisks pienākums, bet "pagastu prasīt" un "turēt" - zemes kunga /ordeņa un biskapa/ un viņa amatpersonu tiesība no vienas, bet pienākums no otras puses^{2/}.

"Pagastu turēja un ievāca" pagasta sapulcē pagasta dienā fogtus /sogis/, komturs, pilskungs un muižkungs^{3/}.

Šajās sapulcēs nokārtoja pagasta lietas: ievāca nodevas, sprieda tiesu un izsludināja likumus^{4/}.

Pagasta lietu kārtošana sākās ar iepriekšējā gada parādu, nesamaksāto nodokļu un algu iekasēšanu, soda naudām un mācītāju sieciņu ievākšanu.^{5/}

1/ A.Švābe - Pagasta vēsture, 1926.g., 70.lp.;

2/ A.Švābe - Pagasta vēsture, 1926.g., 41.,42.lp.;

3/ A.Švābe - Pagasta vēsture, 1926.g., 82-84-90.lp.;

4/ A.Švābe - Pagasta vēsture, 1926.g., 178.un turpm.lp.;

Latv.konv.vārdn. - Pagasta dienas;

5/ A.Švābe - Vidzemes pagasta vēsture, Vidzemes pašvaldības.

Tad pat zemnieki taisīja arī jaunus parādus, par ko bija jādoš zvēraste pagasta priekšā, ka neatstās pagasta novadu pirms parāda nolīdzināšanas^{1/}.

Pamazām no parādu saistībām izveidojās dzimtsbūšana, kas zemniekus pilnīgi saistīja muižai un pakļāva tās varai.

Savā klasiskā formā kā ielasta instituts pagasts izbeidzās 16.g.s.otrā pusē, sakarā ar Livonijas kara postījumiem un vispārēju nodokļu sistēmas pārkārtojumu^{2/}.

Kad Rietumeiropā iesākās jaunie laiki, mūsu zemē iestājās drūmākais laikmets, kungs iegūst neaprobežotu varu par viņam pakļautiem iedzīvotājiem, nodibinās dzimtsbūšana. Šai laikā pagasts zaudē administratīvās vienības nozīmi. Kungam piederīgais novads - muiža pārvēršas nevien par agrārās kundzības centru, bet arī par administratīvu vienību, jo visas nastas un tiesības stāv sakarā vienīgi ar kungu, kas gādā par publisko pienākumu izpildīšanu, piedzenot nodokļus no dzimtscilvēkiem, un no savas puses apņemas rūpēties par trūcīgiem un nespējīgiem.

1/ A.Švābe - Vidzemes pagasta vēsture, Vidzemes pašvaldības;

2/ A.Švābe - Pagasta vēsture, 1926.g., 81.lp.

Pamazām izzūd agrākās mielasta nodevas, kas bija saistītas ar pagastu; tāpat izzūd pagasta robežas un pašu iedzīvotāju izraudzītie amata vīri. Ap muižu saista noteiktu skaitu zemnieku māju, kuru laudim pienākums strādāt kunga saimniecībā - muižā^{1/}.

Apmēram trīs gadu simteņus turpinājās muižas un muižnieka neaprobežota vara. Tikai 19.g.s.pagasts atkal kļūst par administratīvu vienību^{2/}.

Pagastu atjauno 1804.g.20.februāra likums, ar kuru Vidzemē nodibina zemnieku tiesu katras muižas novadam. Zemnieku tiesa iztiesāja visas prāvas starp zemniekiem; citas funkcijas, īpaši pārvaldes lietas vēl arvien palika muižas pārziņā. Tikai pakāpeniski muiža atteicās no savām privilēģijām un līdz ar to veidojās pagastu pašvaldība.

1817.g.25.augusta Kurzemes un 1819.g.26.marta Vidzemes zemnieku brīvlaišanas likumi saturēja noteikumus par zemnieku tiesisko stāvokli un viņu kārtas pārvaldes vienību - pagastu.

1817.un 1819.g.likumi pagastam piešķir administratīvas vienības stāvokli. Šajā ziņā tas nosaukts par pagasta sabiedrību, kas apvienoja visus zemnie-

1/ doc.P.Mucenieks - Latvijas pašvaldību iekārta, 1938.g. 118.un 119.lp.

2/ Turpat.

ku kārtas locekļus, kuri bija ierakstīti pagasta revīzijas sarakstos. Pēc šiem likumiem pagasts ir kārtu pārvaldes vienība, kurā piedalās vienīgi zemnieku kārtas piederīgie.

Pagasta sabiedrības organi bija divi: 1/ pagasta tiesa un 2/ pagasta vecākie jeb priekšnieki.

Pagasta tiesai piekrita nevien tiesas spriešana, bet arī gādība par mieru, drošību un kārtību, kā arī par labklājības veicināšanu pagastā.

Pagasta vecākie zināmā mērā bija pakļauti pagasta tiesai.

Pagasta tiesas locekļus un pagasta vecākos ievēlēja pagasta sapulce^{1/}.

Latviešu zemnieki ieguva tikai minimālās tiesības pašvaldībā, jo muižniecība vēl joprojām paturēja savu valdošo pozīciju, atrazdamās ārpus pagasta sabiedrības un teritorijas, tā nenesa nekādas nastas pagasta labā, bet turpināja joprojām landtāgos lemt par visas zemes vajadzībām^{2/}.

Augšminētā kārtība palika spēkā līdz 1866.g., kad 19.februārī Krievijas ķeizars Aleksandrs II ap-

1/ doc.P.Mucenīks - Latvijas pašvaldību iekārta, 1938.g., no 118.-124.lp.;

2/ K.Ducmanis - Iz Baltijas provinču tiesībām, 1913.g. 103.lp.

stiprināja jaunu likumu par pagastu sabiedrības pārvaldi Baltijas guberņās.

Pēc 1866.g.likuma pagasts arī nav visu iedzīvotāju pašvaldības vienība, bet tikai zemnieku kārtas pašvaldība. Pēc šī likuma mazos pagastus, resp.muižas apvienoja.

1866.g.likums paredz 4 pagasta sabiedriskās pārvaldes organus: 1/ pagasta sapulci; 2/ pagasta vietnieku pulku; 3/ pagasta vecāko ar palīgiem jeb priekšniekiem un 4/ pagasta tiesu.

Pagasta sapulce ievēlēja pagasta vietnieku pulku, kas bija pagasta pašvaldības lēmēju organs un kas ar saviem lēmumiem nokārtoja visas svarīgākās pagasta pašvaldības lietas.

Izpildu funkcija pagastā piekrita pagasta vecākajam un viņa palīgiem.

Pagasta pašvaldības pārraudzība sākumā piekrita Vidzemē draudžu tiesām, bet Kurzemē apriņķu tiesām, kurās noteicēji bija muižnieki.

1889.g.likvidē šīs abas tiesas un pagastu pašvaldību pārraudzībai nodibina zemnieku lietu komisāra amatu, atsvabinot pagastus daļai no muižas aizgādniecības, bet pakļaujot krievu ierēdņa patva-

lai^{1/}.

Pēc patstāvīgās Latvijas nodibināšanās, Tautas padome 1918.g.4.decembrī pieņēma Latvijas pagastu satversmes pagaidu likumu /1919.g.lik.kr.7./, kam ziņamā mērā par paraugu noderēja vēl 1866.g.likums.

Līdzšinējā pagastu satversmē 1918.g.likums radīja šādas pārmaiņas: kārtu pašvaldības vietā nodibināja pagastu kā teritoriālu pašvaldības vienību, ko formulē likuma 3.pants: „Pagasts ir noteikts lauku apgabals ar savu pašvaldību.”

Tālāk šis pants nosaka, ka teritoriāli pie pagasta skaitās visas pagasta robežās atrodošās zemes un uzņēmumi, tā likvidējot muižas izņēmuma stāvokli.

Pēc šī likuma galīgi atnesti kārtu pašvaldības principi, jo likuma 4.pants saka, ka pagasta sabiedrības piederīgie ir visas personas, kam pagasta robežās ir zeme, nekustama manta īpašumā vai lietošanā, vai kam pagasta robežās ir dzīves vieta.

Likums paredz arī 4 pagasta pašvaldības orgānus: 1/ pagasta sapulci; 2/ pagasta padomi; 3/ pagasta izpildu komiteju un 4/ revīzijas komisiju. Atkrīt pagasta tiesa, kas nav pārvaldes, bet gan tiesu funkcijas izpildītāja.

1/ doc.P.Mucenieks - Latvijas pašvaldību iekārta, 1938.g. no 124.-129.lp.

Pēc šī likuma vietnieku pulka vietā stājusies pagasta padome. Pagasta vecāko un viņa palīgus atvietojusi pagasta izpildu komiteja^{1/}.

Likums demokratizējis pagastu pašvaldību, piešķirot līdzdalības tiesības tajā abu dzimumu pilntiesīgiem, patstāvīgiem pagasta iedzīvotājiem, 20 gadu vecumā, bez sociālās un ekonomiskās izšķirības.

1/ doc.P.Muceniks - Latvijas pašvaldību iekārta, 1938.g., no 129.-133.lp.

LATVIJAS LAUKU PAŠVALDĪBAS IEKĀRTAS

TIESISKIE AVOTI.

Par pagastu pašvaldības iekārtas tiesiskiem avotiem apzīmē tos juridiskos aktus un pozitīvo tiesību normas, kas nosaka pagastu tiesisko stāvokli - pagastu iekārtu, tiesības un pienākumus.

Svarīgākais pagastu satversmes akts ir likums, t.i. normatīvs valsts varas akts, kas satur vispārējus noteikumus un attiecas uz nenoteiktu daudzumu vienādu gadījumu, resp. nenoteiktu daudzumu personu, kas atrodas zināmā tiesiskā stāvoklī^{1/}.

Par Latvijas pagastu satversmes pamatlikumu ir uzskatāms 1922.g. 21. jūnijā pieņemtais Likums par pagastu pašvaldību /Lik.kr. 119.- 1922.g./, kas ar šādiem grozījumiem un papildinājumiem ir spēkā vēl tagad: 1926.g. Lik.kr. 164; 1927.g. Lik.kr. 193; 1928.g. Lik.kr. 115 un 116; 1930.g. Lik.kr. 84; 1931.g. Lik.kr. 46 un 64; 1933.g. Lik.kr. 68; 1935.g. Lik.kr. 54 un 27; 1937.g. Lik.kr. 2; 1938.g. V.V. 35.

1/doc.P. Mucenieks - Latvijas pašvaldību iekārta, 1938.g., 12.lp.

Pēc autoritārās iekārtas nodibināšanās Latvijas pagastu pašvaldību reorganizēja 1934.g.17.jūlijā pieņemtais Likums par pagastu pašvaldību darbības ierobežošanu izņēmuma stāvokļa laikā /1934.g.Lik.kr. 203./.

Sakarā ar agrāk ievēlēto pagastu padomju, valžu un revīzijas komisiju pilnvaru laika notecējumu 1935.g.izdeva Likumu par pagastu pašvaldību organu pilnvarojumu pagarināšanu /1935.g.Lik.kr.172./^{1/}.

Bez minētiem likumiem pagastu pašvaldību skar vēl šādi likumi, ka Likums par tautas izglītību, Likums par Lauku iedzīvotāju nodrošināšanu slimības gadījumos, Likums par sociālo apgādību, Likums par zemes ceļiem, Likums par administratīvām tiesām u.c.

Blakus likumam īpatnēja pagastu pašvaldības satversmes avota nozīme ir noteikumiem, kas pēc to izdevēju organa dalās: valdības un pašvaldības izdotos noteikumos. Pēdējos sauc arī par autonomiem statūtiem vai saistošiem noteikumiem.

Noteikumi ir normatīvs administratīvs akts, kas satur vispārējas normas^{2/}.

1/ doc.P.Mucenieks - Latvijas pašvaldību iekārta, 1938.g., 17.lp.;

2/ Turpat.

Uz pagastu pašvaldību attiecas šādi iekšlietu ministra izdotie noteikumi un instrukcijas:

1934.gada Noteikumi par pagasta vecākā amata nozīmi /1934.g.V.V.217/;

1928.gada Instrukcija pagastu padomēm un valdēm /1928.g.V.V.131/;

1930.gada Instrukcija pagastu revīzijas komisijām /1930.g.V.V.130/;

1937.gada Instrukcija apriņķu lauku pašvaldību vecākiem /1937.g.V.V.25/;

1927.un 1937.gadu Rikojums par pašvaldību sadarbības apvienību registrēšanu /1927.g.V.V.136 un 1937.g.V.V.23/;^{1/}

Kā pagastu satveremes avots jāmin arī ieraduma tiesības, t.i.tiesību normas, ko nav devis likumdevējs, ko nav noteikusi valsts vara, bet kas saistošu spēku iegūst un patur vienādas un ilgas lietošanas un ievērošanas ceļā^{2/}.

Tagad ieraduma tiesības kā pozitīvo tiesību avots ļoti reti sastopamas pašvaldību tiesībās un tām ir tikai subsidiāra nozīme dažu vietējo publisko klausu sadalīšanā kaimiņu pagastu starpā.

1/ doc.P.Mucenieks - Latvijas pašvaldību iekārta, 1938.g., 20.lp.;

2/ Turpat - 29.lp.

Vēl jāmin tiesu prakse, kurai gan mūsu laiku tiesību teorija nepiešķir tiesību avota nozīmi. Vienīgi še varētu runāt par senāta administratīvā departamenta praksi, kurai piešķirama principiāla nozīme likumu piemērošanā^{1/}.

1/ doc.P.Mucenleks - Latvijas pašvaldību iekārta, 1938.g., 30.lp.

PAŠVALDĪBAS JĒDZIENS UN BŪTĪBA.

Vietējā pašvaldība ir noteiktās teritoriālās robežās pastāvoša vietējās sabiedrības publiski tiesiska organizācija likumā noteiktu publiskās administrācijas uzdevumu veikšanai.

Pie šīs definīcijas pievienosim vēl sekošo:

a/ pašvaldību teritoriālās robežas, t.i. administratīvie rajoni var būt lielāki un mazāki un lielākajās valstīs mēdz būt pakāpeniski izveidoti, bet pašvaldību rajoni, kopā ņemot, aptver visu valsts teritoriju^{1/};

b/ vietējā sabiedrība sastāv no visiem pastāvīgiem vietējiem iedzīvotājiem^{2/}.

Pēc mūsu pašvaldību likumiem pie pilsētu pašvaldības skaitās piederīgs tas, kas nodzīvojis šinī pilsētā vismaz divus mēnešus no vietas un pie pagastu pašvaldības tas, kas nodzīvojis vismaz četrus mēnešus no vietas šinī pagastā^{3/}.

1/ prof.Dr.iur.K.Dišlers - Ievads administratīvo tiesību zinātnē, 1938.g., 182.lp;

2/ Turpat 183.lp;

3/ Turpat 184.lp.

e/ norādījums definīcijā, ka pašvaldība ir „publiski tiesiska organizācija likumā noteiktu publiskās administrācijas uzdevumu pildīšanai” nozīmē vietējās pašvaldības obligātorisko raksturu.

Šis obligātoriskais raksturs izpaužas 3 virzienos:

1/ likumā noteiktie pašvaldību pienākumi, vai vismaz daļa no tiem ir obligātoriski pienākumi, kas jāveic pašvaldībām visā valstī, un jāveic apmierinoši;

2/ piederība pie vietējām pašvaldībām nav fakultatīva, t.i. nav atstāta iedzīvotāju pašu izvēlei piederēt vai nepiederēt pie pašvaldības, bet vietējiem iedzīvotājiem ir jāpieder pie vietējās pašvaldības pēc savas pastāvīgās dzīves vietas.

Modernajās valstīs katrs pilsonis pieder ne tikai pie valsts, bet arī pie kādas vietējās pašvaldības.

3/ Tā kā pašvaldības veic daļu no publiskās administrācijas uzdevumiem, kas citādi būtu jāveic valstij pašai, un veic tos obligātoriski un ar sabiedriskajiem līdzekļiem, tad valsts ar likumu piešķir vietējām pašvaldībām arī publiskās varas nepieciešamu daļu, kas vajadzības gadījumā var parādīties

kā spaīdu vara, līdzīgi valsts varai. Starpība ir tikai tā, ka valsts vara ir pirmatnēja, patstāvīga un /vismaz idejā/ visu aptveroša - augstākā jeb suverēnā vara; turpretim pašvaldību publiskā vara ir derivatīva un ierobežota, t.i.piešķirta no valsts ar likumu, kurā noteiktas šīs varas robežas^{1/}.

Pašvaldību veidi dažādās valstīs dažādi.

Izšķir pilsētu un lauku pašvaldības, atkarībā no tā, vai apgabalam, kurš ietilpst pašvaldības robežās ir pilsētas vai lauku raksturs. Tomēr no formelā, resp.likumdošanas viedokļa visas valstīs pašvaldības tādā veidā nešķiro. Tāpien.Francijā, Itālijā un Vācijā spēkā viens likums pilsētu un lauku pašvaldības zemākai pakāpei^{2/}.

Latvijā turpretim novilkta noteikta robeža starp lauku un pilsētu pašvaldībām, pie kam arī atsevišķās saimnieciskās nozarēs novērojamas daudzas īpatnības šo divu pašvaldību grupu starpā.

Mūsu apstākļos par lauku pašvaldību uzskatama pagastu pašvaldība, jo mūsu likums paredz, ka

1/ prof.Dr.iur.K.Dišlers - Ievads administratīvo tiesību zinātnē, 1938.g., 184.lp;

2/ doc.P.Mucenieks - Latvijas pašvaldību iekārta, 1938.g., 14.lp.

„pagasta pašvaldība aptver noteiktu lauku apgabalu, ārpus pilsētām, un visus iedzīvotājus, kuriem šinī lauku apgabalā ir dzīves vieta" /1922.g.Lik.kr.119; V.V.146 un 1937.g.Lik.kr.2; V.V.3/.

Vietējā pašvaldība ir teritoriāla publiski tiesiska korporācija, kuras darbības lauks un publiskās varas izlietošanas iespēja ir aprobežota ar zināmu valsts teritorijas daļu^{1/}.

Teritoriālās pašvaldības tiesiskā organizācijā pilnīgi izveidota organu sistēma aptver lēmēju, izpildu un kontroles organus.

Lēmējorgans parasti ir kollēģija /dome vai padome/, kuru ievēl vietējie iedzīvotāji /vai arī iecel centrālās iestādes, piem.izpēmuma stāvokļa laikā/ un kura lemj par svarīgākām pašvaldības lietām: budžetu, nekustamu īpašumu iegūšanu un atsavināšanu, nodokļiem, saistošiem noteikumiem u.t.t.

Svarīga nozīme pašvaldībā piekrīt izpildorganam, kas ne tikai izpilda domes vai padomes lēmumus, vada tekošās lietas, bet arī lemj par lietām, ko nav izlēmusi dome vai padome.

1/ prof.Dr.iur.K.Dišlers -- Ievads administratīvo tiesību zinātnē, 1938.g., 184.lp.

Dažreiz pašvaldības organu sistēmā iztrūkst izpildorgans, piem. Francijas departamentā.

Attiecībā uz izpildorgana sastāvu un izveidošanu prakse uzrāda šādu kārtību:

a/ izpildorgans var būt vienpersonīgs, piem. Francijas komūnas mērs, vācu birgermeistars;

b/ kollegiāls - ka viens organs /mums pilsētu un pagastu valdes pirms 1934.g./, vai arī kā vairākas izpildkomitejas, piem. Anglijā;

c/ jaukta sistēma - kollegija un vienas priekšsēdētājs kā vienpersonīgs organs.

Šāda kārtība agrāk pastāvēja mūsu apriņķu pašvaldībās, bet tagad arī pilsētu un pagastu pašvaldībās.

Līdzīgi lēmējorganam, arī revīzijas organs ir kollegiāls, ko vai nu ievēl iedzīvotāji, lēmējorgans, vai ieceļ valdība^{1/}.

1/ prof. Dr. iur. K. Dišlers - Ievade administratīvo tiesību zinātnē, 1938.g., 192.lp.

LATVIJAS PAGASTU PAŠVALDĪBAS TAGADĒJĀ IEKĀRTA.

A. Vispārējie noteikumi.

Latvijas pagastu pašvaldības jēdzienu dod 1922.g.pagastu pašvaldības likuma 1.pants, pēc kura „pagasta pašvaldība aptver noteiktu lauku apgabalu, ārpus pilsētām, un visus iedzīvotājus, kuriem šinī lauku apgabalā ir dzīves vieta [1937.g.Lik.kr.2./.

Šis likums pagasta pašvaldības definīcijas pirmā daļā nodibina pagastu kā teritoriālu pašvaldības vienību, jo dzīvošana pagastā, bet ne piederība zemnieku kārtai, nosaka pakļautību pagastam.

Ja pagasta definīcijas pirmā daļā ir precizēti divi pagasta pamatelementi: teritorija - zeme un iedzīvotāji, tad šīs definīcijas otrā daļa, kas izteikta šā paša likuma 6.pantā, paredz vēl trešo elementu - pagasta pašvaldības varas organizāciju, kas aptver pagasta padomi, valdi un revīzijas komisiju.

Pagasta pašvaldības teritorija ir noteikts lauku apgabals, kas atrodas ārpus pilsētu administratīvām robežām. Tādā kārtā visa Latvijas lauku teritorija ir sadalīta pagastos, kādu pašlaik ir 518. Bez tam pagastu administratīvās robežās ietilpst arī

bieži apdzīvotas vietas - ciemi.

Pagastu administratīvās robežas nav nemainīgas, jo, lai izveidotu lietderīgāki pārvaldāmu pagasta teritoriju, pagastus var apvienot, sadalīt un dibināt no jauna. To paredz 1936.g.likums par apriņķu un pašvaldību administratīvām robežām /1936.g.Lik.kr.181/.

Pagasta pašvaldības iedzīvotāji tagad ir visas personas, „kurām šini lauku apgabalā ir dzīves vieta”.

Iedzīvotāju dzīves vietas princips izšķir jaūtājumu par iedzīvotāju piederību vienai vai otrai pagasta pašvaldībai.

Visi pagasta iedzīvotāji, kas atbilst šim likuma noteikuma, ir uzskatāmi par pilntiesīgiem pagasta piederīgiem, kuriem tiesības nevien uz pagasta labierīcībām un iestāžu sniegto palīdzību, bet arī pienākums izpildīt likumā paredzētās saistības.

Pagastam ir arī sava organu sistēma, kurā ietilpst šādi pagasta pašvaldības organi: pagasta padome, valde un revīzijas komisija.

Šie organi rīkojas pagasta sabiedrības vietā un izpilda tai uzliktos publiskos pienākumus^{1/}.

1/ doc.P.Mucenīks - Latvijas pašvaldību iekārta, 1938.g., no 138.-146.lp.

Līdz 1934.gada 15.maijam pastāvēja divējāda veida lauku pašvaldības: pagastu pašvaldības un apriņķu pašvaldības, bet 1934.gadā lauku pašvaldību dzīvē notika lielas pārmaiņas. Pēc īpaša likuma noteica apriņķu pašvaldības likvidēšanu /1934.g.Lik.kr.204/, bet ar likumu par pagastu pašvaldības darbības ierobežošanu izņēmuma stāvokļa laikā /1934.g.Lik.kr.203/ pilnīgi pārveidoja pagastu pārvaldīšanu.

Pēc šī likuma izņēmuma stāvokļa laikā iekšlietu ministram ir tiesības iecelt pagastu vecākos, pagastu padomju, valžu un revīzijas komisijas locekļus, kā arī atlaist valžu darbvežus un viņu palīgus un citus tehniskos darbiniekus un atcelto un atlaisto vietā iecelt citas personas, vai uzdot pagasta padomei ievēlēt.

B. Pagasta padome.

Pagasta padome ir augstākais pagasta pašvaldības orgāns.

Pēc 1922.gada likuma pagasta padomes kompetence bija noteikta ļoti plaša, jo likuma 13.pants saka, ka „pagasta padome spriež un lemj par visu, kas zīmējas uz pagasta saimniecību, labierīcību un pagasta pašvaldības iestāžu pārvaldīšanu”.

Līdz 1934.g.jūlijam padome bija ne tikai augstākā lēmēja, bet arī svarīgākā iestāde pagasta pašvaldībā, jo viņa varēja iejaukties ikvienas citas pagasta iestādes darbā, dodot pēdējai priekšrakstus un norādījumus^{1/}.

Pēc 1934.g.likuma lielā mērā ir sašaurinātas pagasta padomes tiesības un tagad tās uzdevumi noteikti likuma 13.pantā uzskaitījuma veidā un kas tad arī uzskatāmi par izsmeltošiem; līdz ar to padome ir zaudējusi iniciatīvas un vadības stāvokli pagasta pašvaldības darbībā.

Padomei tagad piekrīt:

ievēlēt pagasta vecāko un valdes locekļus un kandi-

1/ doc.P.Mucenieks - Latvijas pašvaldību iekārta, 1938.g., 133.lp.

dātus, pie kam ievēlētās pagasta valdes amatpersonas apstiprina apriņķa lauku pašvaldības vecākais; ievēlēt komisijas; pieņemt pagasta budžetus, apstiprināt norēķinus un gada pārskatus; izšķirt sūdzības par pagasta valdes darbību un rīcību; pa daļai noteikt pagasta amatpersonām algu; lemt par nodokļu, nodevu un klausu uzlikšanu pastāvošo likumu robežās, kā arī par to taisnīgu un samērīgu sadalīšanu; lemt par dažādu kapitālu un fondu dibināšanu, uzglabāšanu; lemt par kustamas un nekustamas mantas iegūšanu, pārdošanu, iekļilāšanu un apmaiņāšanu; lemt par aizņēmumiem pagasta vajadzībām; lemt par iestāšanos kooperatīvos, uzņēmumos un pašvaldību apvienībās; izdot saistošus noteikumus un izpildīt citus likumos paredzētos pienākumus.

Visas citas funkcijas pāriet uz pagasta valdi.

Padome sastāv no 12 - 21 locekļa, atkarībā no pagasta iedzīvotāju skaita.

Pirms 1934.g.likuma pagasta padomi ievēlēja uz 4 gadiem vispārīgās, vienlīdzīgās, tiešās, aizklātās un proporcionālās vēlēšanās. Sākot ar 1938.g. 11.februāra pārgrozījumiem pagastu pašvaldības likumā likvidē padomes priekšsēdētāja amatu, uzticot pēdējā funkcijas pagasta vecākam.

C. Pagasta valde.

Pagasta valde ir pagasta pašvaldības tekošo lietu vadītāja un pārzinātāja. Pagasta valde sastāv no pagasta vecākā un 2-6 locekļiem, atkarībā no pagasta īpatnējiem apstākļiem, resp. iedzīvotāju skaita, teritoriālā stāvokļa un pārvaldes uzdevumu plašuma.

Pēc 1922.gada likuma valde bija tikai pašvaldības izpildu organs, bet pēc 1934.gada likuma tās kompetences ir paplašinātas un tā ir pārvērsta patstāvīgā pagasta pašvaldības organā, kura darbības lauks noteikts likumā un tajā padomei pieder vienīgi kontroles, bet ne rīcības tiesības. Tā ir izpildu un lēmējorgans.

Pēc 1934.gada likuma valde ir lēmēja daudzos pagasta pašvaldības jautājumos. Valdes kompetencē ietilpst pagasta tekošo lietu vadība saskaņā ar pagastu pašvaldības likuma 36.panta noteikumiem un visu citu lietu kārtošana, kas speciāli ar likumu nav noteiktas pagasta padomei. Kā svarīgākās un plašākās mināmas: sabiedriskā apgādība, tautas veselība, izglītība, pārtikas lietas, reibinošu dzērienu tirgotavu atvēršana un slēgšana, ugunsgrēku apka-

rošana; lauksaimniecības, kooperācijas un rūpniecības veicināšana; nodokļu samazināšana, atļaušana vai pagarināšana; vispārējie pārvaldes uzdevumi; administratīvā sodīšana par rīkojumu nepildīšanu, kurus valde izdevusi pašvaldības lietās un kā publiskās varas pārstāve un ja likumā nav paredzēta īpaša rīkojumu izpildīšanas kārtība.^{1/}

1/ doc.P.Mucenieks - Latvijas pašvaldību iekārta, 1938.g., no 163.-173.lp.

D. Pagasta vecākais.

1934.gada 17.jūlija likums pārdēvēja agrāko pagasta valdes priekšsēdētāju par pagasta vecāko. Pagasta vecāko Latvijas senraksti min pirmo reizi Kurzemē 1424.g., bet Vidzemē 1472.g.^{1/}

Senāk viņa galvenais uzdevums bija aicināt pagasta ļaudis uz pagasta dienām, rīkot pagasta mielastu un ievākt šim nolūkam mielasta devas, kā arī piedalīties pagasta tiesas sēdēs^{2/}.

Pagasta vecākais ir pagasta padomes un valdes priekšsēdētājs un viņa rokās atrodas abi pagasta pašvaldības aktīvās pārvaldes organi. Ar šo ir izzudis duāliens pagastu pašvaldībā, ko stingri izveda laikā no 1918.-1934.gadam.

Pagasta vecākais sasauc kārtējās un ārkārtējās padomes sēdes un tās vada. Viņš referē padomē un valdē apspriežamos jautājumus un tā kā viņš ir arī pagasta tekošo lietu vadītājs, kam vislabāk pazīstamas pašvaldības lietas, tad viņa ziņojumiem un priekšlikumiem ir liels svars.

1/ A.Švābe - Pagasta vēsture, 1926.g., 175.lp.;

2/ Turpat 176.lp.

Saskaņā ar 1934.g.17.jūlija likumu pagasta vecākam ir piešķirtas plašas tiesības. Viņš var celt iebildumus kā pret valdes, tā pret padomes lēmumiem, ja viņš atzīst, ka tie ir pretlikumīgi vai nav lietderīgi, ziņojot par to aprinča lauku pašvaldības vecākam. Kāmēr šādus jautājumus nav izlēmis aprinča lauku pašvaldību vecākais, pagasta padomes vai valdes pieņemtie lēmumi nav izpildāmi.

Šis noteikums viskrasāk iezīmē vienpersonīgā principa pārsvaru par kollegiālo principu^{1/}.

Pagasta vecākais ir īstais pagasta saimnieks. Liela uzticība viņam ir dāvāta, bet arī liela atbildība gulstas uz viņa. Viņam jāprot paredzēt visas sava pagasta vajadzības, jāprot lietpratīgi un taupīgi vadīt pagasta saimniecību budžeta robežās, taisnīgi kārtoņ iedzīvotāju vajadzības un viņu pienākumus, kā arī uzturēt savā pagastā mieru un sadarbību^{2/}.

1/ doc.P.Mucenieks - Latvijas pašvaldību iekārta, 1938.g., no 173.-177.lp;

2/ Žurn."Pagasta dzīve", 1939.g.5.n-ra 107.lp.

E. Pagasta revīzijas komisija.

Pagasta revīzijas komisija sastāv no 3-5 locekļiem. Līdz 1934.gadam revīzijas komisiju ievēlēja tāpat kā valdi un padomi, bet pēc 1934.gada likums iekšlietu ministram piešķir tiesību iecelt revīzijas komisijas locekļus. Revīzijas komisijas locekļa amatu nevar ieņemt valdes un padomes loceklis, kā arī pagasta valdes sekretārs un viņa palīgs.

Revīzijas komisijas uzdevums - pagasta budžeta, gada pārskata, kā arī pagasta iestāžu un amatpersonu darbības revidēšana^{1/}.

1/ doc.P.Mucenieks - Latvijas pašvaldību iekārta, 1938.g., 177.,178.lp.

E. Pagastu pašvaldības iestāžu
darbības pārraudzība.

Līdz 1934.gadam pagastu pašvaldības pārraudzības funkcija bija sadalīta iekšlietu ministrijas un apriņķa valdes starpā. Iekšlietu ministrija gan skaitījās augstākais pārraudzības organs, tomēr viņas tiesības bija šaurākas nekā apriņķa valdes tiesības. Pēdējā pārraudzīja pagastu pašvaldības iestādes likumības un lietderības ziņā^{1/}.

Tagad iekšlietu ministrija ir augstākais pagastu pašvaldības pārraudzības organs likumības un lietderības ziņā. Šai ministrijai ir pakļauts arī apriņķa lauku pašvaldības vecākais, kuru tā iecel un atceļ no amata, dod viņam instrukcijas, kā arī konkrētus rīkojumus visos jautājumos.

Iekšlietu ministrijas pārraudzības tiesības pagastu pašvaldības lietās aptver: 1/ instruēšanas, 2/ iecelšanas un atcelšanas, 3/ revīzijas un 4/ sūdzību izlemšanas tiesības.

1/ doc.P.Mucenieks - Latvijas pašvaldību iekārta, 1938.g., 190.lp.

1/ Instruēšanas tiesības.

Uz šīs tiesības pamata iekšlietu ministrs var izdot instrukciju, kas nosaka kā piemērojams pagastu pašvaldības likums un likums par pagastu pašvaldības darbības ierobežošanu, kā nokārtojama pārraudzība un revīzija un apriņķu lauku pašvaldības vecākā darbība [Pagastu pašvaldības likuma 129.p.]. Tāpat ministrs izdod instrukcijas par pagastu padomju un valžu darbības kārtību [1928.g.V.V.131/], par revīzijas komisijas darbību [1930.g.V.V.130/].

2/ Iecelšanas un atcelšanas tiesības.

Šo tiesību iekšlietu ministram piešķir 1934.g.17.jūlija likums. Saskaņā ar šo likumu iekšlietu ministram ir tiesība atcelt pagastu pašvaldības amatpersonas un darbiniekus, iecelt viņu vietā citas personas vai uzdot ievēlēt tos pagasta padomei.

3/ Revīzijas tiesība.

Šī tiesība dod iespēju iekšlietu ministrijai izdarīt pagastu pašvaldības darbības revīziju. Lai ministrija būtu informēta par pagastu pašvaldības darbību, tad viņai ir tiesība pieprasīt pārskatus par pagastu pašvaldības darbību.

4/ Sūdzību izlemšanas tiesība.

Iekšlietu ministrija ir pagastu pašvaldības lēmumu pārsūdzību instance, kā likumības, tā lietderības ziņā.

Ja likumības ziņā vēl iespējams ministrijas lēmumus savukārt pārsūdzēt senata administratīvajam departamentam, tad attiecībā uz lietderības jautājumiem tās lēmums ir galīgs un nepārsūdzams^{1/}.

1/ doc. P.Mucenieks - Latvijas pašvaldību iekārta, 1938.g., no 191.-193.lp.

**E. Pagastu pašvaldības organu
lēmumu pārsūdzība.**

Visi pagasta valdes lēmumi, kad viņa rīkoju-
sēs administratīvo funkciju laukā, 14 dienu laikā,
pārsūdzami pagasta padomē; pārsūdzība adresējama
pagasta padomei, bet iesniedzama valdei.

Pagasta padomes lēmumi, viena mēneša laikā,
likumības ziņā pārsūdzami vietējam miertiesnesim,
bet lietderības ziņā - apriņķa lauku pašvaldības
vecākam. Sūdzības iesniedzamas miertiesnesim tieši,
bet ne caur pagasta valdi.^{1/}

^{1/} doc.P.Mucenieks - Latvijas pašvaldību iekārta,
1938.g., no 179.-190.lp.

PAGASTU PAŠVALDĪBAS UZDEVUMI.

Katrai organizācijai ir savs iepriekš nosprausts mērķis, ir savi uzdevumi. Jo plašāka kāda organizācija, jo plašāki ir viņas uzdevumi. Sevišķi plaši uzdevumi ir valstij. Šie uzdevumi līdz ar straujo kultūras un civilizācijas pieaugumu un izplatīšanos pieaug. Valsts centrāliem organiem vairs nav iespējams pārredzēt un izpildīt visus plašos uzdevumus, kuri rodas uz vietām. Nepieciešama zināma darba dalīšana. Vietējo uzdevumu pildīšanai valsts var neorganizēt savu vietējo organu tīklu, vai arī uzdot zināmus pienākumus vēlētām pašvaldībām. Pēdējais ir sevišķi no svara tad, ja ir nepieciešami izmantot vietējo iedzīvotāju - vietējās sabiedrības pašdarbību. No tā, cik sekmīga ir šī pašdarbība un kādā mērā ir nepieciešams zināmas publiskas funkcijas centralizēt, arī vajadzētu atkarāties, kādus uzdevumus nodot pašvaldībām un kādus paturēt valsts iestādēm. Šis jautājums katrā gadījumā atrisināms izejot no lietderības viedokļa. No svara arī stingra kompetenču norobežošana starp atsevišķām publiskām iestādēm. Vācijas komunālā dzīvē šai ziņā novē-

rojama negatīva parādība, t.i. pastāvošie likumi nenosprauž kompetences robežas. Sekas no tā, ka pašvaldības ir kompetentas uz visu, kas nav ar likumu noliegts^{1/}. Tos pašus uzdevumus paralēli un bez sistēmiskas kopdarbības veic visas trīs publiskās organizācijas: apvienotā valsts, atsevišķu valēšu valdības un pašvaldība.

Latvijas likumos turpretīm valsts un pašvaldību pienākumi ir diezgan noteikti norobežoti, p.p. Likums par sociālo apgādi [1928.g.Lik.kr.73,V.V.82/], Likums par lauku iedzīvotāju nodrošināšanu slimības gadījumos [1928.g.Lik.kr.127,V.V.123/], u.t.t.

Arī likumā par pagastu pašvaldību sīki uzskaitīti minētās pašvaldības pienākumi.

Bez vairākiem mazāk svarīgiem uzdevumiem pagastu pašvaldības pienākums ir: Pārvaldīt pagasta nekustamu un kustamu mantu un kapitālus; vadīt pagasta saimniecību pēc budžeta; uzlikt un pārzināt likumā noteiktos nodokļus, nodevas un klaušas; gādāt par izglītību un izglītības iestādēm; gādāt par sociālo labklājību un veselības aizsardzību; sekmēt

1/ Handwörterbuch der Kommunalwissenschaft III.sēj.
113.lp., 1924.g.izd.

lauksaimniecības, rūpniecības, tirdzniecības un kooperācijas attīstību, gādāt par ceļiem un satiksmes līdzekļiem, kuri nodoti pagastu pārziņā; veicināt juridiskās palīdzības sniegšanu vietējiem iedzīvotājiem; gādāt par personas un sabiedrības drošību; rūpēties par dzīvokļu jautājuma nokārtošanu pagastā; rūpēties par aizsardzību pret ugungrēkiem un citiem negadījumiem un izpildīt visus citus uzdevumus, kuri ar likumu uzlikti pagastiem par pienākumu^{1/}.

pašvaldības finansālo stāvokli, kas ceļ
viņa parādīt segdāt līdzekļus savu uzdevumu veid
pai, kādas mērķus viņa domas uzturēt un kādas rī
jas viņa opare šo mērķu sasniegšanai.

Par kārtošana rīcību ar šo likumu
valsts iestāžu priekšrakstus un ieteikumus, kā arī
pašvaldības iestāžu izdoti noteikumi.

Par kādas lauku pašvaldības rīcības kārtību
ar šo likumu noteikums tākums par pagastu pašvaldību
/VI. un VII. nodaļā/, kā arī ar šo likumu izstrādāt
iesūtītā ministrijas izdotā instrukcija.

1/ Likums par pagastu pašvaldību 3.p. /1937.g.Lik.
kr.2, V.V.3/;
Instrukcija pagastu padomēm un valdēm /1928.g.
V.V.131/.

PAGASTU PAŠVALDĪBAS BUDŽETI.

Pašvaldības rīcībā viņu uzdevumu veikšanai ir nodoti zināmi ieņēmumu avoti. Lai saskaņotu savus ieņēmumus un izdevumus un lai nospraustu zināmas robežas savai turpmākai darbībai, pašvaldība izstrādā noteiktam periodam, parasti vienam gadam uz priekšu, skaitļos izteiktu paredzamo ieņēmumu un izdevumu plānu, kuru sauc par budžetu. Pēc budžeta var noskaidrot pašvaldības finansiālo stāvokli, kādā ceļā viņa paredz sagādāt līdzekļus savu uzdevumu veikšanai, kādus mērķus viņa cenšas sasniegt un kādus soļus viņa spers šo mērķu sasniegšanai.

Par budžeta tiesību avotu var būt: likumi, valsts iestāžu priekšraksti un instrukcijas, kā arī pašvaldības iestādes izdoti noteikumi.

Par mūsu lauku pašvaldības budžeta tiesību avotiem uzskatāms Likums par pagastu pašvaldību /VI.un VII.nodaļa/, kā arī uz šī likuma dibinātās iekšlietu ministrijas izdotās instrukcijas.

Likumā un instrukcijās paredzēti sīki noteikumi par budžeta sastādīšanu, apstiprināšanu, izlietošanu un norēķinu sastādīšanu. Noteikumi attie-

cas uz visiem pagastiem un viņi noteic vienveidīgu budžetu sastādīšanu un norēķināšanos. Ir izstrādāti budžeta paraugi, pie kuriem noteikti jāpieturas. Budžetu sastādīšana pēc viena parauga dod iespēju viegli salīdzināt vairāk pagastu budžetus un sakopot statistiskos datus par lauku pašvaldības ieņēmumiem un izdevumiem valsts apjomā.

Budžetam jābūt pilnīgam un precīzi aprēķinātam, lai varētu apmierināt visas vajadzības, neradot iztrūkumu vai pārāk lielu atlikumu.

Katra budžeta sastādīšanā un izpildīšanā konstatējami sekoši 4 posmi:

- 1/ budžeta projekta sastādīšana;
- 2/ budžeta apstiprināšana un no tā izrietošo tiesisko seku nodibināšana;
- 3/ apstiprinātā budžeta izpildīšana;
- 4/ budžeta izpildīšanas norēķinu sastādīšana un pārbaude.

Latvijas atsevišķa pagasta budžeta projektu sastāda pagasta valde un nodod to revīzijas komisijas caurskatīšanai. Revīzijas komisija budžetu ar savu atsauksmi nodod pagasta padomei, kura to pieņem un nosūta apstiprināšanai apriņķa lauku pašval-

dības vecākam. Budžeta gads skaitās no 1.aprīļa līdz 31.martam un sakrīt ar valets budžeta gadu.^{1/}

Pagasta pašvaldības budžets ir pašvaldības finansiālais plāns vienam saimniecības gadam. Visi pagasta pašvaldības budžetā paredzētie izdevumi jā-saskaņo un jālīdzsvaro ar ieņēmumiem. Ja ieņēmumi nese dz izdevumus, tad jāpanāk izdevumu samazināšana vai ieņēmumu pavairošana, paaugstinot proporcionāli visu nodokļu likmes likumā atļautā apmērā - līdz 20% ar 2/3 visu padomes locekļu balsu vairākumu^{2/}.

Saskaņā ar pārgrozījumu likumā par pagastu pašvaldību [1938.g.Lik.kr.168, V.V.189/ sevišķas nepieciešamības gadījumos, ar iekšlietu ministra piekrišanu, nodokļu likmes var paaugstināt virs 20% - līdz 40%.

1934.gada 4.marta pašvaldības departamenta apkārtrakstā pagastiem gan aizrādīts, ka, sastādot nākošā gada budžetu, nodokļu likmes jācenšas nepacelt un likmes paaugstinājums par jaunām 20% pielaižams tikai sevišķi svarīgos gadījumos, sīki ziņojot

1/ Likums par pagastu pašvaldību no 93.-97.p.p.

2/ Instrukcija par pagastu pašvaldību nodokļu aprēķināšanu, budžetu un gada pārskatu, 1.un 2.p.p.

par paaugstinājuma vajadzību^{1/}.

Sastādot budžetu projektus 1939./40.saimn. gadam 153 pagasti paredzējuši paaugstināt nodokļu likmes virs 20%. Lielākā daļa paaugstinājumus vēlas izmantot kapitālu uzkrāšanai nepieciešamām jaunbūvēm un pārbūvēm.

Pagasti, kas vēlas paaugstināt nodokļu likmes virs 20% sadalās šādi:

Vidzemes apgabalā 90 pagasti jeb 40% no Vidzemes pagastu kopskaita;					
Latgales	"-	28	"	"	39% "- /Latg./
Zemgales	"-	18	"	"	15% "- /Zemg./
Kurzemes	"-	17	"	"	17% "- /Kurz./

Vai caurmērā 30% no visu Latvijas pagastu kopskaita.

Pēc sīkas finansiālā stāvokļa un vajadzību pārbaudes iekšlietu ministrs piekritis nodokļu likmju paaugstinājumiem tikai 56 pagastiem un pie tam gandrīz visiem tika samazināts nodokļu likmes apmērs. Virs 20% paaugstinājumam par 5% atļauja dota 18 pagastiem, par 10% - 25 pagastiem un par 20% tikai 13 pagastiem.

1/ Žurn. „Pagasta dzīve”, 1939.g.6.n-rā 138.lp;

2/ Žurn. „Pagasta dzīve”, 1939.g.9.n-rā 215.lp.

Tā piemēram pagastu skaits, kas vēlas paaugstināt nodokļu likmes virs 20% pēc aprinķiem sadalās šādi:

Aprinķa nosaukums	Pag.sk.	% no apr.pag.kopsk.
1.Valmieras apr.	34	68%
2.Rīgas "	26	46%
3.Madonas "	9	75%
4.Rēzeknes "	9	47%
5.Daugavpils "	8	32%
6.Cēsu "	8	22%
7.Valkas "	6	15%
8.Bauskas "	5	25%
9.Liepājas "	5	17%
10.Jelgavas "	5	12%
11.Talsu "	4	22%
12.Jēkabpils "	4	21%
13.Kuldīgas "	4	20%
14.Aizputes "	3	16%
15.Abrenes "	2	13%
16.Ilūkstes "	2	10%
17.Tukuma "	2	8%
18.Ventspils "	1	7%
19.Ludzas "	9	75%

Pagastu skaits, kuriem 1939./40.saimniecības
gada budžetos iekšlietu ministrs atļāvis paaugstināt
nodokļu likmes virs 20% pēc apriņķiem sadalās šādi:

Apriņķa nosaukums	Pag.sk.	% no apr.pag. kopskaita
1. Valmieras apr.	6	12%
2. Rīgas "	8	14%
3. Madonas "	5	12%
4. Rēzeknes "	6	32%
5. Daugavpils "	4	16%
6. Cēsu "	1	3%
7. Valkas "	4	10%
8. Bauskas "	1	5%
9. Liepājas "	3	10%
10. Jelgavas "	3	7%
11. Talsu "	4	22%
12. Jēkabpils "	1	5%
13. Kuldīgas "	-	-
14. Aizputes "	1	5%
15. Abrenes "	1	7%
16. Ilūkstes "	1	5%
17. Tukuma "	2	8%
18. Ventspils "	-	-
19. Ludzas "	5	42%

Visā visumā pagasti ar trūcīgiem nodokļu maksātājiem, resp. sliktākiem saimnieciskiem apstākļiem būs spiesti lūgt lielākā mērā atļaut izlietot savas nodokļu paaugstināšanas tiesības nekā pagasti ar turīgiem nodokļu maksātājiem, pirmkārt jau tamdēļ, ka nebūs tik lieli, rēķinot uz vienu iedzīvotāju, ar nodokļiem apliekamie ieņēmumi un otrkārt tamdēļ, ka trūcīgākie iedzīvotāji radīs pagastiem lielākus izdevumus dažādiem sabiedriskās palīdzības veidiem. Sakarā ar to arī uz katru trūcīgāka pagasta nodokļu maksātāja pleciem gulsies samērā ar viņa ieņēmumiem lielāka nodokļa nasta nekā uz turīgā iedzīvotāja.

Tālāk likums par pagastu pašvaldību un iekšlietu ministrijas izdotās instrukcijas sīki nosaka, kādā veidā gūstami budžeta ieņēmumi un kā izlietojamas budžetā paredzētās sumas, kādas grāmatas vedamas un kā sastādāmi norēķini.

Pagasta valde var izdarīt maksājumus tikai budžetā attiecīgos pantos un paragrāfos paredzamām vajadzībām. Viena budžeta iedalījumā paredzētās sumas var izlietot citām vajadzībām tikai ar pagasta padomes lēmumu, resp. uz jauna pilnvarojuma pamata un ar revīzijas komisijas piekrišanu, izņe-

mot algas, kuras nav atļautas ^{izlietot/} citiem saimnieciska rakstura izdevumiem. Ja budžetā paredzētās sumas izlietotas jau pirms budžeta gada notecēšanas, tad iztrūkums, uz pagasta padomes lēmuma un ar apriņķa lauku pašvaldības vecākā piekrišanu, patapināms no rezerves kapitāla un atmaksājams nākošā budžeta gadā^{1/}.

Visi ienākumi un izdevumi nekavējoties ievedami attiecīgās grāmatās pēc izmaksas un iemaksas dokumentiem. Grāmatas vedamas pēc tādas kārtības, ka būtu iespējams sastādīt pārskatu, kādā kārtā izlietotas budžetā paredzētās sumas^{2/}.

Sīkāki noteikumi par budžeta sastādīšanu un izpildīšanu, grāmatvedības iekārtu un grāmatu vešanu atrodami izdotā instrukcijā pagastu padomēm un valdēm 1928.g.V.V.131/ un instrukcijā par pagastu pašvaldību nodokļu aprēķināšanu, budžetu un gada pārskatu sastādīšanu 1937.g.V.V.29/.

Latvijas lauku pašvaldības budžetu kopsumas pastāvīgi pavairojas:

1923./24.s.g.	apaļos skaitļos	tā bija	ls	8,5	milj.
1928./29.	"	"	"	"	" 13,2 "
1931./32.	"	"	"	"	" 15,3 "
1935./36.	"	"	"	"	" 14,1 "

1/ Likums par pagastu pašvaldību, 99.-101.p.p.;

2/ Turpat. 104.p.

1936./37.s.g.	apaļos skaitļos tā bija	15,4	milj.
1937./38.	" " " " " "	17,7	"
1938./39.	" " " " " "	18,	"

Lauku pašvaldības budžeti, kā redzams pēc pievestās tabulas, iepriekšējos gados manāmi pieauguši, it sevišķi laikā no 1923.-1932.g., kad tie gandrīz dubultojušies. Tikai pašos pēdējos gados pieaugums nav tik liels, jo pašvaldību amatpersonu sanāksmēs uzstādīts uzdevums - apturēt pagastu pašvaldības budžeta straujo pieaugumu, resp. saimniekot iepriekšējā budžeta apmērā.

Pagastu pašvaldības budžets 1937./38.s.g., salīdzinot ar iepriekšējo gadu, pieaudzis no 15,4 milj.ls uz 17,7 milj.ls, t.i. tā pieaugums visas valsts apmērā bija 12,9% liels. Turpretim tekošajā saimniecības gadā budžeta kopsoma ir 18 milj.ls un pieaugums uzrāda tikai 1,97%. 1/

1937./38.s.g.-pagastu pašvaldības budžets uz vienu iedzīvotāju bija 14,13 ls, bet 1938./39.s.g. - 14,33 ls.

Salīdzinot budžeta sumas uz vienu iedzīvotāju

1/ 1936.,1937.,1938.g.Finanču un kredita statistika, Valsts statistiskās pārvaldes izdevums.

pa apgabaliem, apriņķiem un atsevišķiem pagastiem, starpība saskatāma ļoti liela. Pirmā vietā stāv Zemgale, tad nāk Vidzeme un Kurzeme, starp kurām abām starpība samērā diezgan maza - nepilni 2 lati, bet pēdējā vietā stāv Latgale.

Tekošā gada budžeta kopsuma Zemgalē sasniedz 18,83 ls, pie tam Jelgavas apriņķī - 22,95 ls un Bauskas apriņķī - 20,22 ls.

Latgalē uz vienu iedzīvotāju tekošā gadā budžeta suma iztaisa tikai 9,94 ls. Tā tad Zemgalē caurmērā šī suma gandrīz dubultīga, bet, ņemot vērā atsevišķu apriņķu sumas, starpība vēl lielāka. Tā p.p. Rēzeknes apriņķī uz vienu iedzīvotāju iznāk 9,20 ls, bet Ludzas - 9,50.

Kā redzams, budžeta izdevumi Jelgavas un Bauskas apriņķa pagastos ir samērā lieli, pie kam izdevumu lieluma ziņā uz vienu iedzīvotāju Jelgavas apriņķis ieņem pirmo vietu valstī un aiz tā tūlī seko Bauskas apriņķis. Un tas arī dabīgi, jo Zemgales apgabals ir auglīgākais apgabals valstī un tāpēc viņam budžeta nastas, kaut arī lielākas, tomēr vieglāk nest kā tas iespējams citos apgabalos^{1/}.

1/ Žurn. „Pagasta dzīve” 1939.gada 2.n-rā 43.lp.

Lai gan nav vēlami paaugstināt pagastu budžetus, tomēr liekas, ka pagasti arī turpmāk būs spiesti savus budžetus paaugstināt, jo visi pagasti ar likumiem viņiem uzliktos pienākumus vēl līdz šim pilnos apmēros neveic. Tā piemēram jautājums par sabiedrisko apgādi Latgales pagastos nav atrisināts. Kāmēr Zemgalē caurmērā uz vienu iedzīvotāju izdod sabiedriskai aizgādībai 3,32 ls, Kurzemē - 2,95 ls, Vidzemē - 2,85, Latgalē tikai 55 snt. Nespējnieki Latgalē spiesti sagādāt sev nepieciešamos līdzekļus ar ubagošanu galvenām kārtām dievlūdzēju apmeklēšanas laikā pie baznīcām. Arī pārējās Latvijas dažu citu apgabalu pagasti ar grūtībām veic savus sabiedriskās aizgādības un veselības aizsardzības pienākumus, kuros pat gadas, ka nedaudzu sabiedriski apgādājamu ārstēšanas izdevumi izsauca katastrofu viņu saimniecībā.

Stipri nenoteikti un svārstīgi ar pieaugošu tendenci ir arī izdevumi par iedzīvotāju ārstēšanu un budžeti dažreiz tāpēc slēdzas ar iztrūkumu, ka budžetus sastādot grūti paredzēt kādas slimības un cik slimnieku gada laikā var rasties un cik ārstēšana izmaksās^{1/}.

PAGASTU PAŠVALDĪBU BUDŽETI 1937./ 38.s.g.

Aprinķi un apgabali	Pagastu skaits	Budžeti	Caurmērā uz viena iedzīvotāja	Caurmērā uz viena nodokļa maksātāja	Pieaugums pret 1936./ 37.s.g. budžetu	Pieaugums procentos
			L a t o s			
Rīgas	57	1.649.405	18,04	44,31	243.036	17,3
Cēsu	36	881.888	17,03	42,47	67.359	8,3
Valmieras	50	1.250.389	19,02	48,28	156.771	14,3
Valkas	39	939.963	14,65	37,12	109.586	13,2
Madonas	41	1.036.837	15,66	38,58	140.823	15,7
Liepājas	29	790.515	15,31	40,84	119.857	17,9
Aizputes	19	416.125	14,48	38,42	56.963	15,9
Kuldīgas	20	772.772	17,48	45,85	108.889	16,4
Ventspils	14	428.832	12,91	34,44	85.854	25,0
Talsu	18	569.192	16,45	43,34	82.209	16,9
Tukuma	25	659.174	17,57	42,98	63.342	10,6
Jelgavas	41	1.500.778	23,27	57,49	225.116	17,6
Bauskas	20	816.396	20,52	54,86	116.197	16,6
Jēkabpils	19	687.504	17,77	45,96	131.484	23,6
Ilūkstes	19	677.608	14,03	39,22	83.848	14,1
Daugavpils	25	1.377.034	8,98	26,70	63.250	4,8
Rēzeknes	19	1.251.687	9,23	27,90	108.643	9,5
Iudzas	12	791.929	9,41	28,09	99.795	14,4
Abrenes	15	1.228.180	11,55	30,33	247.549	25,2
K o p ā	518	17.726.208	14,30	38,34	2.310.571	15,0
Vidzeme	223	5.758.482	16,97	42,31	717.575	14,2
Kurzeme	100	2.977.436	15,47	40,99	453.772	18,0
Zemgale	124	4.341.460	18,98	49,02	619.987	16,7
Latgale	71	4.648.830	9,70	28,15	519.237	12,6

PAGASTU PAŠVALDĪBAS IENĒMUMI.

1. Kārtējie ienēmumi.

Pašvaldību ienēmumi kā pēc budžetu tiesībām, tā arī pēc sava saimnieciskā rakstura sadalās: kārtējos un ārkārtējos. Noteikta robeža starp abām šām ienēmumu grupām nav novilkta nedz teorijā, nedz arī praksē. Vienīgais pieturas punkts, pēc kura varētu abus šos ienēmuma veidus šķirot, ir tas, vai ienēmumiem ir tekošs, pastāvīgs, vai arī vienreizējs, nējaušs raksturs. Ienēmumus no aizņēmumiem un dāvinājumiem parasti uzskata par ārkārtējiem. Pie kāda veida ienēmumiem pieskaitāmi ienēmumi no dotācijām un subvencijām, katrā konkrētā gadījumā jāizšķir atkarībā no tā, vai viņiem ir vienreizējs, vai pastāvīgs raksturs.

Kārtējie ienēmumi atkal savukārt sadalās: privāttiesiskos un publiski tiesiskos ienēmumos.

Privāttiesiskiem ienēmumiem ir privāts raksturs un viņi rodas no pašvaldības kapitāliem, mantas un uzņēmumiem.

Publiski tiesiskus ienēmumus pašvaldība sa-

ņem uz vispārējo vai speciālo likumu pamata.

Publiski tiesiski iegūmumi var būt: patstāvīgi, t.i. tādi, kurus pašvaldība uzliek un iekasē neatkarīgi no kādas citas publiskas iestādes, pamatojoties uz viņai ar likumu noteiktām patstāvīgām tiesībām, resp. pilnvarām, ka ar likumu arī noteikta daļa no citu publisku iestāžu iegūmumiem, kurus tā, dībinoties uz savu finanšu varu, iekasē piespiedu kārtā no viņas varas sfērā esošo privāto saimniecību mantas, resp. iegūmumiem.

Bez tam vēl publiski tiesiskie iegūmumi sadalās: nodevās un nodokļos, atkarībā no tā, vai pie viņu iekasēšanas vairāk tiek ievērots pakalpojumu un pretpakalpojumu, vai arī maksāšanas spēju izmantošanas princips^{1/}.

1/ Handwörterbuch der Kommunalwissenschaft, I sējums, 1918.g.izdevums, 600 lp.;

R.v.Kaufmann - Die Kommunalfinanzen, II sējums, 1906.g.izdevums, 11.lp.

a/ Pagastu pašvaldības privāttiesiskie
ieņēmumi.

Pagastu pašvaldība privāttiesiskos ieņēmumus iegūst no naudas kapitāliem, nekustamiem īpašumiem un uzņēmumiem.

Ieņēmumi no naudas kapitāliem ir procenti par brīvo līdzekļu un speciālo kapitālu noguldīšanu kredītiestādēs, kā arī vērtspapīru procenti.

Pēc savas nozīmes lauku pašvaldību īpašumus var sadalīt: pārvaldes un finansu īpašumos.

Pārvaldes īpašumi sastādas no objektiem, kurus izlieto pārvaldes un vispārējām sabiedriskām vajadzībām, kā p.piem. pagastu, nespējnieku, skolas un bērnu patversmju nami, slimnīcu ēkas u.t.t.

Šie pārvaldes īpašumi var arī dot zināmus ieņēmumus, t.i. tad, kad kāda daļa no tiem ir izīrēta. Tomēr visos šinīs gadījumos ieņēmumiem ir blakus nozīme, jo galvenais šo īpašumu uzdevums ir kalpot pašvaldības sabiedriskām vajadzībām.

Citādi tas ir ar tā saucamiem finansu īpašumiem. Tie pirmām kārtām domāti ieņēmumu sagādāšanai vispārējām pašvaldību vajadzībām, jo izšķirošs ir nolūks, kādam īpašums ir iegādāts, bet nevis vi-

na saimnieciskie panākumi. Var arī būt, ka īpašums cerēto ieņēmumu vietā dod zaudējumus, vai arī tas tikai pagaidām nerentējas, tomēr arī tāds īpašums pieskaitāms finansu īpašumiem.

Dažreiz gan ir ļoti grūti izšķirt, vai kāds objekts vairāk kalpo administratīviem vai finansiāliem mērķiem^{1/}.

Mūsu lauku pašvaldībai šādu tīri finansiālu īpašumu ir ļoti maz. Pie tiem varētu pieskaitīt dažas lauku kā arī pilsētu mājas.

Vēl mazāka nozīme ir mūsu lauku pašvaldību ieņēmumiem no uzņēmumu peļņas. Tas izskaidrojams ar to, ka lauku pašvaldība neved tik plašu saimniecību kā to dara un daudzos gadījumos aiz saimnieciskiem aprēķiniem ir spiesta darīt pilsētu pašvaldība.

Līdzšinējā pašvaldību uzņēmumu attīstības vēsture pierāda, ka komunālā uzņēmība izpaudusēs tanīs saimnieciskās nozarēs, kuras kalpo galvenām kārtām bieži apdzīvoto apgabalu, resp. pilsētu iedzīvotāju prasību apmierināšanai.

1/ Handwörterbuch der Kommunalwissenschaft, IV.sējums, 1924.g.izdevums, 296.lp.

Vispirms pašvaldības dibinājušas ūdensvadu uzņēmumus, tad lopkautuves, gāzes, elektrības iestādes, ielu satiksmes uzņēmumus un visbeidzot pārtikas apgādības aparātu^{1/}.

Visiem šiem uzņēmumu veidiem nav bijis gandrīz nekāds sakars ar lauku iedzīvotāju prasību apmierināšanu, resp. līdz šim nav bijuši tādi apstākļi, kas būtu piespieduši lauku pašvaldību piegriezt lielāku vērību komunāliem uzņēmumiem un plašākos apmēros uzturēt uzņēmumus savu iedzīvotāju vajadzību apmierināšanai.

Mūsu lauku pašvaldībuniecīgos ienēmumus dod sekoši uzņēmumi: celtuves, cementa un mālu izstrādājumi, aptiekas, medicīniski punkti, zemes gabalu apsaimniekošana, dzirnavas un kaļķu cepļi.

Ienēmumi no kapitālu augļiem, peļņa no īpašumiem un uzņēmumiem 1937./38.s.g.sastādīja 2,2% no visa budžeta. Vidzemē tā bija 3,5%, bet Latgalē - tikai 0,8% no budžetu kopsumas.

Pie šādiem apstākļiem gandrīz visi izdevumi jāsedz ar publiski tiesiskiem ienēmumiem, no kuriem

1/ Handwörterbuch der Kommunalwissenschaft, II.sējums, 1922.g.izdevums, 242.lp.;

galvenā loma piekriņ nodokļiem.

Tiesība savu pienākumu veikšanai nepieciešamos līdzekļus piespiedu kārtā atņemt no pašvaldības varas sfērā esošām atsevišķām personām un šo personu pienākums šos līdzekļus nodot, padara pašvaldību vienības par kopējām piespiedu saimniecībām^{1/}.

Ar mantas piespiedu kopēšanu ir jānosaka tā, kā jābūt jautājamajam. Par šādu kopēšanu pašvaldība izšķētrīgi izlieto no valsts kasas šīs piespiedu kārtā atņemtu mantu, kas, pat ja šīs saimniecības, kas atņemtas, nav jānosaka un viena loma kopējām saimniecībām, kas pašvaldība drīkst atņemt šo mantu, šīs lomas, šīs kopēšanas pakāpi, kas jānosaka, lai kopēšana, izšķētrīga un pašvaldības...

Paldies par uzmanību, kas parādās šīs lomas, kas jānosaka, lai kopēšana, izšķētrīga un pašvaldības...

1/ R.v.Kaufmann - Die Kommunalfinanzzen, II sējums, 70.-71.lp.

b/ Pagastu pašvaldības publiski
tiesiskie ienēmumi.

Pašvaldības publiski tiesisko ienēmumu raksturīga pazīme ir tā, ka viņa iekasē piespiedu kārtā šos ienēmumus, dibinoties uz pašvaldībai piešķirto tiesību pamata. Šīm tiesībām pretīm stāv pašvaldības robežās ietilpstošo privāto saimniecību pienākumi, nodot daļu no savas mantas, resp. ienākumiem sabiedrisku uzdevumu veikšanai.

Ar mantas piespiedu atņemšanu pašvaldībai tomēr jābūt ļoti uzmanīgai. Nav attaisnojama rīcība, ja pašvaldība izšķērdīgi izlieto no privātām saimniecībām piespiedu kārtā atņemtā mantu, kura, palikdama šais saimniecībās, būtu noderējusi ražīgam darbam un visas tautas saimniecības attīstībai. Tamdēļ pašvaldība drīkst atņemt šo mantu tikai tādos apmēros, cik tas nepieciešams pašvaldības uzdevumu veikšanai pie taupīgas, lietderīgas un saimnieciskas rīcības.

Publisko maksājumu, resp. pienākumu sadalīšana starp atsevišķām privātām saimniecībām var notikt pēc diviem principiem:

1/ pēc pakalpojuma un pretpakalpojuma samēra
/nodevu princips/ un

2/ pēc maksāšanas spēju mērauklas /nodokļu
princips/.

Pirmā gadījumā maksājumus sauc par nodevām,
otrā gadījumā - par nodokļiem^{1/}.

1/ R.v.Kaufmann - Die Kommunal финанzen, 1908.g.iz-
devums, II.sējums, 70.-71.lp.

aa/ Nodevas.

Nodeva pēc būtības ir atsevišķu personu speciāls maksājums, ko publiskas apvienības saņem par atsevišķiem pakalpojumiem privātām personām^{1/}.

No nodokļiem nodevas atšķiras ar to, ka pēdējās ir arvien saistītas ar tiešu pakalpojumu. Nodevas ir tieša atlīdzība par kādu pašvaldības darbību. Nebūtu pielaižams, ja pašvaldība ar nodevu palīdzību segtu savus izdevumus, kuri saistīti ar izdarīto pakalpojumu un bez tam vēl iegūtu kādu peļņu.

Nevar gan arī pašvaldībai pārnest, ja viņa ļoti uzmanīgi izkalkulē ar atsevišķiem pakalpojumiem saistītos izdevumus un pie tam ņem vērā nelabvēlīgos apstākļus, kuri varbūt faktiski nemaz neiestājas, un ar kuru atkrišanu pašvaldībai rodas zināmi ietaupījumi, un gala rezultātā peļņa no iekasētām nodevām.

Var rasties arī peļņa tā, ka pašvaldības pakalpojumu izmaksu ir grūti precīzi noteikt un ka bieži neiespējami norobežot izdevumus vienai atsevišķai darbības nozarei no izdevumiem vispārējiem mēr-

1/ prof.K.Puriņa lasītās lekcijas Finanšu zinātnē, 1937.g.L.U.

kiem. Tomēr jācenšas pieturēties pie pakalpojumu un pretpakalpojumu principa, vismaz tādā mērā, lai izvairītos no uzkrītošas un nesamērīgas attiecības starp izdevumiem un iekasējamām nodevām.

Nodevu atlīdzības raksturs, viņas stipri tuvinā pašvaldības privāttiesiskiem ienākumiem. Tomēr jau pēc saviem izcelšanās pamatiem tie vieni no otriem atšķiras.

Nodevas uzliek pašvaldība vienpusīgi, dibinoties uz savu finanšu varu, turpretīm privāttiesiskie ienākumi dibinās uz privāttiesiskām līguma attiecībām.

Pēc sava pielietošanas veida nodevas var būt divējādas: pārvaldes un lietošanas nodevas.

Ja kāds no pašvaldības pārvaldes aktiem ir bijis par iemeslu nodevas iekasēšanai, tad to sauc par pārvaldes nodevu. Piem. nodeva par norakstu aplicināšanu.

Turpretīm, ja nodevu iekasē par kādas pašvaldības iestādes vai ierīces lietošanu, tad šādus maksājumus apzīmē par lietošanas nodevām, piem. tirgus nodeva, skolas nauda u.t.t.

Parasti dažādu valsts likumdošana pie šo divu nodevu veidiem pieiet no dažādiem redzes viedokļiem. Pārvalžu nodevu lielums parasti noteikti fiksēts likumā, vai arī likums nosaka šādu nodevu augstāko robežu.

Turpretīm lietošanas nodevu likmju noteikšana vai nu pilnīgi atstāta pašvaldībai, vai arī viņai jāpieturas pie vispārējos vilcienos dotiem aizrādījumiem^{1/}.

Mūsu lauku pašvaldība galvenām kārtām iekasē tā saucamās pārvaldes nodevas.

Pagastu pašvaldība var ņemt atlīdzību, kuras apmērus nosaka apriņķa lauku pašvaldības vecākais, par dažādu dokumentu, apliecību vai norakstu izgatavošanu.

Par obligātoriski izdodamiem rakstiem, kā pasēm un tamlīdzīgiem rakstiem, maksa nav ņemama^{2/}.

Bez tam pagastu pašvaldība var ņemt atlīdzību par civilstāvokļa aktu registrēšanu dzimtsarakstu nodaļās^{3/}.

1/ Handwörterbuch der Kommunalwissenschaft, 1922.g. izdevums, II.sējums, 169.lp;

2/ Likums par pagastu pašvaldību, 80.p.;

3/ Noteikumi par civilstāvokļa aktu registrēšanu, 4.p.

Mūsu pagastu pašvaldībai par labu pienākas:

1/ likumā paredzētā nodeva no notariāliem aktiem, kas noslēgti par nekustamu mantu pagasta robežās;

2/ tirgus nodeva;

3/ vasarnieku un peldu nodeva;

4/ vekseļu protesta nodeva tādā pašā apmērā, kādā nomaksāta zīmognodeva par vekseli^{1/}.

Tirgus nodeva ņemama pēc pagastu valžu izstrādātas un iekšlietu ministra apstiprinātas takses^{2/}.

Vasarnieku un peldu nodeva ņemama no personām, kas iebrauc un uzturas bieži apdzīvotās vietās un vasarnīcu rajonos pa vasaras vai peldu sezonas laiku. Nodevas ņemšanas vietas, apmērus un iekasēšanu nosaka iekšlietu ministrs, pie kam nodeva nevar pārsniegt:

1/ no atsevišķas personas vai ģimenes galvas
ls 5,- un

2/ no ģimenes locekļiem un no ģimenes saimniecībā nodarbinātiem kalpotājiem - ls 1,-.

Ienākums no šās nodevas pagastu valdes var

1/ Likums par pagastu pašvaldību, 67².p.;

2/ Turpat 67⁵p.

izlietot vienīgi bieži apdzīvotās vietas vai vasar-
nīcu rajona labierīcību un sanitāro iestāžu ierīko-
šanai un uzturēšanai^{1/}.

No visām Latvijas lauku pašvaldības nodevām
tikai tirgus nodeva pieskaitāma lietošanas nodevām.

Vispārīgi nodevām mūsu lauku pašvaldības fi-
nansēs ir ļoti niecīga nozīme. Lielākos ieņēmumus
1937./38.gadā deva tirgus nodeva - ls 72.193,- un
rakstu nodeva - ls 59.691,-, bet vias nodevas kopā
deva ls 190.434,-^{2/}.

1/ Likums par pagastu pašvaldību 67⁷.p.;

2/ 1938.g.Finanču un kredita statistika, 8.un 9.lp.

bb/ Nodokļi.

Par nodokļa jēdziena būtiskām sastāvdaļām Otto Meijers uzskata sekošas pazīmes:

- 1/ aplikšanas mērķis, t.i. nolūks palielināt kādas publiski tiesiskas vienības ieņēmumus;
- 2/ aplikšanas vispārīgums, t.i. neattiecināt nodokli uz atsevišķām, bet gan uz visām personām, kuras atrodas līdzīgos apstākļos un
- 3/ aplikšanas nesaistīšana ar kādu noteiktu publiskas iestādes pretpakalpojumu.

Visas šīs 3 pazīmes Vācijas nodokļu nolikums /R.A.O. § 1./ apvieno sekošā nodokļa jēdziena definījumā: Nodokļi ir vienreizīgi vai atkārtoti naudas maksājumi, ja tie nav uzskatāmi par pretpakalpojumu par kādu atsevišķu pakalpojumu un ja tos kāda publiski tiesiska iestāde ieņēmumu iegūšanas nolūkos uzliek visiem, pie kuriem iestājas apstākļi, kas saņēma ar likumu nosaka maksāšanas pienākumu.

Tā kā lauku pašvaldība arī ir publiski tiesiska iestāde, tad šī definīcija arī attiecināma uz lauku pašvaldības nodokļu jēdzienu.

Pašvaldības nodokļi atšķiras no valsts nodok-

ļiem tikai ar to, ka pašvaldība nevar patstāvīgi noteikt nodokļu veidus un robežas. Kā valstij subordinēta publiski tiesiska iestāde, pašvaldība var ņemt nodokļus tādos apmēros, kādos valsts viņai to atļauj.

Pašvaldības tiesības zināmās robežās noteikt nodokļu augstumu ir atvasinātas no suverenām valsts tiesībām. Ierobežoto pašvaldības tiesību smaguma punkts atrodas tajā apstākļī, ka valsts un arī pašvaldība savus nodokļus iekasē no vienām un tām pašām privātām saimniecībām, resp. nodokļu maksātājiem. Lai viņu maksimālās maksāšanas spējas neizmantotu valsts un tanī pašā laikā arī pašvaldība, valsts pienākums ir noteikt pašvaldības nodokļu veidus un to augstākās robežas. Krīt svarā arī tas, cik lielos apmēros valsts atsakās no savām nodokļu tiesībām un atrod par lietderīgu tās nodot savām pašvaldībām. Valsts pienākums ir saskaņot savu nepieciešamību pēc nodokļu ieņēmumiem ar tādām pašām pašvaldību vajadzībām. Augstākās robežas šīm kopējām valsts un pašvaldību vajadzībām nosprauž nodokļu maksātāju maksāšanas spējas.

Jautājuma atrisināšana par nodokļu ieņēmumu sadalīšanu starp valsti un pašvaldībām stiprā mērā

sarežgas saimniecisku grūtību laikmetos, kad tautu saimniecības cieš no depresijas, vai arī ir novājinātas no pārciestiem kariem un inflācijas.

Sadalot nodokļu avotus starp valsti un pašvaldībām, būtu jāņem vērā sekoši pamatnoteikumi:

1/ pašvaldības nodrošināmas ar pietiekošiem nodokļu ieņēmumiem, t.i. šiem ieņēmumiem jābūt tik lieliem, ka pašvaldības var pildīt viņām uzliktos pienākumus pietiekošu līdzekļu nodošanas princips;

2/ pašvaldībām jānodod rīcības brīvība nodokļu apmēru noteikšanā, lai tās pēc vajadzības varētu nodokļu likmes pazemināt un paaugstināt. Pie nepareizas saimniekošanas nodokļu likmes būs jāpaaugstina. Šis apstāklis palielinās lemjošo personu atbildības sajūtu viņu vēlētāju, resp. nodokļu maksātāju priekšā patstāvības - atbildības princips;

3/ pašvaldību rīcībā jānodod galvenām kārtām tie nodokļi, kuri skar nodokļu maksātāju vietējo saimniecisko dabu, jo šie nodokļi visvairāk piemēroti pašvaldību izdevumu segšanai, kuri izsaukti no vietējiem saimnieciskiem un citiem apstākļiem vietējo saimniecisko apstākļu sakarības princips;

4/ regulēt valsts un pašvaldību organu kom-

petences nodokļu aplikšanas un iekasēšanas jautājumos, lai šinī organizācijas jautājumā pēc iespējas vairāk būtu iespējams ievērot saimniecisko principu^{1/}.

Pietiekošu līdzekļu nodošana pašvaldībai ir ļoti svarīga. No šī jautājuma pareizas atrisināšanas atkarājās visa pašvaldības darbība. Ja pašvaldības rīcībā nav pietiekoši līdzekļi, tad tā nevar kārtīgi saimniekot - tā nevar pildīt savus obligātoriskos pienākumus un kārtot savas saistības. Tas būtu nodrošināts, ja pašvaldībai nodotu līdzekļus ar zināmu rezervi, bet ne arvien tas ir iespējams un vēlams. Neiespējami tas ir tad, ja valsts kopā ar pašvaldībām jau ir izmantojušas līdz augstākai iespējai savas nodokļu maksātāju spējas. Ja pašvaldības tad vēl ievestu jaunus, vai arī paaugstinātu jau esošos nodokļus, tad tiktu pārāpgrūtināti nodokļu maksātāji, kas nelabvēlīgi atsauktos uz visu saimniecisko dzīvi. Bet ja pašvaldība saimniekotu nekārtīgi un izšķērdīgi, tad līdzekļu rezerves nodošana būtu pilnīgi nevēlama, tāpēc valsts pienākums ir raudzīties, lai līdzekļus nodokļu veidā neatņemtu privātām saim-

1/ Handwörterbuch der Kommunalwissenschaft, papildus sējums, 1927.g.izdevums, no 225.-528.lp.

niecībām, kuras saimnieko saprātīgi un taupīgi un nenodotu pašvaldībai, kura saimniekotu slikti.

Nodokļu ienēmumu nodošanu pašvaldībām valsts izved dažādi:

1/ valsts var dalīties ar pašvaldību kādā nodoklī;

2/ valsts atļauj pašvaldībām noteikt sev par labu procentuālas piemaksas pie valsts nodokļa;

3/ valsts piešķir pašvaldībām tiesību iekasēt nodokļus patstāvīgi. Tādā gadījumā pašvaldības uz viņām dotu pilnvarojumu pamata lemj par nodokļu uzlikšanu viņu iespaidu sfērā esošiem pilsoņiem. Parasti gan valsts tad nosaka nodokļu likmju augstākās robežas, lai pasargātu nodokļu maksātājus no pārāk lielas aplikšanas^{1/}.

No nodokļiem pašvaldībām vispirms jāizmanto netiešie un tikai pēc tam viņas var aplikēt savus nodokļu maksātājus ar tiešiem nodokļiem^{2/}.

1/ Handwörterbuch der Kommunalwissenschaft, papildus sējums, 1927.g.izdevums;

2/ Turpat 836 lp.

2. Ārkārtējie ienēmumi.

Lauku pašvaldību ārkārtējos ienējumos ietilpst: pabalsti, kuriem vienreizīgs, nejaušs raksturs, aizņēmumi un dažādi neparedzēti ienēmumi.

Pabalsti var būt divējāda veida: subvencijas un dotācijas.

Subvencijas ir valsts vai augstāko pašvaldības iestāžu piemaksas zemākas pakāpes iestādēm noteiktas vajadzības apmierināšanai, piem. skolas ierīkojumi, ceļu izbūvei u.t.t.

Dotācijas ir pabalsts vispārīgā veidā, neuzrādot noteiktu mērķi pabalsta izlietošanai un tas var būt gan vienreizīgs, gan periodisks, gan naudā, gan citos objektos, piem. ēkās, materiālos, gan kādās nodevās, gan ienākumu piešķiršanas veidā u.t.t.^{1/}

Pabalstu izsniegšana noved pie ienākumu un pienākumu izlīdzināšanas tādā veidā, ka dod iespēju mazāk spējīgām publiskām organizācijām ar piešķirtiem papildus līdzekļiem izpildīt savus pienākumus, pie kam šos līdzekļus sagādā augstākās publiskās organizācijas nodokļu maksātāji, t.i. zemāko organizā-

1/ prof.K.Puriņa lasītās lekcijas Finanšu zinātnē, L.U.1937.g.

ciju nodokļu nastas vienu daļu sadala uz lielāku nodokļu maksātāju skaitu. Vislielākā mērā šo pienākumu izlīdzināšanas veidu izlieto valsts attiecībā pret savām pašvaldībām, tomēr arī nereti gadās, kad augstākās pakāpes pašvaldības sniedz finansiālu atbalstu savām zemākās pakāpes pašvaldībām.

Plašos apmēros pabalstu sistēma piemēro Anglijā, bet še jāņem vērā Anglijas īpatnējie apstākļi. Anglijā, izņemot nedaudz iestādes ar nelieliem speciāliem uzdevumiem, centrālām valdības iestādēm nav savu organu uz vietām, kuri izpildītu šo centrālo iestāžu priekšrakstus, kā tas ir visās pārējās valstīs. Visa Anglijas iekšējā pārvaldes iekārta koncentrēta vietējās pašvaldībās. Uzdevumus, kurus citās Eiropas valstīs veic centrālā vara, caur savām vietējām iestādēm, Anglijā izpilda pašvaldība. Tā Anglijas pašvaldību pienākumi ir plašāki nekā kādā citā valstī Eiropā^{1/}.

^{1/} Handwörterbuch der Kommunalwissenschaft, I.sējums, 1918.g.izdevums, 626,lp.

LATVIJAS LAUKU PAŠVALDĪBAS IEŅĒMUMI.

Visi Latvijas lauku pašvaldības ieņēmumi jāšķiro divi lielās grupās:

- 1/ kārtējos un
- 2/ ārkārtējos ieņēmumos.

Kārtējie ieņēmumi ir:

- a/ nodokļi,
- b/ likumā noteiktās piemaksas un daļas pie atsevišķiem valsts nodokļiem,
- c/ ieņēmumi no pagastu pašvaldības kapitāliem, īpašumiem un dažādiem saimnieciskiem uzņēmumiem.

Ārkārtējie ieņēmumi ir:

- a/ aizņēmumi,
- b/ valdības un citu pašvaldību pabalsti, dāvinājumi un
- c/ citi neparedzēti ieņēmumi^{1/}.

Kārtējie ieņēmumi sastāda 94,5%, bet ārkārtējie tikai 5,5% no budžeta kopsomas.^{2/}

1/ Likums par pagastu pašvaldību, no 64.-66.pp.
[1922.g.Lik.kr.119, V.V.146/;

2/ 1938.g.Finanču un kredita statistika, 3.lp.

1. KĀRTĒJIE IENĒMUMI.

Pirmo rīkojumu par Latvijas pašvaldību nodokļiem pagaidu valdība izdeva 1919.g.27.febr./1919.g. Lik.kr.55/.

Minētā rīkojumā paredzēts, ka līdz attiecīgu likumu izdošanai pašvaldību lēmumi par nodokļu uzlikšanu iesūtami iekšlietu ministrijai caurskatīšanai un tikai pēc tam, ja ministrija nav cēlusi iebildumus, pašvaldības var stāties pie viņu lēmumos paredzēto nodokļu piedzišanas. Stāvoklis, ka nodokļu uzlikšanu nenosaka likumdošanas iestāde, bet pašas pašvaldības un tās nodokļus piedzen pēc tam, kad iekšlietu ministrija nav cēlusi iebildumus, izskaidrojams ar to, ka sākumā pagaidu valdībai nebija iespējams nokārtot jautājumu par pašvaldību nodokļiem un viņa bija spiesta dot plašas pilnvaras pašām pašvaldībām un arī iekšlietu ministrijai.

Jsu sīkāki noteikumi par lauku pašvaldības ienēmumiem paredzēti iekšlietu ministra 1920.g. janvārī izdotā instrukcijā par budžetu sastādīšanu, norēķiniem un pārskatiem /1920.g.V.V.14./.

Saskaņā ar šo instrukciju pagastiem bija

iespējams rast sev ienākumus no sekošiem avotiem:

1/ no zemes īpašumu, lopu, lauku rūpniecības un tirdzniecības uzņēmumu, personas, izpriecas nodokļiem un rakstu nodevām;

2/ no pagastu kapitāliem, īpašumiem un pasākumiem;

3/ aizņēmumiem un

4/ citiem ienākumiem.

Šinī instrukcijā vēl paredzēts, ka ierosinājumi par jauniem ienākumu avotiem iesniedzami tam laikā bijušai apriņķa padomei pieņemšanai un ievēdami ar iekšlietu ministrijas piekrišanu. Šie noteikumi parasa jaunu nodokļu ievēšanai bez iekšlietu ministrijas atļaujas arī finanšu ministrijas piekrišanu. Pēc pagaidu valdības pirmā rīkojuma šāda piekrišana nebija nepieciešama.

Pilnīgāki ir 1921.g.19.janv.izdotie pagaidu noteikumi par pagastu un apriņķu nodokļiem /1921.g. Lik.kr.23./.

Tie paredz, ka lauku pašvaldības kārtējie ienākumi sastādās no nodokļiem, nodevām, sabiedrības kapitāliem un mantas ienākumiem no saimniecisku pasākumu un uzņēmumu peļņas, kā arī no piemaksām

pie valsts nodokļiem.

Ārkārtējie ieņēmumi sastādas no aizņēmumiem, pabalstiem, dāvinājumiem un citiem neparedzētiem ienākumiem.

Minētie pagaidu noteikumi ierobežo iekšlietu un finanšu ministra tiesības - uzlikt jaunus nodokļus un paredz, ka pašvaldību ierosinājumus par jaunu un speciālu nodokļu ieviešanu iekšlietu ministram jāstāda priekšā ministru kabinetam, iesniegšanai likumdevējai iestādei. Tiesību - paaugstināt jau pastāvošos nodokļus - atstāj iekšlietu ministram.

Ar 1921.g.noteikumu izsludināšanu nodokļu uzlikšanā ieviesta noteikta un stingra kārtība, kāda pastāv arī pēc jaunākiem likumiem.

Tagad Latvijas lauku pašvaldībai saskaņā ar likuma par pagastu pašvaldību 67.pantu /1931.g.Lik. kr.46, V.V.39/ atļauts ņemt šādus nodokļus:

- 1/ daļu no nekustamas mantas nodokļa;
 - 2/ pašvaldības nodokli un
 - 3/ citus likuma kārtībā atvēlētus nodokļus,
- kā piem. likumā paredzēto izpriecās nodokli no publiskiem izrikojumiem un izpriecām; nodokli no traktieriem ar un bez reibinošiem dzērieniem un no alkoholisku vielu ražotavām un pārdotavām. Šo nodok-

li uzliek traktieriem, vīna lieltirgotavām, alus tirgotavām, biedrību un klubu pastāvīgām bufetēm ar un bez reibinošiem dzērieniem, krodzniecības, ēdienu veikaliem, tējniecām, spirta dedzinātavām u.t.t.^{1/}

Likums nosaka, kādās attiecībās var būt daudzu nodokļu likmes savā starpā un ka zināmu nodokli var sākt izmantot tikai tad, kad ir noteiktos apmēros izsmelti citi nodokļi.

Latvijas likumā par pagastu pašvaldību 67.p. piezīmē atrodams noteikums: „ja, izsmēlot visas likumā atvēlētās nodokļu maksimālās likmes, budžetu nav iespējams sabalansēt, tad pagasta padomei ir tiesība paaugstināt proporcionāli visus nodokļus līdz 20%” /1937.g.Lik.kr.2, V.V.3/.

Saskaņā ar pārgrozījumu likumā par pagastu pašvaldību, sevišķas nepieciešamības gadījumos, ar iekšlietu ministra piekrišanu, nodokļu likmes var paaugstināt virs 20% - 40% /1938.g.Lik.kr.168, V.V.189/.

Likumdevējs atradis par nepieciešamu atļaut paaugstināt tikai visus nodokļus proporcionāli, lai

1/ Likums par pagastu pašvaldību 67².p. un

2/ Noteikumi par nodokļu ņemšanu no traktieriem, krodzniecības veikaliem ar un bez reibinošiem dzērieniem un no alkoholisku vielu ražotavām un tirgotavām par labu pagastu pašvaldībai /1935.g. V.V.294/.

novērstu iespēju paaugstināt nekustamas mantas nodokli lielākos apmēros nekā pašvaldības nodokli, vai otrādi.

Mūsu pagastu pašvaldības lielākais ieņēmumu postenis ir nodokļi - 89,1% no budžeta kopsumas; pārējo ieņēmumu nozīme ir niecīga.

Galvenos ieņēmumus no nodokļiem Latvijas lauku pašvaldībai dod nekustamas mantas nodoklis, kas 1937./38.s.g. bija 8,5 milj.ls jeb 48% un pašvaldības nodoklis - 6,58 milj.ls jeb 37,1% no budžeta kopsumas.

No pārējiem nodokļiem būtu mināmi: valsts mežu nodoklis, kurš minētā saimn.gadā deva 299.000 ls, tad traktieru un patentu nodoklis, kas deva 151.000 ls; pārējie nodokļi deva pavisam niecīgus ieņēmumus^{1/}.

IEŅĒMUMI NO NODOKĻIEM.

Saimn.gads	Milj.ls	Pieaugums	% no ien.budž.
1921./22.	2,7		89,3
1922./23.	4,8	+ 2,1	83,9
1924./25.	8,2	+ 3,4	82,7
1926./27.	9,7	+ 1,5	74,6

1/ 1938.g.Finanču un kredita statistika, 3.-5.lp.

IEŅĒMUMI NO NODOKĻIEM.

Saimn.gads	Milj.ls	Pieaugums	% no ieņ.budžeta
1928./29.	11,1	+ 1,4	83,8
1931./32.	14,1	+ 3,0	92,6
1935./36.	12,2	- 1,9	86,5
1936./37.	13,4	+ 1,2	86,9
1937./38.	15,8	+ 2,4	89,1 1/

Kā redzams ieņēmumi no nodokļiem, laikā no 1921.-1938.s.g., salīdzinot absolūtos skaitļos, pieauguši gandrīz seškārtīgi un visu laiku tie ir bijuši lielākais ieņēmumu avots.

Caurmērā uz vienu iedzīvotāju nodokli maksāja:

	1936./37.s.g.	1937./38.s.g.
Vidzemē	12,95 ls	15,03 ls
Kurzemē	11,67 "	13,83 "
Zemgalē	13,89 "	16,74 "
Latgalē	7,47 "	8,75 "
Visā Latvijā ...		13, "

Pēdējos gados ieņēmumi no nodokļiem pavairojušies visos apgabalos, bet sevišķi Vidzemē^{2/}.

1/ 1936.g.Finanču un kredita statistika, 7.lp.;
1937.g.Finanču un kredita statistika, 5.lp.;
1938.g.Finanču un kredita statistika, 3.lp.

2/ Turpat.

Salīdzinot pa apgabaliem, apriņķiem un pagastiem nodokļu sumu, kādu maksā viens iedzīvotājs, starpības novērojamas stipri lielas.

Tā 1936./37.s.gadā Zemgales pagastos nodokļu ieņēmumi caurmērā uz vienu iedzīvotāju svārstījās no 6,22 ls Engures pagastam Tukuma apriņķī līdz 23,58 ls Rundāles pagastam Bauskas apriņķī; tie arī bija lielākie pagastu pašvaldības nodokļi visā Latvijā^{1/}.

Šāda parādība izskaidrojama ar to, ka Zemgalē dažos apriņķos, kā piem. Bauskas, Jelgavas arī Tukuma, ir vislabākā zeme, kuru apliek ar nekustamas mantas nodokli samērā ar zemes ienesīgumu. Bet nekustamas mantas nodoklim, kā vēlāk redzēsīm, savukārt ir vislielākā nozīme pagastu pašvaldības nodokļu ieņēmumos.

Latgalē caurmērā uz vienu iedzīvotāju bija mazākās nodokļu sumas un tās svārstījās no 4,50 ls Izvaltas pagastam Daugavpils apriņķī līdz 15,47 ls Rudzātu pagastam arī Daugavpils apriņķī^{2/}.

1/ Zemgales pagastu pašvaldības, 1937.g., 16.lp., Iekšlietu ministrijas Pašvaldības depart.izdev.;

2/ Latgales pagastu pašvaldības, 1937.g., 16.lp., Iekšlietu ministrijas Pašvaldības depart.izdev.

Kurzemes pagastiem nodokļu ieņēmumi caurmērā uz vienu iedzīvotāju svārstījās no 7,17 ls Upesgrīvas pagastam Talsu apriņķī līdz 17,01 ls Embūtes pagastam Liepājas apriņķī^{1/}.

Vidzemē šie skaitļi svārstījās no 6,38 ls Pededzes pagastam Valkas apriņķī līdz 19,21 ls Ķonu pagastam Valmieras apriņķī^{2/}.

Salīdzinot pa apgabaliem ieņēmumus, kādus pagastu pašvaldībai deva nodokļi, redzam šādu ainu:^{3/}

% no budžeta kopsumas

1936./37.s.g. 1937./38.s.g.

Vidzemē	87,2	88,5
Kurzemē	88,9	89,4
Zemgalē	85,4	88,2
Latgalē	86,8	90,2
visā Latvijā ..	86,9	89,1

1/ Kurzemes pagastu pašvaldības, 1937.g., 17.un 18.lp. Iekšlietu min.Pašvaldības departamenta izdevums;

2/ Vidzemes pagastu pašvaldības, 1937.g., 16.un 17.lp. Iekšlietu min.Pašvaldības departamenta izdevums;

3/ 1937.un 1938.g.Finanču un kredita statistika.

a/ Nekustamas mantas nodoklis.

Visu nekustamo mantu, ārpus pilsētu administratīvām robežām, apliek ar lauku nekustamas mantas nodokli valstij un vietējām pašvaldībām par labu, kā arī ar iemaksām valsts aizsardzības un dabas katastrofās cietušo palīdzības fondos un Latvijas lauksaimniecības kamerai^{1/}.

No šī nodokļa atsvabināta minētā likuma 86., 87.p.p. un 1939.g.23.janvāra Valdības vēstnesī /1939.g.Lik.kr.25/ minētā nekustamā manta, kā piem. valstij un pašvaldībām piederoša zeme un cita nekustama manta vai tās daļa, kuru izlieto valsts vai pašvaldības iestāžu tiešiem mērķiem, publiskā lietošanā esošie satiksmes ceļi un tiem pieskaitītās zemes joslas līdz ar ēkām un citām celtnēm, baznīcas, lūgšanas nami, sinagogas, klosteri, kap-sētas, labdarības, mācības, kulturālo un zinātnisko biedrību un iestāžu, kā arī sabiedrisko iestāžu uzturēto slimnīcu, sanatoriju un atpūtas namu ēkas, ciktāl tās lieto šo biedrību un iestāžu tiešiem nolūkiem, kā arī zem minētām ēkām esošā zeme u.t.t.^{2/}

1/ Lauku nekustamas mantas nodoklis, 85.p., T.M.Kodifikācijas departamenta izdevums;

2/ Turpat no 86.-87.p.p.

Likums nosaka, ka nekustamas mantas nodoklis aprēķināms pēc zemes kadastrālās vērtības. Bet līdz zemes kadastra izvešanai nodokli aprēķina pēc minētā likumā noteiktās nekustamās mantas vērtības, izņemot valsts mežus, kas apliekami ar nodokļa pašvaldības daļu saskaņā ar šī likuma 97.p.noteikumiem^{1/}.

Vidzemē, tādās vietās, kur izdarīts zemes kadastrs uz Krievijas 1901.g.4.jūnija likuma pamata /Lik.kr.1391/, zemes vērtību noteic pēc taksētiem ienākuma rubļiem, rēķinot vienu taksēto ienākuma rubli līdzīgu 50 latiem, bet citās valsts daļās, kur kadastra taksācija nav izvesta, uz sevišķas pagaidu novērtēšanas pamata, piemērojoties Vidzemes kadastra novērtēšanas tarifiem un turoties pie principa, ka vienlīdz ienesīgai mantai visās valsts daļās jānoteic vienāda vērtība^{2/}.

Lauksaimniecības un zvejniecības ēkas nav vērtējamas atsevišķi no zemes, izņemot ēkas, vai to daļas, kurās ievietoti tirdzniecības un rūpniecības uzņēmumi, kā arī tādas, kuras paredzētas izīrēšanai un nav saistītas ar lauksaimniecības un zvejniecības tiešām vajadzībām.

1/ Lauku nekustamas mantas nodoklis, 88.p.

2/ Turpat 89.p.

Tāpat atsevišķi vērtējami ienākumus nesoši nomas laukumi, kā arī ūdeņi un visāda veida bagātības, ja tās netiek izlietotas vienīgi saimniecības iekšējām vajadzībām, izņemot kūdras purvus, kuri nav atsevišķi vērtējami^{1/}.

Nodokļa valsts daļu no lauku nekustamas mantas ņem 0,3%, valsts aizsardzības fonda iemaksu 0,075%, dabas katastrofās cietušo palīdzības fonda iemaksu 0,05% un iemaksas Latvijas lauksaimniecības kamerai 0,15%, kopā - 0,575% no nekustamas mantas vērtības.

Nodokļa pašvaldības daļu ņem 1,2% no nekustamas mantas vērtības. Šo likmi var pazemināt vai paaugstināt likumā par pagastu pašvaldībām noteiktās robežās.

Lauku nekustamas mantas nodokli aprēķina no vērtības, kāda nekustamai mantai noteikta uz nodokļa gada 1.aprīli.

No valsts mežiem pašvaldības labā ņem 33 sant. par hektāru. Ar nodokli apliekamā platībā ieskaita mežsaimniecībai derīgu zemi, meža pļavas, darbinieku zemi un iznomātos ūdeņus^{2/}.

1/ Lauku nekustamas mantas nodoklis, 92.p.;

2/ 1939.g.23.janvāra V.V., Lik.kr.25.

No šī nodokļa pagastu pašvaldība pēc Valsts statistiskās pārvaldes datiem ieņēmusi šādas sumas:

1921./22.s.gadā	-	1,6	milj.ls		
1922./23." "	-	2,9	" "		
1928./29." "	-	6,7	" "		
1936./37." "	-	7,4	" "	vai 47,9%	no budž. kopsumas
1937./38." "	-	8,5	" "	" 48%	"--

Kā redzams ieņēmumi no nekustamas mantas nodokļa laikā no 1921.-1938.gadam pieauguši no 1,6 milj. ls uz 8,5 milj.la, t.i. par 6,9 milj.la vai vairāk kā pieckārtīgi.^{1/}

Straujais pieaugums ieņēmumos no nekustamas mantas nodokļa pēc 1926.gada izskaidrojams ar to, ka 1926.gadā pieņēma tagad spēkā esošos pārgrozījumus pie likuma par nekustamas mantas nodokli.

Pēc 1924.gada noteikumiem [1924.g.Lik.kr.100/ viens kadastru noteiktais ieņēmuma rublis bija pielīdzināts 10 ienesīguma vērtības latiem un no šādā kārtā noteiktās vērtības varēja ņemt 6% lielu nekustamas mantas nodokli, kas deva tiesību viena ienākuma rubli aplikt ar 60 snt.lielu nodokli.

1/ Finanču un kredita statistika.

Pēc pārgrozījumiem turpretīm viens kadastru rublis pielīdzināts 50 ienesīguma vērtības latiem un šo vērtību varēja aplikēt ar 1,3% nodokli, kas līdzinās 65 snt., tā tad par 5 snt., resp. 8,3% vairāk.

No nekustamu īpašumu nodokļa 1936./37.s.g. ienēma 7,4 milj.ls, bet 1937./38.s.g. - 8,5 milj.ls, t.i. par 1,1 milj.ls vai 15,3% vairāk.

Ieņēmumi no nekustamu īpašumu nodokļa visvairāk pieauguši Zemgalē un Vidzemē, bet par mazāko daļu tie pavairojušies Kurzemē^{1/}.

Pēc apgabaliem salīdzinot nekustamu īpašumu nodoklis devis šādas sumas:

Zemgalē:

1935./36.s.g.	- 1,852 milj.ls	
1936./37." "	- 1,997 " "	pieaugums 145.000,- ls
1937./38." "	- 2,375 " "	" " 378.000,- "

Zemgalē nekustamu īpašumu nodoklis 1936./37.s.g. sastādīja 53,7%, bet 1937./38.s.g. - 54,7% no ieņēmumu budžeta, pie kam šī daļa Jelgavas un Bauskas apriņķī ir vēl lielāka nekā caurmērā visā apgabalā^{2/}.

1/ 1938.g.Finanču un kredita statistika, 5.lp.;

2/ Zemgales pagastu pašvaldības, 1937.g.izd., 18.lp. un 1938.g.Finanču un kredita statistika, 4.lp.

Vidzemē:

1935./36.s.g.	- 2,2	milj.la	
1936./37." "	- 2,330	" "	pieaugums 130.000,- la
1937./38." "	- 2,652	" "	" 322.000,- "

No budžeta kopsumas tas sastādīja 1936./37.s.g. 46%, bet 1937./38.s.g. - 46,1%^{1/}.

Latgalē:

1936./37.s.g.	- 1,830	milj.la	
1937./38." "	- 2,079	" "	pieaugums 249.000,- la

No visas budžeta kopsumas nekustamu īpašumu nodoklis deva 1936./37.s.g. - 44%, bet 1937./38.s.g. - 44,7%. Visvairāk šo nodokli dod Daugavpils apriņķis, bet vismazāk - Ludzas^{2/}.

Kurzemē:

1935./36.s.g.	- 1,175	milj.la	
1936./37." "	- 1,228	" "	pieaugums 53.000,- la
1937./38." "	- 1,408	" "	" 180.000,- "

No visas budžeta kopsumas tas līdzinājās 1936./37.s.g. - 48,7%, bet 1937./38.s.g. - 47,3%^{3/}.

1/ Vidzemes pagastu pašvaldības, 1937.g.izd.17.lp.;

2/ Latgales pagastu pašvaldības, 1937.g.izd.17.lp.;

3/ Kurzemes pagastu pašvaldības, 1937.g.izd.19.lp.;

1/ - 3/ 1938.gada Finanču un kredīta statistika, 4.lp.

Kurzeme ir vienīgais apgabals, kur procentuāli ņemot pēdējā saimniecības gadā nekustamu īpašumu nodoklis samazinājies par 1,4% no visiem budžeta ieņēmumiem.

No pievestiem datiem redzams, ka nekustamu īpašumu nodoklis dod apmēram pusi no visiem pagastu pašvaldības ieņēmumiem.

AR NODOKLI APLIEKAMĀ NEKUSTAMU ĪPAŠUMU

VĒRTĪBA PAGASTOS.

Apgabali Saimn.gadi	Vidz.	Kurz.	Zemg.	Latg.	Kopā
	milj.ls				
1931./32.	180	98	179	151	608
1933./34.	184	101	176	151	612
1935./36.	188	101	178	151	618
1936./37.	189	102	178	152	621
1937./38.	190	102	179	154	625

Pēdējos gados ar nodokli apliekamā nekustamo īpašumu vērtība nedaudz palielinājusēs, pie kam samērā lielākā vērtība ir Vidzemes un Zemgales lauku nekustamiem īpašumiem, bet mazākā - Kurzemes.^{1/}

^{1/} 1938.g. Finanču un kredīta statistika, 3.-5.lp.

Jāpiezīmē, ka lauku nekustamu īpašumu novērtēšana pa apgabaliem vēl nav saskaņota un tādēļ minētos skaitļus var salīdzināt tikai ar korrekтиву^{1/}.

Salīdzinot pa atsevišķiem apgabaliem un pagastiem 1 ha ar nodokli apliekamo nekustamo īpašumu vērtību, novērojama ļoti liela svārstība. Caurmērā ņemot visā valstī tā ir 155 ls, pie kam mazākā caurmēra vērtība ir Vidzemē - 136 ls, bet lielākā Zemgalē - 208 ls. Dažos Zemgales apriņķos caurmēra vērtība ir vēl augstāka, un piemēram Jelgavas apriņķī tā sasniedz 289 ls, bet Jēkabpils apriņķī tikai 129 ls. Pa daļai tas izskaidrojams ar to, ka nekustamu īpašumu novērtēšana nav izdarīta vienā laikā, kā arī nav vienāds mērogs; sevišķi tas novērojams, salīdzinot Vidzemes apriņķus ar Jelgavas, Bauskas un citiem apriņķiem^{2/}.

Kā jau teicu, salīdzinot apgabalus, mazāka ar nodokli apliekamā 1 ha nekustamu īpašumu vērtība ir Vidzemē un proti 136 ls, pie kam mazākā vērtība šē ir Valkas apriņķa nekustamiem īpašumiem - 111 ls un Madonas - 127 ls, bet Rīgas apriņķī - 160 ls uz 1 ha.^{3/}

1/ 1938.g. Finanču un kredīta statistika, 5.lp.;

2/ 1937.g. Zemgales pagastu pašvaldības, 18.un 19.lp.;

3/ 1937.g. Vidzemes pagastu pašvaldības, 17.lp.

Latgalē 1 ha nekustamu īpašumu vērtība caurmērā līdzinas 145 ls, pie kam lielākā nekustamas mantas caurmēra vērtība ir Daugavpils apriņķī - 149 ls, bez mazākā - Rēzeknes apriņķī - 142 ls. Visā visumā svārtība Latgalē ir vismazākā^{1/}.

Kurzemē caurmēra 1 ha vērtība iznāk 140 ls, bet svārstības, salīdzinot šī apgabala atsevišķus apriņķus, redzamas ļoti lielas, tā piem. Liepājas apriņķī viena ha apliekamās nekustamās mantas vērtība ir 163 ls, bet Ventspils apriņķī tikai - 89 ls^{2/}.

Ievērojot, ka nekustami īpašumi dažādi novērtēti, arī aplikuma apmēri atsevišķos apgabalos un apriņķos ir dažādi, piemēram Jelgavas apriņķī, kur lielākā caurmēra vērtība, ir mazākā aplikuma daļa - 1,310%, lielākā caurmēra aplikuma daļa ir Valmieras apriņķī - 1,428%.

Caurmērā visā valstī nekustamu īpašumu nodokļa likme līdzinas 1,362%, bet sadalot pa apgabaliem

caurmērā iznāk: Vidzemē - 1,398%,
Kurzemē - 1,378%,
Zemgalē - 1,324%,
Latgalē - 1,353%. 3/

1/ 1937.g.Latgales pagastu pašvaldības, 17.lp.;

2/ 1937.g.Kurzemes pagastu pašvaldības, 19.lp.;

3/ 1938.g.Finanču un kredīta statistika, 5.lp.

Interesanti arī dati, cik katrā apriņķī un apgabalā no šī nodokļa krīt caurmērā uz viena iedzīvotāja:

Vidzemē	-	7,82	ls,
Kurzemē	-	7,32	"
Zemgalē	-	10,38	"
Latgalē	-	4,34	"
visā Latvijā	-	6,87	"

Vislielākā summa uz viena iedzīvotāja skaitās Jelgavas apriņķī - 14 ls, tad Bauskas - 11,43, bet vismazākā - Daugavpils - 4,07 un Rezēknes - 4,11 ls^{1/}.

No valsts mežiem pašvaldību labā ņemami 33 snt. par hektāru.

No valsts mežu nodokļa 1937./38.s.g. ieņēma 299.300,-ls, t.i. 1,7% no budžetu kopsumas.

Lielākie ieņēmumi no valsts mežu nodokļa bija Vidzemē - 103.400,- ls vai 1,8% no budžeta, bet Kurzemē - 91.400,- " " 3,1% " "

Valsts mežu nodoklim liela nozīme ir Ventspils apriņķī, kur no tā ieņēma 32.900,- ls vai 7,7%.^{2/}

1/ 1938.g. Finanču un kredīta statistika, 4.lp.;

2/ 1938.g. Finanču un kredīta statistika, 9.lp.

NEKUSTAMU ĪPAŠUMU NODOKLIS.

Apriņķi un apgabali	1936./1937.	1937./1938.	Pieaugums	Pieaugums procentos	1937./38.		
					Caurmērā uz viena iedzīvotāja latos	Procentos no budžeta	% likme
	l a t o s						
Rīgas	695.806	773.956	78.150	11,2	8,47	46,9	1,397
Cēsu	355.018	401.954	46.936	13,2	7,76	45,6	1,387
Valmieras	531.215	618.026	86.811	16,3	9,40	49,4	1,428
Valkas	363.033	400.029	36.996	10,2	6,24	42,6	1,369
Madonas	385.748	458.502	72.754	18,9	6,93	44,2	1,399
Liepājas	353.283	399.326	46.043	13,0	7,73	50,5	1,396
Aizputes	182.121	195.015	12.894	7,1	6,79	46,9	1,259
Kuldīgas	318.092	379.269	61.177	19,2	8,58	49,1	1,409
Ventspils	141.910	166.479	24.569	17,3	5,01	38,8	1,362
Talsu	232.183	267.740	35.557	15,3	7,74	47,0	1,413
Tukuma	319.383	366.784	47.401	14,8	9,78	55,6	1,326
Jelgavas	744.491	903.223	158.732	21,3	14,00	60,2	1,310
Bauskas	392.090	454.880	62.790	16,0	11,43	55,7	1,314
Jēkabpils	237.096	301.175	64.079	27,0	7,78	43,8	1,399
Ilūkstes	303.820	349.512	45.692	15,0	7,24	51,6	1,311
Daugavpils	556.910	624.931	68.021	12,2	4,07	45,4	1,240
Rēzeknes	491.463	556.840	65.377	13,3	4,11	44,5	1,391
Ludzas	323.993	357.791	33.798	10,4	4,25	45,2	1,425
Abrenes	457.326	539.369	82.043	17,9	5,07	43,3	1,413
Kopā	7.384.981	8.514.801	1.129.820	15,3	6,87	48,0	1,362
Vidzeme	2.330.820	2.652.467	321.647	13,8	7,82	46,1	1,398
Kurzeme	1.227.589	1.407.829	180.240	14,7	7,32	47,3	1,378
Zemgale	1.996.880	2.375.574	378.694	19,0	10,38	54,7	1,324
Latgale	1.829.692	2.078.931	249.239	13,6	4,34	44,7	1,353

b/ Pašvaldības nodoklis.

Nākošais pēc savas nozīmes svarīgākais ieņēmumu postenis pagastu pašvaldības budžetā ir ieņēmumi no pašvaldības nodokļa. Šis nodoklis pēc 1937./38. s.gada pagastu ieņēmumu budžetiem līdzinas 37,1% no visas ieņēmumu kopsomas.

Pašvaldības nodoklis izveidojies no kādreizējā personas nodokļa, kuru atcēla 1931.gadā. Savā laikā personu nodoklis sastādēja 1/3 no visiem pagastu pašvaldības ieņēmumiem.

Pašvaldības nodokli ņem no lauksaimniecībām, kuru zemes platība pārsniedz 10 ha un no fiziskām personām - lauksaimniekiem ar zemes platību, kas mazāka par 10 ha, amatniekiem, rūpniekiem, tirgotājiem, brīvo profesiju darbiniekiem un pārējiem.

Pašvaldības nodokli aprēķina un iekasē pagastu pašvaldība, pamatojoties uz likuma par pagastu pašvaldību 67².pantu /1931.g.Lik.kr.46, V.V.39/, un instrukcijas par pagastu pašvaldību nodokļu aprēķināšanu, budžetu un gada pārskatu sastādīšanu 15.-19.p.p. /1937.g.V.V.29/.

Pašvaldības nodokli no nekustamas mantas ņem no lauksaimniecībā atkarībā no zemes platības un proti šādos apmēros:

1/	pāri par 10 ha - 15 ha	- līdz	ls 15,-	gadā,
2/	" " 15 " - 25 "	- " "	20,-	"
3/	" " 25 " - 50 "	- " "	25,-	"
4/	" " 50 " - 100 "	- " "	35,-	"
5/	" " 100 "	- " "	40,-	"

Zemes platībā nav ieskaitāma zemes vērtēšanā konstatētā nederīgā zeme^{1/}.

Bez tam pašvaldības nodokli maksā:

1/ visi pagastā dzīvojošie amatnieki, tirgotāji, rūpnieki un brīvo profesiju darbinieki līdz ls 20,-;

2/ nekustamas mantas īpašnieki ar zemes platību līdz 10 ha un arī tādi nekustamas mantas īpašnieki, kuru zeme $\frac{3}{4}$ un vairāk no platības ir nekultivēta un pārējie pagastā dzīvojošie pilsoņi līdz ls 10,- gadā.

No šī nodokļa atsvabināmas visas par 18 gadiem jaunākas personas, par 60 gadiem vecāki vīrieši, par 50 gadiem vecākas sievietes, kā arī sievietes,

^{1/} Likums par pagastu pašvaldību, 67¹.p. /1931.g. Lik. Nr. 46, v.v. 39/.

kam ir bērni vai ir bijuši bērni, invalīdi, kas saņem pensiju no valsts un nekustamas mantas īpašnieki, kas maksā 67¹.p.paredzēto nodokli.^{1/}

Pašvaldības nodoklis jāmaksā pilsoņiem, kam budžeta gada 1.jūnijā pagastā ir pastāvīga dzīves vieta.

Ar pašvaldības nodokli nevar aplikt personas, kas ieradušās pagastā uz pagaidu dzīvi vai ja viņas pašvaldības nodokli maksā savā pastāvīgā dzīves vietā. Tāpat ar pašvaldības nodokli nevar aplikt personas, kas ieradušās pagastā no pilsētām uz pagaidu dzīvi vai sezonas lauku darbos^{2/}.

Arī pašvaldības nodoklis pēdējos gados pavairojies:

1932./33.s.g.	tas deva	- 4,776 milj.lis	
1933./34.	" " "	- 4,597 " "	
1934./35.	" " "	- 4,658 " "	
1935./36.	" " "	- 5,116 " "	
1936./37.	" " "	- 5,671 " "	vai 36,8%
1937./38.	" " "	- 6,584 " "	" 37,1%

1/ Likums par pagastu pašvaldību, 67².p. /1931.g. Lik.kr.46, V.V.39/;

2/ Instrukcija par pagastu pašvaldību nodokļu aprēķināšanu, budžetu un gada pārskatu sastādīšanu /1937.g.V.V.29./.

Salīdzinot 1936./37. un 1937./38. s. gadu, pašvaldības nodoklis pieaudzis par 6,6 milj. ls vai 16,1%, bet procentuāli ņemot, no visa budžeta kopsumas, tas pieaudzis par 0,3%.^{1/}

Ieņēmumi no pašvaldības nodokļa visstraujāk pieauguši Latgalē un še pašvaldības nodoklis dod lielāku daļu no budžeta nekā pārējos apgabalos un proti 42,7%, kāmēr

Zemgalē tas sastāda	- 30,1%
Kurzemē " "	- 37,2%
un Vidzemē " "	- 38,0% ^{2/}

Pašvaldības nodoklis visos Latvijas apgabalos un apriņķos dod mazākus ieņēmumus nekā nekustamas mantas nodoklis, izņemot tikai Valkas apriņķi - Vidzemē un Ventspils apriņķi - Kurzemē, kur pašvaldības nodoklis ir lielāks par nekustamas mantas nodokli^{3/}.

1/ 1938.g. Finanču un kredita statistika, 4. un 5. l.p;

2/ 1938.g. Finanču un kredita statistika, 4. l.p;

3/ 1937.g. Latgales pagastu pašvaldības, 17.-21. l.p;

1937.g. Zemgales pagastu pašvaldības, 19.-21. l.p;

1937.g. Kurzemes pagastu pašvaldības, 19.-22. l.p;

1937.g. Vidzemes pagastu pašvaldības, 17.-19. l.p.

Ar pašvaldības nodokli ir otrādi nekā ar nekustamas mantas nodokli: kur pēdējais ir liela daļa no budžeta kopsumas, tur pašvaldības nodokļa nozīme ir maza un otrādi.

Pašvaldības nodoklis ir papildinājums nekustamas mantas nodoklim.

Visā valstī pašvaldības nodokli maksā ļoti liels pilsoņu skaits, kas katru gadu pavairojas:

1932./33.s.g.	šo nodokli maksāja	- 441.154 pers.
1933./34.	" " " "	- 442.936 "
1934./35.	" " " "	- 445.791 "
1935./36.	" " " "	- 453.521 "
1936./37.	" " " "	- 459.698 "
1937./38.	" " " "	- 462.396 "

Pa atsevišķiem apgabaliem nodokļa maksātāju skaits sadalās šādi:

	Lauku iedzīv. skaits	Pašvald.nodokļa maksāt.skaitis		
		1935./36.	1936./37.	1937./38.
Vidzemē	339.241	136.497	136.467	136.087
Kurzemē	192.413	71.605	72.689	72.630
Zemgalē	228.778	87.296	88.120	88.562
Latgalē	479.507	158.123	162.422	165.117

Procentuāli ņemot pašvaldības nodokļa maksātāju skaits izteicās 1936./37.s.g.šādi:

Latgalē	- 35,3%	no maksātāju kopskaita visā valstī,
Vidzemē	- 29,7%	" " " " "
Zemgalē	- 19,2%	" " " " "
Kurzemē	- 15,8%	" " " " "

1/

Tā tad vislielākais pašvaldības nodokļa maksātāju skaits ir Latgalē. Vidzemē nodokļa maksātāju skaits pēdējos gados palicis mazliet mazāks, arī Kurzemē pēdējā saimniecības gadā tas tāpat uzrāda ļoti niecīgu samazināšanos^{2/}.

Visus pašvaldības nodokļa maksātājus var šķirot divās grupās: no lauksaimniecībām ar zemes platību pāri par 10 ha un pārējos. Pārējiem pieskaitīti tie lauksaimnieki, kuru zemes platība nepārsniedz 10 ha, amatnieki, tirgotāji, brīvās profesijas un tml. un pārējie, kā laukstrādnieki, lauksaimnieku ģimenes locekļi un citi. Lauksaimnieki ar zemes platību pāri par 10 ha nodokli maksā no lauksaimniecībām, ievērojot zemes platību^{3/}, bet visi pārējie pašvaldības nodokli maksā personīgi.

1/ 1937.g.Finanču un kredita statistika, 5.lp;

2/ 1936.un 1937.g. Finanču un nodokļa statistika;

3/ 1937.g. Finanču un kredita statistika, 5.lp.

PAŠVALDĪBAS NODOKĻA MAKSĀTĀJU SKAITS.

- 104 -

Saimniecības gadi un apgabali	No lauksaimniecībām pāri par 10 ha						No lauksaimn. līdz 10 ha	Amatn. tirgotāji, brīvās prof.	Pārējie	Kopā	Pavisam
	10-15 ha	15-25 ha	25-50 ha	50-100 ha	Pāri par 100 ha	Kopā					
Maksātāju skaits											
1932./33.	35.106	50.569	28.863	14.488	888	129.914	56.833	20.989	233.418	254.407	441.154
1933./34.	35.402	50.863	29.092	14.453	912	130.722	57.412	20.264	234.538	254.802	442.936
1934./35.	36.075	50.996	29.021	14.449	891	131.432	57.186	19.940	237.233	257.173	445.791
1935./36.	36.644	51.285	29.463	14.290	816	132.498	56.288	19.937	244.798	264.735	453.521
1936./37.	37.607	53.788	29.762	14.143	814	136.114	52.514	20.658	250.412	271.076	459.698
1937./38.	39.094	55.088	29.813	13.999	780	138.774	51.067	20.897	251.658	272.555	462.396
Vidzeme	5.903	16.356	13.628	6.758	456	43.101	5.406	8.394	79.186	87.580	136.087
Kurzeme	4.472	11.345	4.339	3.024	191	23.371	4.128	4.029	41.102	45.131	72.630
Zemgale	6.610	10.924	7.475	3.657	112	28.778	4.905	4.340	50.539	54.879	88.562
Latgale	22.109	16.463	4.371	560	21	43.524	36.628	4.134	80.831	84.965	165.117
P r o c e n t o s											
1932./33.	7,9	11,5	6,5	3,3	0,2	29,4	12,9	4,8	52,9	57,7	100,0
1933./34.	8,0	11,5	6,5	3,3	0,2	29,5	13,0	4,6	52,9	57,5	100,0
1934./35.	8,1	11,4	6,5	3,3	0,2	29,5	12,8	4,5	53,2	57,7	100,0
1935./36.	8,1	11,3	6,5	3,1	0,2	29,2	12,4	4,4	54,0	58,4	100,0
1936./37.	8,2	11,7	6,4	3,1	0,2	29,6	11,4	4,5	54,5	59,0	100,0
1937./38.	8,5	11,9	6,4	3,0	0,2	30,0	11,1	4,5	54,4	58,9	100,0
Vidzeme	4,4	12,0	10,0	5,0	0,3	31,7	3,9	6,2	58,2	64,4	100,0
Kurzeme	6,1	15,6	6,0	4,2	0,3	32,2	5,7	5,5	56,6	62,1	100,0
Zemgale	7,5	12,3	8,5	4,1	0,1	32,5	5,5	4,9	57,1	62,0	100,0
Latgale	13,4	10,0	2,6	0,3	0,0	26,3	22,2	2,5	49,0	51,5	100,0

1938.g. Finanču un kredita statistika. Valsts statistiskās pārvaldes izdevums.5.lp.

No pašvaldības nodokļa maksātājiem lauksaimnieki nav lielākā maksātāju grupa, bet gan dažādi pārējie, kā amatnieki, rūpnieki, tirgotāji, brīvās profesijas, laukstrādnieki un citi.

1937./38.s.g.to bija 251.658 vai 54% no pašvaldības nodokļa maksātāju skaita.

Salīdzinot pa apgabaliem Latgalē maksātāju grupas atšķiras no pārējās Latvijas. Latgalē lauksaimniecībām ar platību pāri par 10 ha, no kurām maksā pašvaldības nodokli, ir mazāka nozīme nekā pārējā Latvijā un šis skaits sastāda 26,3% no visu pašvaldības nodokļa maksātāju skaita, kāmēr

Vidzemē tas ir - 31,7%

Kurzemē " " - 32,2%

un Zemgalē " " - 32,5%.

Turpretim Latgalē lauksaimniecībām ar platību, kas mazāka par 10 ha, no kurām maksā pašvaldības nodokli, ir daudz lielāka nozīme un tas līdzinas 22,2% no visu pašvaldības nodokļa maksātāju skaita, bet Vidzemē tas izteicas tikai ar 3,9%,

Kurzemē " " " " 5,7%

Zemgalē " " " " 5,5%.

Latgalē šis skaitlis tāpēc tik liels, ka tur ir ļoti daudz sīksaimniecību^{1/}.

Starp lauksaimniekiem, kuru zemes platība pārsniedz 10 ha, visvairāk pašvaldības nodokļa maksātāji ir ar zemes platību no 15-25 ha, kuri caurmērā visā valstī sastāda 12,47% no visu pašvaldības nodokļa maksātāju skaita, bet salīdzinot pa apgabaliem sadalās:

Vidzemē	- 12,0%	no visu pašv.nod.maksātāju skaita,
Kurzemē	- 15,6%	" " " " " " "
Zemgalē	- 12,3%	" " " " " "
Latgalē	- 10,0%	" " " " " "

Mazs ir lielo grupu maksātāju skaits, t.i. lauksaimnieku ar zemes platību no 50 - 100 ha, bet sevišķi to lauksaimnieku, kuru zemes platība pārsniedz 100 ha.

To skaits ir sekojošs:

Apgabali	no lauksaimniecībām	
	no 50-100 ha	pāri 100 ha
Vidzemē	5,0%	0,3%
Kurzemē	4,2%	0,3%
Zemgalē	4,1%	0,1%
Latgalē	0,3%	-

Kopā savelkot, pašvaldības nodokli 1937./38. s.g.maksāja 138.774 vai 30% lauksaimniecības ar zemes platību pāri par 10 ha; lauksaimnieku, kuru zemes platība ir mazāka par 10 ha bija 51.067 vai 11,1%; tā tad pašvaldības nodokli minētā saimniecības gadā maksāja 189.841 lauksaimnieks vai 41,1% no visiem pašvaldības nodokļa maksātājiem.

Atsevišķus apgabalus salīdzinot, Latgalē lauksaimnieku - pašvaldības nodokļu maksātāju procents ir lielāks nekā pārējos apgabalos un tas līdzinas 48,5%, bet

Zemgalē	- 38%	
Kurzemē	- 37,9%	
un Vidzemē	- 35,6%	1/

Pašvaldības nodokļa maksātāji - amatnieki, tirgotāji un brīvās profesijas personas, sastāda niecīgu daļu no visa pašvaldības nodokļa maksātāju skaita:

Vidzemē	- 6,2%
Kurzemē	- 5,5%
Zemgalē	- 4,9%
un Latgalē	- 2,5%

Vai visā valetī kopskaitā 20.897 personas vai 4,5% no visiem pašvaldības nodokļa maksātājiem.

Visvairāk pašvaldības nodokļa maksātāji komplektējas no pārējiem, kā laukstrādniekiem, lauksaimnieku ģimenes locekļiem un citiem, un šis skaits izteicas:

Vidzemē ar 58,2%	no visa pašv.nod.maksātāju skaita,
Kurzemē " 56,6%	" " " " " " "
Zemgalē " 57,1%	" " " " " " "
Latgalē " 49,0%	" " " " " " "

Vai visā valstī 251.658 personas vai 54,4% no visu pašvaldības nodokļa maksātāju kopskaita. Tā tad vairāk nekā puse no visa nodokļa maksātāju skaita^{1/}.

Pašvaldības nodokļa summa starp atsevišķiem nodokļu maksātājiem sadalās ļoti nevienādi.

1937./38.s.g.pašvaldības nodokli visvairāk ienēma no lauksaimniekiem - 3,9 milj.ls vai 58,7%, pie kam lauksaimnieki ar zemes platību virs 10 ha deva - 3,3 milj.ls vai 51% un lauksaimnieki ar zemes platību zem 10 ha - 0,509 milj.ls vai 7,7%.

Visvairāk deva lauksaimnieki, kuru zemes platība ir no 15 - 25 ha - 1,2 milj.ls vai 19%, pēc tam lauksaimnieki ar zemes platību no 25 - 50 ha - 0,853 milj.ls vai 13%.

No amatniekiem, rūpniekiem, tirgotājiem, brīvo profesiju darbiniekiem ienēma 0,407 milj.ls vai 6,2%.

Lai gan „pārējo” pašvaldības nodokļa maksātāju ir daudz, tomēr no tiem 1937./38.s.g. ienēma samērā nazu sumu - 2,3 milj.ls vai 35,1%.

No tā secināms, ka dažādo grupu maksātāju nomaksātās pašvaldības nodokļa sumas neatbilst to skaitam.

Interesanti atzīmēt pa atsevišķiem apgabaliem kā sadalās pašvaldības nodoklis uz dažādo atsevišķo grupu nodokļu maksātājiem.

Zemgalē lauksaimnieki, sevišķi ar zemes platību pāri par 10 ha nomaksāja 54% no visa pašvaldības nodokļa, un lauksaimnieki ar zemes platību līdz 10 ha - 3,8%, t.i.kopā 57,8% .

Amatnieki, rūpnieki, tirgotāji un brīvās profesijas nomaksāja 6,4%, bet pārējie - 35,8% no pašvaldības nodokļa.^{1/}

Vidzemē no lauku nekustamas mantas, kura pārsnieds 10 ha, ienāk 53,8% no visa pašvaldības

nodokļa, un lauksaimnieki, kuru zemes platība ir mazāka par 10 ha, nomaksā tikai - 2,7%, kopā abas šīs grupas dod 56,5%.

Amatnieku, rūpnieku, tirgotāju un brīvo profesiju nomaksātās sumas izteicās ar 7,7%, bet „pārējo” ar 35,8% no pašvaldības nodokļa^{1/}.

Kurzemē lauksaimnieki ar zemes platību pāri par 10 ha nomaksā 53,5% no visa pašvaldības nodokļa, un lauksaimnieki, ar zemes platību zem 10 ha - 4%; kopā 57,5%.

Amatnieki, rūpnieki, tirgotāji nomaksā 7,1%, bet „pārējie” - 35,5%^{2/}.

Latgalē lauksaimniecībām ar zemes platību pāri par 10 ha ir uzlikts tikai 44,5% no pašvaldības nodokļa kopsomas. No lauksaimniecībām, kuru zemes platība ir mazāka par 10 ha, ieņem veselas 18%; kopā abām grupām uzlikts 62,5% no pašvaldības nodokļa kopsomas.

Amatnieki, tirgotāji, brīvās profesijas un citi līdzīgi maksātāji nomaksā 3,8% no pašvaldības nodokļa kopsomas; šī daļa Latgalē ir mazāka nekā

1/ 1937.g. Vidzemes pagastu pašvaldības, no 17,-19.lp;

2/ 1937.g. Latgales pagastu pašvaldības, no 17,-21.lp.

pārējos apgabalos, kur tā ir 6-7%.

„Pārējiem” maksātājiem Latgalē uzlikta samērā maza daļa no pašvaldības nodokļa kopsumas - 33,7%^{1/}.

Pašvaldības nodokļa sumas caurmērā uz viena nodokļa maksātāja pavairojušās:

1933./34.s.g.	tā bija	10,38	ls
1934./35.	" " "	10,45	"
1935./36.	" " "	11,28	"
1936./37.	" " "	12,34	"
1937./38.	" " "	14,24	"

Pēc apgabaliem caurmērā uz vienu nodokļu maksātāju pašvaldības nodokli maksāja:

Vidzemē	-	16,07	ls
Kurzemē	-	15,24	"
Zemgalē	-	14,77	"
Latgalē	-	12,01	"

Pēc nodokļa maksātāju atsevišķām grupām starpība bija vēl lielāka.

1937./38.s.g.caurmērā uz vienu lauksaimnieku, kura zemes platība pārsniedz 10 ha bija 24,19 ls liela pašvaldības nodokļa summa /1935./36.s.g. - 19,66 ls, 1936./37.s.g. - 21,26 ls/.

1/ 1937.g. Latgales pagastu pašvaldības, 17,-21.lp.

Lauksaimnieki, kuru zemes platība pārsniedz 100 ha, maksāja 46,38 Ls, no 50-100 ha - 39,96 Ls, bet no 10-15 ha - Ls 16,89 lielu pašvaldības nodokli. Uz vienu lauksaimnieku, kura zemes platība nepārsniedz 10 ha bija 9,98 Ls liels pašvaldības nodoklis /1936./37. s.g. - 8,65 Ls/.

Caurmērā viens amatnieks, rūpnieks, tirgotājs un brīvās profesijas darbinieks maksāja 19,48 Ls lielu pašvaldības nodokli /1936./37.s.g. - 17,04 Ls/.

Mazākā caurmēra suma bija „pārējiem” nodokļa maksātājiem - 8,28 Ls /1936./37.s.g. - 7,87 Ls/.

Latgalē visu pašvaldības nodokļa maksātāju caurmēra suma bija mazāka nekā pārējos apgabalos, bet Vidzemē tā bija lielākā.

Lauksaimnieki, kuru zemes platība pārsniedz 10 ha, pašvaldības nodokli maksā pēc zemes platības un tādēļ arī caurmēra sumas ir līdzīgas šim likumā noteiktām likmēm.^{1/}

1/ 1936., 1937. un 1938. g. Finanču un kredīta statistika.

PAŠVALDĪBAS NODOKLIS.

Saimniecības gadi un apgabali	No lauksaimniecībām pāri par 10 ha						No lauk- saimn. līdz 10 ha un nekult.	Amatn., tirgo- tāji, brīv. prof.	Pārējie	Kopā	Pavisam
	10-15	15-25	25-50	50-100	Pāri par 100 ha	Kopā					
L a t o s											
1932./33.	434.256	873.649	647.766	456.651	32.772	2.445.094	403.321	335.145	1.592.040	1.927.185	4.775.600
1933./34.	419.915	848.190	624.516	434.585	31.792	2.358.998	388.124	304.721	1.545.594	1.850.315	4.597.437
1934./35.	431.428	856.895	627.058	436.804	31.592	2.383.777	391.543	298.123	1.585.142	1.983.265	4.658.585
1935./36.	481.900	938.688	682.409	469.991	32.023	2.605.011	430.081	322.690	1.758.045	2.080.735	5.115.827
1936./37.	558.069	1.068.975	739.882	494.128	33.087	2.894.141	454.098	352.025	1.970.554	2.322.579	5.670.818
1937./38.	660.154	1.248.494	853.227	559.456	36.173	3.357.504	509.535	407.060	2.310.006	2.717.066	6.584.105
Vidzeme	102.950	379.930	399.883	273.091	21.243	1.177.097	59.378	168.745	781.728	950.473	2.186.948
Kurzeme	77.443	259.146	124.018	122.069	9.060	591.736	44.317	79.170	391.434	470.604	1.106.657
Zemgale	109.974	241.945	207.545	142.256	4.947	706.667	49.402	83.727	467.855	551.582	1.307.651
Latgale	369.787	367.473	121.781	22.040	923	882.004	356.438	75.418	668.989	744.407	1.982.849
P r o c e n t o s											
1932./33.	9,1	18,3	13,6	9,5	0,7	51,2	8,5	7,0	33,3	40,3	100,0
1933./34.	9,1	18,4	13,6	9,5	0,7	51,3	8,5	6,6	33,5	40,2	100,0
1934./35.	9,3	18,8	13,4	9,4	0,7	51,2	8,4	6,4	34,0	40,4	100,0
1935./36.	9,4	18,4	13,3	9,2	0,6	50,9	8,4	6,3	34,4	40,7	100,0
1936./37.	9,8	18,9	13,0	8,7	0,6	51,0	8,0	6,2	34,8	41,0	100,0
1937./38.	10,0	19,0	13,0	8,5	0,5	51,0	7,7	6,2	35,1	41,3	100,0
Vidzeme	4,7	17,3	18,3	12,5	1,0	53,8	2,7	7,7	35,8	43,5	100,0
Kurzeme	7,0	23,5	11,2	11,0	0,8	53,5	4,0	7,1	35,4	42,5	100,0
Zemgale	8,4	18,5	15,8	10,9	0,4	54,0	3,8	6,4	35,8	42,2	100,0
Latgale	18,7	18,5	6,1	1,1	0,1	44,5	18,0	3,8	33,7	37,5	100,0
Caurmērā uz viena maksātāja ls											
1932./33.	12,37	17,28	22,44	31,52	36,91	18,82	7,10	15,97	6,82	7,58	10,83
1933./34.	11,86	16,68	21,47	30,07	34,86	18,05	6,76	15,04	6,59	7,26	10,38
1934./35.	11,96	16,80	21,61	30,23	35,46	18,14	6,85	14,95	6,68	7,32	10,45
1935./36.	13,15	18,30	23,16	32,89	39,24	19,66	7,64	16,19	7,18	7,86	11,28
1936./37.	14,84	19,87	24,86	34,94	40,65	21,26	8,65	17,04	7,87	8,57	12,34
1937./38.	16,89	22,66	28,62	39,96	46,38	24,19	9,98	19,48	9,18	9,97	14,24
Vidzeme	17,44	23,23	29,34	40,41	46,59	27,31	10,98	20,10	9,87	10,85	16,07
Kurzeme	17,32	22,84	28,58	40,37	47,43	25,32	10,74	19,65	9,52	10,43	15,24
Zemgale	16,64	22,15	27,77	38,90	44,17	24,56	10,07	19,29	9,26	10,05	14,77
Latgale	16,73	22,32	27,86	39,36	43,95	20,26	9,73	18,24	8,28	8,76	12,01

PAŠVALDĪBAS NODOKLIS.

- 114 -

Aprinķi un apgabali	1936./37.	1937./38.	Pieaugums	Pieaugums procentos	1937./38.		
					Caurmērā uz viena iedzīvotāja latos	Procentos no budžeta.	
	l a t o s						
Rīgas	514.541	568.572	54.031	10,5	6,22	34,5	
Cēsu	303.180	342.988	39.808	13,1	6,62	38,9	
Valmieras	374.096	431.339	57.243	15,3	6,56	34,5	
Valkas	367.966	407.618	39.632	10,8	6,36	43,4	
Madonas	366.061	436.431	70.370	19,2	6,59	42,1	
Liepājas	254.819	291.365	36.546	14,3	5,64	36,9	
Aizputes	143.199	155.282	12.083	8,4	5,40	37,3	
Kuldīgas	225.571	269.469	43.898	19,5	6,09	34,9	
Ventspils	166.612	192.543	25.931	15,6	5,80	44,9	
Talsu	175.067	197.998	22.931	13,1	5,72	34,8	
Tukuma	196.887	233.670	36.783	18,7	6,23	35,4	
Jelgavas	306.348	365.894	59.546	19,4	5,67	24,4	
Bauskas	192.404	223.540	31.136	16,2	5,62	27,4	
Jēkabpils	187.190	237.552	50.362	26,9	6,14	34,6	
Ilūkstes	220.397	246.995	26.598	12,1	5,11	36,5	
Daugavpils	491.829	589.845	98.016	19,9	3,85	42,8	
Rēzeknes	445.169	522.886	77.717	17,5	3,86	41,8	
Ludzas	304.386	354.967	50.581	16,6	4,22	44,8	
Abrenes	435.076	515.151	80.075	18,4	4,84	41,9	
Kopā	5.670.818	6.584.105	913.287	16,1	5,31	37,1	
Vidzeme	1.925.864	2.186.948	261.084	13,6	6,45	38,0	
Kurzeme	965.268	1.106.657	141.389	14,6	5,75	37,2	
Zemgale	1.103.226	1.307.651	204.425	18,5	5,72	30,1	
Latgale	1.676.460	1.982.849	305.389	18,3	4,14	42,7	

c/ Pārējie nodokļi un nodevas.

Lai gan pārējo nodokļu un nodevu skaits pagastos ir diezgan liels, apm. 12 dažādi nodokļi un nodevas, tomēr ieņēmumi no tiem ir mazi.

1933./34.s.g. tie deva	- ls	54.022,-
1934./35. " " "	- "	65.550,-
1935./36. " " "	- "	279.439,-
1936./37. " " "	- "	346.166,-
1937./38. " " "	- "	385.602,-

1936./37. un 1937./38.s.g. ieņēmumi no pārējiem nodokļiem sastāda 2,2% no visa ieņēmumu budžeta.

Lielākos ieņēmums dod traktieru un patentu nodoklis - 152.000,- ls /lielākie ieņēmumi Vidzemē, bet mazākie - Latgalē/, tirgus nodeva - 72.200,-, rakstu nodeva - 59.700,- ls, izprieceas nodoklis - 43.300,- ls, dzimtssarakstu nodeva - 20.800,- ls, pagasttlesas nodeva - 13.100,- ls^{1/}.

d/ Pārējie kārtējie ieņēmumi.

Pārējie kārtējie pagastu pašvaldības ieņēmumi ir samērā mazi.

No kapitālu augļiem, īpašumu un uzņēmumu peļņas ieņēmumi pēdējos saimniecības gados nedaudz pieauguši:

1931./32.s.g. tie bija	-	ls	390.000,-
1932./33. " " "	-	"	312.000,-
1933./34. " " "	-	"	287.000,-
1934./35. " " "	-	"	276.000,-
1935./36. " " "	-	"	317.000,-
1936./37. " " "	-	"	352.000,-
1937./38. " " "	-	"	397.000,-

Pēdējā saimniecības gadā šie ieņēmumi sastāda 2,2% no visa ieņēmumu budžeta.

Salīdzinot pēc pagastiem lielākās sumas ieņem Vidzeme - 201.000,- ls jeb 3,5% no visa budžeta,
Zemgale - 92.000,- " " 2,1% " " "
Kurzeme - 66.000,- " " 2,2% " " "
un Latgale - 38.000,- " " 0,8% " " "

Caurmērā uz vienu iedzīvotāju pārējos kārtējos ienējumus maksā:

Vidzemē	- 0,59 ls
Kurzemē	- 0,35 "
Zemgalē	- 0,40 "
un Latgalē	- 0,08 "

1937./38.s.g. no kapitālu un vērtspapīru augļiem ienēma 93.000,- ls /1936./37.s.g. - 66.000,- ls/; no īpašumiem - lauku mājām, ēkām un būvēm - 277.700,- ls, bet uzņēmumu peļņa deva tikai 26.300,- ls^{1/}.

Bez tam vēl jāmin pagastu pašvaldības dažādie ienējumi, pie kuriem pieskaita soda naudas atmaksājumi, kas faktiski ir pārejošas sumas un neparedzēti ienējumi.

Pēdējā saimniecības gadā dažādie ienējumi samazinājušies par 12.000,- ls.

1931./32.s.g. tie bija	- ls 459.000,-	vai 3%	no budž.
1933./34. " " "	- " 381.000,-	" 3,1%	"
1935./36. " " "	- " 526.000,-	" 3,7%	"
1936./37. " " "	- " 588.000,-	" 3,8%	"
1937./38. " " "	- " 574.000,-	" 3,2%	"

1/ 1938.g. Finanču un kredita statistika, 3.-9.lp.

Visvairāk dažādos ienēmumus dod:

Latgale	-	1s 266.000,-	-	vai 5,7%	no visa budžeta,
Vidzeme	-	" 146.000,-	-	2,5%	" " "
Kurzeme	-	" 68.000,-	-	2,3%	" " "
Zemgale	-	" 94.000,-	-	2,2%	" " "

Caurmērā uz vienu iedzīvotāju iznāk:

1937./38.	Latgalē	-	0,56	1s
1938./39.	Vidzemē	-	0,43	"
1939./40.	Zemgalē	-	0,41	"
1940./41.	Kurzemē	-	0,35	"
1941./42.	"	646.000,-	3,3%	"
1942./43.	"	1.058.000,-	7,7%	"
1943./44.	"	1.078.000,-	7,9%	"
1944./45.	"	971.000,-	5,3%	"

1/

Reģistrēti pabeigta, 1938. gada beigās

Zemgale	-	325.000,-	-	vai 7,9%	no visa budžeta
Vidzeme	-	315.000,-	-	3,3%	"
Kurzeme	-	180.000,-	-	6,1%	"
Latgale	-	152.000,-	-	3,3%	"

Caurmērā uz vienu iedzīvotāju iznāk:

1938. g. Zemgalē	-	1,43	1s
1938. g. Vidzemē	-	0,43	"
1938. g. Kurzemē	-	0,35	"
1938. g. Zemgalē	-	0,41	"

2/ ĀRKĀRTĒJIE IENĒMUMI.

Ārkārtējie pagastu pašvaldības ienēmumi ir: aizņēmumi, valdības un citu pašvaldību pabalsti, dāvinājumi un citi neparedzēti ienēmumi^{1/}.

Ārkārtējie ienēmumi laikā no 1931./32.s.g. līdz 1937./38.s.g. pavairojušies vairāk kā četrkārtīgi un izteicas šādās sumās:

1931./32.s.g.	ls 236.000,-	vai 1,6%	no visa budžeta,
1933./34. "	" 349.000,-	" 2,8%	" " "
1934./35. "	" 646.000,-	" 5,0%	" " "
1935./36. "	1.068.000,-	" 7,5%	" " "
1936./37. "	1.074.000,-	" 7,0%	" " "
1937./38. "	971.000,-	" 5,5%	" " "

Salīdzinot pēc apgabaliem, tie sadalās:

Zemgalē	- 325.000,-	ls	vai 7,5%	no visa budžeta
Vidzemē	- 313.000,-	"	" 5,5%	" " "
Kurzemē	- 182.000,-	"	" 6,1%	" " "
Latgalē	- 151.000,-	"	" 3,3%	" " "

Caurmērā uz vienu iedzīvotāju lielākā summa nāk no Zemgales - 1,43 ls ; Vidzemes - 0,92 ls
Kurzemes - 0,94 ls ; Latgales - 0,31 "
vai caurmērā visā valstī - 0,78 ls.^{2/}

^{1/} Likums par pagastu pašvaldību, 66.p.;

^{2/} 1938.g.Finanču un kredita statistika, 9.un 10.lp.

Speciālicējot pagastu pašvaldības ārkārtējos ieņēmumus, lielākās sumas ieņemtas no kapitālu izlietošanas - 524.000,- Ls un no kustamu un nekustamu īpašumu pārdošanas - 209.000,- Ls.

Latvijas pagastu pašvaldība gandrīz visus savu aizņēmumus saņem no Latvijas zemnieku kredītbankas un 1937./38.s.g. tie bija 237.000,- Ls apmērā^{1/}.

1/ 1938.g. Finanču un kredīta statistika, 9.un 10.lp.

LATVIJAS LAUKU PAŠVALDĪBAS IZDEVUMI.

Pagastu pašvaldības izdevumi ir atkarīgi no pienākumiem, kādus tai uzliek valsts, no saistošiem noteikumiem, kuri nosaka kādā veidā šie pienākumi jāizpilda, kā arī no pašvaldības organu taupīgas vai izšķērdīgas saimniekošanas.

Uzliekot pašvaldībām zināmus pienākumus, valsts var dot viņām tikai vispārējus norādījumus, kādā veidā šie pienākumi veicami, vai arī saistīt pašvaldību darbību ar sīkākiem noteikumiem. Apm. 80% no visiem Latvijas pagastu pašvaldības izdevumiem ir brūnoti, resp. ar likumiem un rīkojumiem noteikti.

Pagastu pašvaldības pienākumi ir ļoti dažādi, tāpēc arī tikpat dažādi ir arī viņas izdevumi šo pienākumu veikšanai.

Pagastu pašvaldības iestāžu izdevumu salīdzinājums pierāda, ka tie pakāpeniski pieaug. Sakarā ar to pašvaldība ir spiesta arvien lielāku tautas ienākumu daļu uzsūkt savā saimniecībā un no otras puses viņa arvien lielākas sumas izdod savu darbinieku algām, dažādiem sociālās palīdzības vei-

diem u.t.t. Tamdēļ arī blakus nodokļu nastas lielūman un viņa sadalījumam ne mazāk svarīga ir šo līdzekļu izlietošana.

Visus Latvijas pagastu pašvaldības izdevumus, neskatoties uz viņu dažādību, var šķirot divās grupās:

1/ kārtējie,

2/ ārkārtējie un izdevumi pagastu pašvaldības kapitālu ieguldījumos.

No pagastu pašvaldības kārtējiem izdevumiem lielākās sumas sastāda administratīvie izdevumi. Tie būtu atalgojumi pagastu valdēm, padomēm, revīzijas un citām komisijām, tehniskam personālam un apkalpotājiem, pagasta valdes kancelejas uzturēšana un iekārtas iegādāšana, pasta un telefona izdevumi, pagasta nama, pagasttiesas, dzimtssarakstu nodaļas un citu pagastu iestāžu uzturēšana, remontēšana u.t.t.

Nākošie pēc sava lieluma ir izdevumi izglītības veicināšanai: skolu namu uzturēšana, remontēšana, skolu telpu irēšana, algas apkalpotājiem, mācības līdzekļu un inventāra iegādāšana u.c.

Pēc tam jāmin izdevumi veselības aizsardzī-

bai, kas vajadzīgi slimnīcu uzturēšanai, ārstniecības līdzekļu iegādāšanai, rajonu ārstu, vecmāšu uzturēšanai un izdevumi sociālai apgādībai - nespējnieku uzturēšanai patversmēs un ārpus patversmēm un trūcīgo bērnu apgādāšanai.

Vēl mināmi ļoti daudz sīki izdevumi lauksaimniecības, rūpniecības un kooperācijas veicināšanai, pagastu pašvaldības saimniecībām, labierīcību ierīkošanai un uzturēšanai, izdevumi sakarā ar veterināro palīdzību un lopu sērgu apkarošanu un citiem, mazāk nozīmīgiem pienākumiem.

Ārkārtējos izdevumos ietilpst izdevumi: jaunbūvē, pārbūvē un kapitālremontiem, nekustamu īpašumu iegūšanai, parādu un procentu nomaksai un citi ārkārtējas dabas izdevumi.

Bez tam pagastu pašvaldības izdevumi šķirojami divās daļās:

1/ budžeta izdevumos jeb finansu naudas saimniecībā un

2/ klaušu darbos.

Par budžeta izdevumiem ikgadus sakopo sīkas ziņas, turpretīm par klaušu darbiem un to vērtību līdz šim nekādu ziņu nebija. Klaušu vērtību aprē-

kināja ļoti dažādi, un tā svārstījās no 1/5 - 4/5 budžeta sumas. Tagad ir ievāktas sīkas ziņas par kļaušu kārtā izpildītiem darbiem un to vērtību.^{1/}

Pagastu pašvaldības izdevumiem jābūt saskaņotiem ar ieņēmumiem. Iepriekšējos gados daudzi pagasti tos nevarēja sabalansēt un bija jāuzrāda iztrūkums. Tagad šāda parādība vairs nav novērojama un izdevumi sedzas ar ieņēmumiem.

Izdevumi Saimn. gadi	Adminis- trativie	Izglītība	Sabiedr. aizgādība	Vesel. aizsardz.	Parādi un proc.	Aprinķi	Ārkārt.	Dažādi	Kopā
1932./33.	4.132	1.755	2.328	1.682	539	1.457	446	481	12.820
1933./34.	4.108	1.705	2.253	1.579	325	1.433	550	423	12.376
1934./35.	4.433	1.788	2.275	1.569	196	1.340	714	483	12.798
1935./36.	5.087	2.027	2.370	1.801	294	-	1.975	619	14.173
1936./37.	5.301	2.271	2.412	1.935	434	-	2.323	740	15.416
1937./38.	5.588	3.624	2.559	2.156	534	-	2.205	1.060	17.726
Vidzeme	1.874	1.057	968	745	220	-	667	228	5.759
Kurzeme	928	541	568	354	56	-	373	157	2.977
Zemgale	1.289	802	760	484	50	-	611	305	4.341
Latgale	1.497	1.224	263	573	168	-	554	370	4.649
P r o c e n t o s.									
1932./33.	32,2	13,7	18,1	13,1	4,2	11,4	3,5	3,8	100,0
1933./34.	33,2	13,8	18,2	12,8	2,6	11,6	4,4	3,4	100,0
1934./35.	34,6	13,9	17,8	12,3	1,5	10,5	5,6	3,8	100,0
1935./36.	35,9	14,3	16,7	12,7	2,1	-	13,9	4,4	100,0
1936./37.	34,4	14,7	15,6	12,6	2,8	-	15,1	4,8	100,0
1937./38.	31,5	20,5	14,4	12,2	3,0	-	12,4	6,0	100,0
Vidzeme	32,6	18,3	16,8	12,9	3,8	-	11,6	4,0	100,0
Kurzeme	31,2	18,2	19,0	11,9	1,9	-	12,5	5,3	100,0
Zemgale	29,7	18,5	17,5	11,1	2,1	-	14,1	7,0	100,0
Latgale	32,2	26,3	5,7	12,3	3,6	-	11,9	8,0	100,0
Caurmērā uz vienu iedzīvotāju. - L a t o s.									
1932./33.	3,43	1,45	1,93	1,39	0,45	1,21	0,37	0,40	10,63
1933./34.	3,41	1,42	1,87	1,31	0,27	1,19	0,46	0,35	10,28
1934./35.	3,68	1,49	1,89	1,30	0,17	1,11	0,59	0,40	10,63
1935./36.	4,10	1,64	1,91	1,45	0,24	-	1,59	0,50	11,43
1936./37.	4,27	1,83	1,95	1,56	0,35	-	1,87	0,60	12,43
1937./38.	4,51	2,92	2,06	1,74	0,43	-	1,78	0,86	14,30
Vidzeme	5,52	3,11	2,85	2,20	0,65	-	1,97	0,67	16,97
Kurzeme	4,82	2,81	2,95	1,84	0,29	-	1,94	0,82	15,47
Zemgale	5,64	3,51	3,32	2,12	0,39	-	2,67	1,33	18,98
Latgale	3,12	2,55	0,55	1,20	0,35	-	1,16	0,77	9,70

PAGASTU PAŠVALDĪBU IENĒMUMU BUDŽETI 1931./32.-1937./38.s.g.

Saimniecības gadi	Ieņēmumi		Ārkārtējie	Dažādi	Iztrūkums	Kopā
	Nodokļi	Kapitālu augļi, īpašumi un uzņēmumi				
1000 l a t o s						
1931./32.	14.191	390	236	459	45	15.321
1932./33.	11.885	312	226	386	11	12.820
1933./34.	11.359	287	349	381	-	12.376
1934./35.	11.497	276	646	379	-	12.798
1935./36.	12.262	317	1.068	526	-	14.173
1936./37.	13.402	352	1.074	588	-	15.416
1937./38.	15.784	397	971	574	-	17.726
Vidzeme	5.099	201	313	146	-	5.759
Kurzeme	2.661	66	182	68	-	2.977
Zemgale	3.830	92	325	94	-	4.341
Latgale	4.194	38	151	266	-	4.649
P r o c e n t o s						
1931./32.	92,6	2,5	1,6	3,0	0,3	100,0
1932./33.	92,7	2,4	1,8	3,0	0,1	100,0
1933./34.	91,8	2,3	2,8	3,1	-	100,0
1934./35.	89,8	2,2	5,0	3,0	-	100,0
1935./36.	86,5	2,3	7,5	3,7	-	100,0
1936./37.	86,9	2,3	7,0	3,8	-	100,0
1937./38.	89,1	2,2	5,5	3,2	-	100,0
Vidzeme	88,5	3,5	5,5	2,5	-	100,0
Kurzeme	89,4	2,2	6,1	2,3	-	100,0
Zemgale	88,2	2,1	7,5	2,2	-	100,0
Latgale	90,2	0,8	3,3	5,7	-	100,0
Gaurmērā uz viena iedzīvotāja l s						
1931./32.	11,77	0,32	0,20	0,38	0,04	12,71
1932./33.	9,85	0,26	0,19	0,32	0,01	10,63
1933./34.	9,43	0,24	0,29	0,32	-	10,28
1934./35.	9,55	0,23	0,54	0,31	-	10,63
1935./36.	9,89	0,26	0,86	0,42	-	11,43
1936./37.	10,81	0,28	0,87	0,47	-	12,43
1937./38.	12,73	0,32	0,78	0,47	-	14,30
Vidzeme	13,03	0,59	0,92	0,43	-	16,97
Kurzeme	13,83	0,35	0,94	0,35	-	15,47
Zemgale	16,74	0,40	1,43	0,41	-	18,98
Latgale	8,75	0,08	0,31	0,56	-	9,70

Izdevumu struktūrā 1937./38.s.g. ir dažas lielākas pārmaiņas. Tāpat kā pagājušos gados, arī 1937./38.s.g. vislielākie ir administratīvie izdevumi, sastādot 31,5% no izdevumu kopsumas.

Otro vietu ieņem izglītības veicināšanas izdevumi, sastādot 20,5% no visu izdevumu kopsumas, pie kam tie minētā saimniecības gadā strauji pavairojušies.

1937./38.s.g. ārkārtējie izdevumi bija 12,4% un tie par 2,7% samazinājušies, salīdzinot ar 1936./37.s.g., bet visā visumā laikā no 1934. līdz 1936.gadam tie pieauguši vairāk kā trīskārtīgi; tas izskaidrojams ar to, ka minētos gados pagastu pašvaldības darbībā bija novērojama ļoti strauja celtniecība: strauji pavairojušies ārkārtējie izdevumi būvniecībai un citām ārkārtējām vajadzībām jeb kapitālu ieguldījumiem. Pēdējos četros gados uz laukiem sabiedriskās celtnēs ir ieguldīti tuvu pie 15 milj.ļs, no kuriem 10 milj., ieskaitot arī klaušas, seguši pagasti, bet 5 milj.ļs saņemti no valsts aizdevumu veidā^{1/}.

Sabiedriskās aizgādības izdevumi bija 14,4% un veselības aizsardzības izdevumi - 12,2% no visu izdevumu kopsumas^{2/}.

1/ 1939.g. žurn."Pagasta dzīve" l.n-ra 7.lp.;
2/ 1938.g. Finanču un kredita statistika, 10.lp.

KĀRTĒJIE IZDEVUMI.

a/ Administratīvie izdevumi.

Lielākās sumas pagastu pašvaldība izdod administratīviem izdevumiem:

1923./24.s.g.	tie bija	- 2,558 milj.ls	vai	29,8%
1928./29. "	" " "	- 3,774	" " "	28,5%
1933./34. "	" " "	- 4,108	" " "	33,2%
1935./36. "	" " "	- 5,087	" " "	35,9%
1936./37. "	" " "	- 5,301	" " "	34,4%
1937./38. "	" " "	- 5,588	" " "	31,5%

Administratīvie izdevumi 1937./38.s.gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, pieauguši par 0,3 milj.ls vai par 5,4%. Administratīvo izdevumu pieaugums bijis visos apgabalos un apriņķos, izņemot vienīgi Ludzas apriņķi, kur šie izdevumi samazinājušies.

Lai gan administratīvie izdevumi 1937./38.s.g. absolūtos skaitļos pieauguši, tomēr procentos no budžeta kopsumas tie samazinājušies no 34% līdz 31,5%, pie kam Vidzemē un Latgalē bija lielākais

administratīvo izdevumu procents, bet Zemgalē - mazākais, jo

Vidzemē tie sastādīja	- 32,6%,
Kurzemē " " "	- 31,2%,
Zemgalē " " "	- 29,7%,
Latgalē " " "	- 32,2%.

Caurmērā uz vienu iedzīvotāju administratīvo izdevumu bija 4,51 ls, pie kam lielākie izdevumi bija

Zemgalē	- 5,64 ls,
Vidzemē	- 5,52 "
Kurzemē	- 4,82 "
un Latgalē	- 3,12 "

Pie pagastu pašvaldības administratīviem izdevumiem pieskaita: valdes un padomes uzturēšanu, tehniskā personāla un apkalpotāju algošanu, kancelejas, komisiju, dzintssarakstu nodaļas, pagasttiesas un pagastnama uzturēšanu, kā arī līdzdalību citās saimniecībās /īpaši daļa policijas uzturēšanas, aizsargu organizāciju atbalstīšanas un citi izdevumi/1/.

Pagastu pašvaldības pienākums ir gādāt par policijas darbinieku telpām, šo telpu uzturēšanu

1/ 1938.g. Finanču un kredīta statistika, 10.-12.lp.

kārtībā, apsildīšanu, apgaismošanu. Tā atbalsta arī policiju pie dienesta pienākumu izpildīšanas, kārtības uzturēšanas, noziedzību atklāšanas, sērgu un epidēmiju apkarošanas, cik tālu to atļauj likums un priekšraksti. Tāpat pagastu pašvaldība materiāli atbalsta vietējās aizsargu nodaļas un arī savu aizsargu pulku ar budžetā paredzētiem līdzekļiem^{1/}.

No administratīviem izdevumiem visvairāk izdod tehniskā personāla algošanai. 1937./38.s.g. to algām paredzēja 2,414 milj.ls, t.i. par 79.000,- ls vairāk nekā iepriekšējā saimniecības gadā, pie kam sekretāru algām izdeva 1.152.000,- ls, sekretāru palīgu - 377.000,- ls un kancelejas ierēdņu - 667.000,- ls.

Pagastu augstākām amatpersonām un iestādēm 1937./38.s.g. izdotas šādas sumas: pagastu vecākiem un valdei - 961.000,- ls /vai par 54.000,- ls vairāk nekā 1936./37.s.g./ un padomei - 86.700,- ls^{2/}

Pagastu pašvaldības darbiniekus šķiro divi grupās: noteicējās amatpersonās un tehniskos darbiniekos.

1/ 1938.g. Finanču un kredīta statistika, 10.-12.lp.

2/ 1939.g. žurn. „Pagasta dzīve” 1.n-rā 5.lp.

Noteicējas amatpersonas ir: pagasta vecākais, valdes un padomes loceklī. Bez minētām amatpersonām un tehniskiem darbiniekiem pagastu pašvaldības dienestā ir vēl citi darbinieki.

Valdes locekļu ir 1.480, padomes locekļu - 8.104 un revīzijas komisijas locekļu - 1.725 vai kopā 11.827 amatpersonas.

Pagastu pašvaldības tehnisko darbinieku 1937./38.s.g.bija 1.502, t.i. par 122 darbiniekiem vairāk nekā 1936./37.s.g., starp šiem darbiniekiem 518 ir pagastu sekretāru. Pagastu sekretāru palīgu skaits samazinājies par 3 un ir 256; visvairāk sekretāru palīgu ir Latgalē, pie kam dažos pagastos ir pat 2 sekretāra palīgi. Kancelejas ierēdņu skaits pavairojies par 125 personām, pie kam visvairāk to ir Latgalē, kur vienā pagastā caurmērā iznāk 4 kancelejas darbinieki. Apkalpotāju bija 551, t.i. par 20 apkalpotājiem mazāk nekā iepriekšējā gadā. Izņemot dažus Kurzemes pagastus, pārējos apgabalos katrā pagastā ir vismaz viens apkalpotājs^{1/}.

Pagastu vecāko ir tikpat daudz cik pagastu - 518; valdes locekļu - 1.480, to skaits pavairojies salīdzinot ar pagājušo gadu par 32 personām.

1/ 1938.g. Finanču un kredīta statistika, 10.lp.

Pēdējos gados pieauguši izdevumi pagastnamu uzturēšanai un 1937./38.s.g. to bija 471.000,- ls, t.i. par 28.000,- ls vairāk nekā 1936./37.s.g. Pagastnamu remontiem izdeva 124.000,- ls un izdalīšanai - 36.000,- ls.

Līdzdalībai citu saimniecību uzturēšanā 1937./38.s.g. izdots 338.000,- ls, t.i. par 36.500,- ls vairāk nekā 1936./37.s.g. Lielākie no šiem izdevumiem bija policijas uzturēšanai - 168.000,- ls un pabalsti aizsargiem - 173.000,- ls. Bez minētām līdzdalībām citās saimniecībās, pagastu pašvaldība piedalās vēl kara resora uzdevumu veikšanā, pasta, telegrafa un arestēto uzturēšanā.^{1/}

1/ 1938.g. Finanču un kredīta statistika, 10.-12.lp.

ADMINISTRĀTĪVIE IZDEVUMI 1931./32. - 1937./38.s.g.

Izdevumi Saimn.gadi	Valde	Padome	Techn. personāls	Apkalpotāji	Kanceleja	Tiesa	Komisijas	Dzimts-sarakstu nodaļa	Līdzdalīcītājsaimn.	Pa-gast-nams	Kopā
				L a t o s							
1931./32.	782.122	160.353	2.240.821	339.905	382.444	84.673	110.667	67.069	179.354	454.650	4.802.058
1932./33.	700.711	134.324	2.006.171	300.457	321.140	82.810	49.673	51.606	147.083	337.875	4.131.850
1933./34.	696.060	137.744	2.003.412	290.912	324.060	90.220	42.601	51.418	145.225	326.579	4.108.231
1934./35.	705.863	140.678	2.022.840	284.627	358.220	241.296	84.751	52.634	176.184	366.151	4.433.244
1935./36.	849.192	74.823	2.245.465	279.804	317.276	317.276	41.428	57.776	294.009	405.287	5.087.372
1936./37.	906.547	78.813	2.334.419	288.162	519.452	328.167	38.758	62.402	301.441	442.795	5.300.956
1937./38.	961.046	86.654	2.413.594	296.675	569.727	340.519	43.054	68.579	337.959	470.780	5.588.587

Administratīvo izdevumu specifika rāda, ka tie ar katru gadu pieaug, izņemot padomes izdevumus, kas sākot ar 1935./36.s.g. samazinājušies.

No pievestiem datiem redzams, ka ar nelieliem izņēmumiem, pagastu pašvaldība aprīņkos ar maziem pagastiem administratīviem izdevumiem uz vienu iedzīvotāju izdod daudz vairāk nekā aprīņkos ar lieliem pagastiem un šie izdevumi smagāki gulstās uz mazo pagastu iedzīvotājiem. Arī uz priekšu, ja administratīvie un pārējie izdevumi turpinās pieaugt, nodokļu nasta, kura mazos pagastos jau tā ir lielāka, tomēr būs vēl vairāk jāpalielina nekā lielu pagastu iedzīvotājiem. Šo slēdzienu vispildītāk raksturo sekoši piemēri: Ludzas apriņķī, kur caurmērā ir vislielākie pagasti, administrācijas vajadzībām izdod tikai 2,84 ls, turpretim Valmieras apriņķī ar caurmērā vismazākiem pagastiem - 5,90 ls uz vienu iedzīvotāju. Vēl vairāk uz vienu iedzīvotāju gan izdod Jelgavas apriņķa pagasti, bet tas izskaidrojams ar to, ka šinī apriņķī vispār izdevumi ir lielāki, kas būs konstatējams arī pie pārējiem pagastu pašvaldības izdevumiem.

Izdevumi samazinātos, ja mazos pagastus apvienotu lielākos. Būtu likvidējami tie pagasti, kuros iedzīvotāju skaits ir mazāks par 1.000. Iekšlietu ministrijas instrukcijā par pagastu robežu

grozīšanu paredzēts, ka pagasti ar mazāk kā 1.000 iedzīvotājiem pielaižami tikai izņēmuma gadījumos. Patlaban ir pāri par 90 pagastu, kuru iedzīvotāju skaits nerasniedz 1.000. Tik lielu skaitu vairs nevar uzskatīt par izņēmumu, jo tas sastāda apm. 1/5 no visu pagasta skaita.

Visvairāk mazo pagastu ir Valmieras apriņķī, kur 22 pagastos iedzīvotāju skaits ir mazāks par 1.000. Visā Valmieras apriņķī ir 50 pagastu. Cēsu apriņķī tāda pati parādība novērojama 13 pagastos no pagastu kopskaita - 36. Madonas apriņķī 12 pagastos no pagastu kopskaita - 41.

Vismazākie pagasti ir: Vējavas pagasts ar 423 un Oļu pagasts ar 435 iedzīvotājiem. Abi pagasti atrodas Madonas apriņķī.

Latgalē nav neviena pagasta, kur iedzīvotāju skaits būtu mazāks par 1.000. Tur palielākai daļai sastopami pagasti ar ļoti lielu iedzīvotāju skaitu^{1/}.

Pēc pašvaldības departamenta uzskata, mūsu lauku apstākļos vispiemērotākie ir pagasti ar 2.000 iedzīvotājiem. Pārāk lielos pagastos darbiniekiem zūdot iespēja orientēties vietējo iedzīvotāju dzīves apstākļos un vajadzībās.

1/ 1939.g. Valsts adresu kalendars.

b/ Izglītības veicināšanas izdevumi.

Izglītības veicināšanas izdevumi, salīdzinot ar citiem izdevumiem, stāv otrā vietā, lai gan 1935./36. s.g. tie pēc sava lieluma skaitījās kā trešie. Tas tāpēc, ka līdz minētam laikam skolotāju algas maksāja tikai valsts.

Izglītības veicināšanas izdevumi uzrāda šādu kustību:

1926./27.s.g.	- 1.923.561.-	ls	vai 14,8%	no visiem izdevumiem
1928./29.	" - 2.002.151,-	"	" 15,1%	"-
1933./34.	" - 1.704.666,-	"	" 13,8%	"-
1935./36.	" - 2.027.367,-	"	" 14,3%	"-
1936./37.	" - 2.270.309,-	"	" 14,7%	"-
1937./38.	" - 3.623.574,-	"	" 20,5%	"-

Izglītības veicināšanas izdevumi pieauguši gan absolūtos skaitļos, gan arī procentos no budžetu kopsumas.

1937./38.s.g. tie strauji pavairojušies no 2,27 milj.ls līdz 3,62 milj.ls, t.i. par 1,35 milj.ls vai 59,6%.

1936./37.s.g. izglītības veicināšanas izdevumi sastādīja 14,7%, bet 1937./38.s.g. - 20,5% no izde-

vumu kopsomas.

Straujo izglītības veicināšanas izdevumu pieaugumu ietekmēja dažu izdevumu nodošana pagastiem. Pagastu pašvaldība pārņēmusi no valsts skolotāju sociālo apdrošināšanu, sedzot darba devēja iemaksas pensiju fondā un slimo kasē, paredzot šai vajadzībai 0,5 milj.ls. Daži pagasti, sevišķi saimnieciski spēcīgākie, savos budžetos uzņēmuši arī līdzekļus skolotāju algu izmaksai, kopumā ls 0,5 milj.ls vai kopā ar sociālās apdrošināšanas izdevumiem - 1,0 milj. ls. Valsts no savas puses pagastu pašvaldības skolotāju algošanai izdod 6,5 milj.ls, tā piešķirot lauku pašvaldībai subvenciju gandrīz visu faktisko izdevumu apmērā. Ja pagastu pašvaldībai uzlikts par pierākumu piedalīties arī skolotāju algošanā, tad blakus materiālām interesēm, kas padara skolotāju algošanas izdevumus abām pusēm - t.i.valstij un pašvaldībai vieglākus, ir arī zināms simbolisks nolūks - parādīt, ka arī lauku skolotāji ir lauku pašvaldības darbinieki^{1/}.

Pagastiem ar likumu ir uzlikts par pienākumu gādāt par izglītību un izglītības iestādēm sava pagasta robežās. Šinī sakarībā pagasti arī gādā par

1/ Žurn. „Pagasta dzīve”, 1939.g. 1.n-rā, 4.lp.

piemērotām skolas telpām, par to apkurināšanu, ap-
gaismošanu un vispār šo mācības iestāžu uzturēšanu,
ņemot līdzekļus no pašvaldības budžetā šīm vajadzī-
bām paredzētām sumām. Šo darbu veicot, pagastiem
jāsadarbojās arī ar pārējiem pagastiem vai pilsētu
pašvaldību, tādā kārtā izpildot visus pienākumus,
kādas lauku pašvaldībai uzliek likums un priekš-
raksti. Bez minētā pagastu pašvaldība piedalās ar
zināmu sumu skolotāju algošanā, gādā par skolas un
skolotāju dienesta zemi un kārtu pārējās skolas uz-
turēšanas lietas^{1/}.

Ievērojot pagastu saimnieciskās spējas, sko-
lotāju atalgošanai pagasti ir šķiroti piecās gru-
pās:

I. grupā ņem 0,14% no nekustamu īpašumu vērtības,

II. " " 0,09% " " " "

III. " " 0,055% " " " "

IV. " " 0,015% " " " "

V. " " 0,005% " " " "

Latgales un Ventspils apriņķa pagasti pie-
skaitīti IV un V grupai, bet daļa Vidzemes (piem.
Valmieras un Madonas/ un Zemgales (piem. Jelgavas,
Bauskas un Tukuma/ pagasti - I. grupai.

^{1/} Žurn. "Pagasta dzīve", 1939. gada 1. n-rā, 4. lp.

Sakarā ar to arī izdevumi izglītības veicināšanai visstraujāk pieauguši Vidzemē un Zemgalē, bet vismazāk - Latgalē.

Caurmērā uz vienu iedzīvotāju lielākie izglītības veicināšanas izdevumi ir:

Zemgalē - 3,51 ls,

Vidzemē - 3,11 ",

Kurzemē - 2,81 " , bet vismazākie

Latgalē - 2,55 "

Kurzemes apgabālā mazi izdevumi bija Ventspils apriņķī, un proti tikai - 2,25 ls^{1/2}.

Izglītības veicināšanai bez skolas namu uzturēšanas, bibliotēku un lasītavu izdevumiem un algām skolotājiem un apkalpotājiem, pieskaitīti izdevumi ārpusēskolas izglītības vajadzībām un pabalsti kulturālām iestādēm, organizācijām un baznīcai. Bet tā kā obligātorisko skolu skolotāju algas 6,5 milj.ls maksā valsts, bet pašvaldība tikai 0,5 milj.ls, tādēļ izdevumi izglītībai pēc pagastu pašvaldības budžeta nav pilnīgi, bet tie ir tikai daļa.

Skolas namu uzturēšanai pagastu pašvaldība paredz vislielākās sumas. 1936./37.s.g.šie izdevumi bija 1,249 milj.ls, bet 1937./38.s.g. - 1,373 milj.ls.

1936., 1937. un 1938.g. Finanču un kredita statistika.

No skolas namu uzturēšanas izdevumiem visvairāk izdeva:

	<u>1936./37.s.g.</u>	<u>1937./38.s.g.</u>
apkurināšanai	431.400,-	463.000,-
apgaismošanai	128.800,-	140.600,-
remontiem	212.850,-	220.000,-
izdošanai	-	54.300,-
telpu īrei	316.750,-	357.000,-

Kā jau minēts skolotāju algošanai līdz 1936./37.s.g. izdotas samērā mazas summas, kas nedaudz pārsniedza 10.000,- ls. 1937./38.s.g. šie izdevumi pieauguši līdz 1.114.800,- ls.

Algas skolu apkalpotājiem 1937./38.s.g. bija 375.000,- ls, t.i. par 48.000,- ls vairāk nekā 1936./37.s.g.

Skolu izdevumiem vēl pieskaitīta līdzdalība kopēju skolu uzturēšanā 185.300,- ls apmērā.

Dažādo izdevumu skolām 1937./38.s.g. bija 471.000,- ls, kas izdoti mācības līdzekļiem, skolu inventāram, bibliotēkas paplašināšanai, skolēnu veselības pārbaudei, trūcīgo skolēnu pabalstiem, skolu kanvelejas izdevumiem u.c.

Lasītavām un bibliotēkām, kā arī kursiem un

priekšlasījumiem, pagastu pašvaldība paredz samērā mazas sumas.

Pabalstus izglītības iestādēm un organizācijām pagastu pašvaldība izsniegusi 72.700,- ls, no kuriem mazpulkiem bija atvēlēti 28.600,- ls, dažādām kulturālām iestādēm - 36.000,- ls un baznīcām - 3.440.- ls^{1/}.

Latgalē izglītības veicināšanai izdod 26,3%, t.i. lielāku daļu no budžeta nekā pārējos apgabalos, kur šie izdevumi svārstās no 18,2 - 18,5% no visu izdevumu kopsumas.

IZGLĪTĪBAS VEICINĀŠANAS IZDEVUMI 1932./33. - 1937./38.s.g.

Izdevumi Saimn.gadi	s k o l a s				Dažādi izde- vumi	Līdzda- lība	Lasīta- vas un biblio- tēkas	Kursi un priekš- lasījumi	Pabalsti	Kopā
	Nams	A l g a s		Apkalpot. u.c.						
		Skolotā- jiem								
				L Ā T O S						
1932./33.	1.081.483	14.849	262.181	264.272	123.137	8.750	545	-	1.755.217	
1933./34.	1.031.582	12.103	265.110	279.044	107.495	8.467	805	60	1.704.666	
1934./35.	1.080.852	10.041	275.661	301.173	109.211	9.570	1.265	160	1.787.933	
1935./36.	1.079.521	12.546	308.084	429.109	148.599	15.360	4.962	29.186	2.027.367	
1936./37.	1.249.059	17.116	326.777	435.851	161.793	21.090	7.080	51.543	2.270.309	
1937./38.	1.372.519	1.114.797	375.212	471.014	185.274	23.909	8.182	72.667	3.623.574	

c/ Sabiedriskās aizgādības izdevumi.

Saimniecības gadi	A p g ā d e s v e i d i			Kopā
	Atklātā	Slēgtā	Patvers. šķu ust.	
l a t o s				
1932./32.	1.285.853	1.104.087	210.325	2.600.265
1932./33.	1.223.430	932.890	171.449	2.327.769
1933./34.	1.195.760	897.188	160.530	2.253.478
1934./35.	1.223.695	881.475	170.456	2.275.626
1935./36.	1.309.440	891.564	168.757	2.369.761
1936./37.	1.359.611	874.026	178.846	2.412.483
1937./38.	1.444.342	918.450	195.667	2.558.459

Sabiedriskās aizgādības izdevumiem pagastu pašvaldības budžetā ir redzama vieta. Jau vairākus gadus šie izdevumi pieaug un 1937./38.s.g. to bija 2,559 milj.la, t.i. par 0,146 milj.la vai 6,1% vairāk nekā 1936./37.s.g., pie kam šie izdevumi pieauguši visos apgabalos, tikai nedaudz samazinoties vienīgi Aizputes un Rēzeknes apriņķos. Lai gan šie izdevumi visos pēdējos gados pavairojušies, tomēr to nozīme budžetā samazinājusēs: 1936./37.s.g. tie bija 15,6%, bet 1937./38.s.g. - 14,4% no izdevumu budžeta kopsomas.

Saskaņā ar likumu par sociālo apgādību /1928.g. Lik.kr.73, V.V.82/, pašvaldību un valsts kopīgais

pienākums ir apgādāt un izglītēt trūcīgus kurlmēmus un neredzīgus un uzturēt zīdaiņus līdz 2 gadu vecumam, garīgi, fiziski vai moraliski defektīvos bērnus un psihiatriski slimos.

Pašvaldībām vienām pašām jāuztur nespējnieki.

Atsevišķos apgabalos sabiedriskās aizgādības izdevumu procents ir dažāds:

Kurzemē tas bija vislielākais	- 19,0%,
Zemgalē	- 17,5%,
Vidzemē	- 16,8%, bet
Latgalē <u>tikai</u>	- 5,7%

Latgale sabiedriskās aizgādības ziņā ļoti lielā mērā atšķiras no pārējiem apgabaliem, jo Latgalē caurmērā uz vienu iedzīvotāju ir 0,55 ls lieli sabiedriskās aizgādības izdevumi, bet Zemgalē - 3,32 ls, Kurzemē - 2,95 ls un Vidzemē - 2,85 ls.

Izšķir atklāto un slēgto sabiedrisko aizgādību. Atklātā sabiedriskā aizgādība ir tad, ja iedzīvotājiem sniedz sabiedrisko aizgādību ārpus patversmēm, bet slēgtā, ja iedzīvotājus uzņem patversmēs.

Priekš kara bija gandrīz tikai slēgtais sabiedriskās aizgādības veids, tagad turpretim arvien

vairāk līdzekļu izdod atklātai sabiedriskai aizgādībai, samazinot izdevumus slēgtai sabiedriskai aizgādībai.

Slēgtās sabiedriskās aizgādības izdevumi ir svārstīgi, tie gan samazinās, gan atkal nākošā gadā pieaug. Pie slēgtās sabiedriskās aizgādības izdevumiem jāpieskaita arī patversmes ēku uzturēšanas izdevumi. Slēgtās sabiedriskās aizgādības izdevumi 1937./38.s.g.sastādīja - 918.450,- ls.

No slēgtās sabiedriskās aizgādības izdevumiem kopgaldam izdoti 541.000,- ls, naudā - 81.700,- ls, algas apkalpotājiem - 76.000,- ls. Šiem izdevumiem pieskaitīti arī trūcīgo bērnu uzturēšana patversmēs - 84.500,- ls, bet trūcīgo bērnu uzturēšana ģimenēs pieskaitīta atklātai sabiedriskai aizgādībai.

Atklātās sabiedriskās aizgādības izdevumi pēdējos gados pieauguši, un 1937./38.s.g.tie bija 1,444 milj.ls, t.i. par 84.700,- ls vairāk nekā 1936./37.s.g.gadā.

No sabiedriskās aizgādības izdevumiem lielākās sumas izsniedza naudā 956.000,- ls
Pārējie izdevumi, kā: pārtikai 133.400,- "
 Ārstēšanai 40.150,- "
 apbēdīšanai ... 24.850,- "

bija mazi.

Vēl mazāki atklātās sabiedriskās aizgādības izdevumi bija apgērbiem, malkai un citāda veida palīdzībai.

Pagastu pašvaldība arī veicina un atbalsta bērnu novietošanu uz dzīvi pie privātām personām uz laukiem sava pagasta robežās. Izved dzīvē likumu par kurināmā materiāla izsniegšanu kara invalīdiem, karā cietušiem un kara klausībā iesaukto ģimenēm. Veic ģimenes piemaksu piešķiršanu un izsniegšanu gada laukstrādniekiem. Saskaņā ar attiecīgo likumu, pēdējā gadījumā sadarbojoties ar tautas labklājības ministrijas sabiedriskās aizgādības departamentu.

Attiecībā uz trūcīgo pilsoņu vai nespējnieku apgādību ir dažādi apgādības veidi. Vidzemē un Kurzemē, kā arī Zemgalē visparastākais veids ir nespējnieku patversme. Turpretim Latgalē šis apgādības veids tikpat kā nemaz nav pazīstams. Tur patversmju nav, vai ir ļoti retas un tikai ļoti niecīga daļa nespējnieku dzīvc patversmēs, bet lielākā daļa atrodās atklātā apgādībā un viņiem tiek izsniegts atsevišķs pabalsts^{1/}.

1/ Žurn. „Pagasta dzīve”, 1939.gada 1.n-rā 6.lp.

Lai teikto pasvītrotu pieveidišu šādu tabulu.

SABIEDRISKĀS AIZGĀDĪBAS IZDEVUMI 1936./37.g.g.

LATGALES APRINĀOS.

Apriņķi	Atklātā	Slēgtā	Trūc. bērnu apgād.	Patv. ēku uztur.	Kopā
D-pils	53.104	13.426	13.810	740	81.080
Rēzekn.	48.612	3.297	16.520	2.027	70.456
Ludzas	34.059	-	5.640	-	39.599
Abrenes	87.073	11.373	6.074	2.361	56.881
Latgalē					
1936./37.	172.848	28.096	41.944	5.128	248.016
1935./36.	160.977	26.516	50.908	4.222	242.623

1/

Sabiedriskai aizgādībai Latgales pagasti izdod mazas sumas un to nozīme budžetā ir nesalīdzināmi mazāka nekā pārējos apgabalos. Kā jau minēju uz vienu iedzīvotāju Latgalē izdod 0,55 ls sabiedriskai aizgādībai, t.i. sešas reizes mazāk nekā Zemgalē. Ludzas apriņķī šie izdevumi bija 0,48 ls caurmērā uz vienu iedzīvotāju. Dašos Latvijas pagastos sabiedriskās aizgādības izdevumi ir pat visam niecīgi un tie svārstās no 0,12 ls Livānu pagastam Abrenes apriņķī līdz 1,51 ls Krustpils pagastam Daugavpils apriņķī.

1/ 1937.g. Latgales pagastu pašvaldības, 26.lp.

Slēgtās apgādes izdevumi Vidzemē, Kurzemē un Zemgalē ir apmēram tik pat lieli kā atklātai apgādei un tikai pēdējos gados slēgtās apgādes izdevumi samazinās, bet atklātās - pavairojās.

Latgalē slēgtai apgādei jeb nespējnieku uzturēšanai patversmēs irniecīgi izdevumi un tie sastāda nedaudz vairāk par 1/10 no visiem sabiedriskās apgādes izdevumiem.

Visā visumā Latgales sabiedriskās aizgādības izdevumus gandrīz nemaz nevar salīdzināt ar pārējiem apgabaliem, jo tie irniecīgi, kā arī tiem nav sevišķas tendences pavairoties^{1/}.

Veselības aizsardzības izdevumi visumā ir apmēram vienādi visos apgabalos, bet, salīdzinot ar pārējiem, tie irniecīgi mazāki Latgalē, jo tur irniecīgi mazāki izdevumi uz vienu iedzīvotāju kopumā, tie varētu būt nedaudz lielāki, ja tie būtu vienādi visos apgabalos.

Īpaši nēcīgi veselības aizsardzībai irniecīgi izdevumi Latgalē, jo tur irniecīgi mazāki izdevumi uz vienu iedzīvotāju kopumā.

Veselības aizsardzības izdevumi visumā irniecīgi vienādi visos apgabalos, bet, salīdzinot ar pārējiem, tie irniecīgi mazāki Latgalē, jo tur irniecīgi mazāki izdevumi uz vienu iedzīvotāju kopumā.

Vidzemē - 12,9% no visa kopējā,

Latgalē - 12,5% " " " "

Kurzemē - 11,7% " " " "

Zemgalē - 11,1% " " " "

d/ Veselības aizsardzības izdevumi.

Veselības aizsardzības izdevumi strauji pavairojušies no tā laika, kad pagastu pašvaldība uzsāka lauku iedzīvotāju ārstēšanu. Tomēr arī pēdējos gados tie pastāvīgi pavairojas:

1926./27.s.g.	tie bija -	362.445 ls	vai	2,8%
1930./31.	" " "	1.562.658	" "	10,2%
1933./34.	" " "	1.579.549	" "	12,8%
1935./36.	" " "	1.800.580	" "	12,7%
1936./37.	" " "	1.935.380	" "	12,6%
1937./38.	" " "	2.155.732	" "	12,2%

Veselības aizsardzības izdevumi pieauguši gan absolūtos skaitļos, bet, salīdzinot procentos no visu izdevumu kopsumas, tie uzrāda mazu tendenci, gan ļoti niecīgu, tomēr samazināties.

Vispārīgi veselības aizsardzībai izdod mazliet mazāk nekā sabiedriskai aizgādībai.

Veselības aizsardzības izdevumi procentos pa apgabaliem sadalās samērā vienādi un proti:

Vidzemē	- 12,9%	no visa budžeta,
Latgalē	- 12,3%	" " "
Kurzemē	- 11,9%	" " "
un Zemgalē	- 11,1%	" " "

bet rēķinot uz vienu iedzīvotāju:

Vidzemē iznāk	- 2,20 ls,
Zemgalē "	- 2,12 "
Kurzemē "	- 1,84 "
Latgalē "	- 1,20 "
caurmērā visā valstī	- 1,74 "

1/

Daudz un dažādos veidos pagasti gādā par veselības aizsardzību savās robežās. Šim nolūkam tie uztur ārstu punktus un gādā par ambulancēm un ārstu dzīvokļu telpām, šo telpu apkurināšanu, apgaismošanu, visu nepieciešamāko medicīnisko piederumu un inventāra iegādi un ārstu dienesta zemes piešķiršanu. Pagasti uztur arī vecmātes, dod viņām telpas, apkurināšanu, apgaismošanu un apgādā nepieciešamos medicīniskos piederumus, tāpat rūpējas par pabalstu izsniegšanu trūcīgām lauku iedzīvotājām - dzemdētājām un jaunpiedzimušiem sava pagasta robežās.

Saskaņā ar likumu par lauku iedzīvotāju nodrošināšanu slimību gadījumos, pagastu pašvaldība piedalās ar budžetā paredzētām sumām trūcīgo lauku iedzīvotāju ārstēšanā vai arī uzņemas pilnīgu ārstēšanas izdevumu segšanu par personām, kuras nonākušas sevišķi trūcīgos materiālos apstākļos. Pagastu pašval-

1/ 1936., 1937. un 1938. g. Finanču un kredīta statistika

dība veicina un atbalsta arī likuma par tuberkulozes apkarošanu piemērošanu dzīvē, līdzot valsts iestādēm sargāt tautas dzīvo spēku^{1/}.

Liekas, ka nākotnē šiem izdevumiem vēl būs jāpieaug, ja šo jautājumu neatrisinās citādā ceļā, resp. ar valsts līdzdalību. Tuberkulozes slimie tagad bieži vien neatrod telpas attiecīgās sanatorijās, bet pašvaldībai vien viņus uzturēt un par viņiem rūpēties nav iespējams.

Veselības aizsardzības laukā pagastu pašvaldībai 1928.gada likums par lauku iedzīvotāju nodrošināšanu slimības gadījumos /1928.g.Lik.kr.127, V.V.123/ uzliek lielus pienākumus.

Pagastu pašvaldībai jāpiedalās visu bez izņēmuma slimo lauku iedzīvotāju, izņemot ārzemnieku, ārstēšanā, kuri vismaz 4 mēnešus nodzīvojuši ārpus pilsētu administratīvām robežām. Uz algotiem darbiniekiem, dzemdētājām un jaunpiedzimušiem šis likums attiecas neatkarīgi no nodzīvotā laika. Medicīniskā palīdzība attiecas uz ambulatorisku un stacionāru ārstēšanu, kā arī uz ārstēšanu mājās, slimnīcās, sanatorijās un dzemdēšanas palīdzību. Ārstēšanas izdevumus pa daļai sedz pats slimnieks, pašvaldība

1/ Žurn. "Pagasta dzīve" 1939.gada 1.n-rā, 6.lp.

un valsts. Ārstu, feldšeru un vecmāšu skaitu un darbības rajonu nosaka Tautas labklājības ministrija. Šos darbiniekus pieņem lauku pašvaldība saziņā ar Tautas labklājības ministriju, bet algu viņiem maksā valsts.

Šis likums neattiecas uz slimību gadījumiem, kuros saslimušai personai tiesības uz ārstniecības palīdzību, nodrošinātas ar citu likumu, izņemot Lāčplēša kara ordeņa kavalierus un sociāli apgādājamus pagasta iedzīvotājus.

Zemes īpašnieki ar zemes vērtību no 3.000,- līdz 7.000,- ls, tirgotāji, rūpnieki, amatnieki un viņu ģimenes locekļi ar IV.kategorijas tirdzniecības zīmi vai ar V.kategorijas rūpniecības zīmi bauda ierobežotas tiesības veselības aizsardzībai. Ierobežojumi neattiecas uz slimniekiem ar atklāto tuberkulozi.

Veselības aizsardzībai izdots 1936./37.s.g. 1,935 milj.ls, bet 1937./38.s.g. - 2,156 milj.ls, t.i. par 0,220 milj.ls vai 11,4% vairāk. Šie izdevumi pieauguši visos Latvijas apgabalos, pie kam visvairāk Latgalē - par 22,1%, bet vismazāk Zemgalē - par 5%^{1/}.

1/ 1938.gada Finanču un kredita statistika, 14.un 15.lp.

VESELĪBAS AIZSARDZĪBAS IZDEVUMI

no 1931./32. - 1937./38.s.g.

Saimniec. gadi	Darbinieku uztur.	Dažādi	Lauku iedzīvot. ārstēš.	Veterinārā palīdz.	Kopā
l a t o s					
1931./32	293.994	41.063	1.473.686	23.196	1.831.939
1932./33	249.479	34.683	1.379.122	19.017	1.682.301
1933./34.	253.798	31.024	1.268.813	25.914	1.579.549
1934./35.	277.791	32.491	1.229.160	29.201	1.568.643
1935./36.	310.102	68.960	1.421.518	-	1.800.580
1936./37.	320.131	95.723	1.519.526	-	1.935.380
1937./38.	334.058	171.373	1.650.301	-	2.155.732

1/

No visiem veselības aizsardzības izdevumiem - 2.155.732 ls vislielākā sumā - 1.650.301 ls izdota lauku iedzīvotāju ārstēšanai.

No pārējiem izdevumiem lielākās sumas izdotas ārstu māju uzturēšanai; medicīniskā personāla algām izdotas mazas sumas.

e/ Parādu un procentu nomaksa.

Pirms saimnieciskās krīzes parādu un procentu maksas postenis bija liels, bet to parasti neizpildīja un daudz parādu valsts iestādēm nenomaksāja. Tas bija arī tādēļ, ka aizņēmumus saņēma valsts iestādēs, bet nevis kredītiestādēs. Kad Latvijas zemnieku kredītbanka uzņēmās lauku pašvaldības kreditēšanu, tā noorganizēta uz stabiliem un komerciāliem pamatiem. Pagastu pašvaldībai, tāpat kā visiem citiem debitoriem, jāievēro aizņēmumu noteikumi, kā arī termiņos jākārtoti visi maksājumi. Tādēļ arī pagastu pašvaldības izdevumi parādu un procentu nomaksai pēdējos gados līdz ar ilgtermiņa aizņēmumiem pieauguši.

PARĀDU UN PROCENTU NOMAKSA no 1931-38.g.

Saimn. gadi	Parādi		Kopā	% no budž.
	l a t o s			
1931./32.	167.881	60.814	228.695	3,8%
1932./33.	191.021	72.261	263.282	4,2%
1933./34.	143.411	53.840	197.251	2,6%
1934./35.	93.945	37.550	131.495	1,5%
1935./36.	210.295	36.393	246.688	2,1%
1936./37.	280.515	84.369	364.884	2,8%
1937./38.	382.500	88.287	470.787	3,0%

Caurmērā uz vienu iedzīvotāju parādu un procentu nomaksas izdevumi nav lieli:

Vidzemē tie ir vislielākie	- 0,65 ls,	
Zemgalē	- 0,39 "	
Latgalē	- 0,35 "	
un Kurzemē - vismazākie	- 0,29 "	1/

Visus pagastu pašvaldības parādus var iedalīt divās grupās: ilgtermiņa un arī vidēja termiņa aizņēmumi un īstermiņa un nenokārtoti maksājumi^{2/}.

sināti tā dāvēti.

Dažādas izdevumi ar katru gadu varēja pieaugumu par četrdesmit procentiem, kas arī izstātos procentos no budžeta kopsumma.

1931./32.g.g. tie bija	- 387.000 ls	vai 3,8%	no kopsummas
1934./35. " " "	- 519.000 " "	4,4%	" "
1936./37. " " "	- 740.000 " "	4,3%	" "
1937./38. " " "	1.060.000 " "	6,0%	" "

Pēc apgabaltiesas šīs izdevumi veidāda šādi:

no budžeta - un 1. inda vai.

Vidējais	4,0%	0,07 %
<hr/>	5,3%	0,03 %

- 1/ 1937.g. Finanču un kredita statistika, 18.lp. un
1938.g. Finanču un kredita statistika, 15.lp.;
- 2/ 1936.g. Finanču un kredita statistika, 33.lp.

f/ Pārējie kārtējie izdevumi.

Pie pārējiem kārtējiem izdevumiem skaitās izdevumi lauksaimniecības un kooperācijas pabalstīšanai, agronomiskai palīdzībai un veterinārai gādībai, tirgus laukumu, ciemu un vasarnīcu rajonu uzturēšanai un vispārīgām labierīcībām, kļaušu atalgošanai, zaudējumi no uzņēmumiem un īpašumiem.

Šie izdevumi pagastu pašvaldības budžetā atzīmēti kā dažādi.

Dažādie izdevumi ar katru gadu uzrāda pieaugumu gan absolūtos skaitļos, gan arī izteiktos procentos no budžeta kopsumas.

1931./32.s.g.	tie bija	- 587.000 ls	vai 3,8%	no kopsumas
1934./35.	" " "	- 619.000 "	" 4,4%	"-
1936./37.	" " "	- 740.000 "	" 4,8%	"-
1937./38.	" " "	1.060.000 "	" 6,0%	"-

Pēc apgabaliem šie izdevumi sadalās šādi:

	<u>no budž.kops.</u>	<u>uz 1 iedz.vot.</u>
Vidzemē	4,0%	0,67 ls
Kurzemē	5,3%	0,82 "
Zemgalē	7,0%	1,33 "
Latgalē	8,0%	0,77 "

Pārējie kārtējie izdevumi pieauguši no 740.000 ls 1936./37.s.g. uz 1.060.000 ls 1937./38.s.g., t.i. par 320.000 ls vairāk.

No pārējiem kārtējiem izdevumiem lauksaimniecības un kooperācijas pabalstīšanai paredzēts 321.000 ls, it īpaši te mināmi izdevumi agronomiskai palīdzībai; labierīcību ierīkošanai un uzturēšanai izdoti 144.000 ls, no kuriem labierīcību izdaiļošanai vien izdoti 106.000 ls; neparedzētie izdevumi sastāda 411.000 ls^{1/}.

Uzskat.

Izdevumus šo vajadzību apmierināšanai pagušu palīdzība izdala īpaši grupā /paragrafā/ ar nosaukumu - Kārtējie izdevumi.

Šie izdevumi ietver pagušu palīdzības darbu un izdevumus zīdītājiem^{1/}.

Kārtējie izdevumi iepriekšējās gads laikā ir pieauguši, tikai pēdējā gadā tie varētu būt nedaudz samazinājušies.

1931./32.s.g. tie bija	838.126	ls vai	5,5%	no kopā
1933./34. " " "	549.573	"	3,4%	"
1935./36. " " "	1.374.037	"	13,8%	"
1936./37. " " "	1.382.394	"	13,8%	"

1/ 1938.g. Finanču un kredita statistika, no 11.-15.lp.

1/ 1937.g. Saugules pagušu palīdzības darbu izdevumi.

2/ ĀRKĀRTĒJIE IZDEVUMI.

Līdz šim minētie izdevumi uzskatāmi par kārtējiem, kurus izdod tekošām ikdienas vajadzībām. Pagastu pašvaldība vēl veic arī citus uzdevumus un apmierina vajadzības, kas paliks nākošām paaudzēm. Svarīgākais uzdevums šinī sakarībā ir sabiedrisko ēku celšana, kā pagastnamu, skolu un citu. Bez tam ir arī vēl citas vajadzības, kā nekustamu īpašumu iegūšana, kapitālu uzkrāšana, inventāra jauniegāde u.t.t.

Izdevumus šo vajadzību apmierināšanai pagastu pašvaldība izdala īpašā grupā /paragrafā/ ar nosaukumu - ārkārtējie izdevumi.

Šie izdevumi raksturo pagastu pašvaldības darbu un izdevumus nākotnei^{1/}.

Ārkārtējie izdevumi iepriekšējos gados strauji pieauguši, tikai pēdējā gadā tie uzrāda nelielu samazināšanos:

1931./32.s.g.	tie bija	838.126 ls	vai 5,5%	no kops.
1933./34. "	"	549.535 "	" 4,4%	"-
1935./36. "	"	1.974.457 "	" 13,9%	"-
1936./37. "	"	2.322.994 "	" 15,1%	"-
1937./38. "	"	2.205.319 "	" 12,4%	"-

1/ 1937.g. Zemgales pagastu pašvaldības, 30.lp.

ĀRKĀRTĒJIE IZDEVUMI 1931./32. - 1937./38.s.g.

Saim.gadi	K a p i t ā l i e m		Nekust. īpašumu iegūšana	Jaun- būves	Invent. iegāde	Pārējie	Kopā
	Rezer- ves	Pārē- jiem					
			L a t o s				
1931./32.	15.728	176.541	32.988	607.677	-	5.192	838.126
1932./33.	10.549	61.040	29.831	341.569	-	3.383	446.372
1933./34.	8.046	84.087	31.342	425.119	-	941	549.535
1934./35.	8.790	135.572	37.452	531.593	-	564	713.971
1935./36.	21.442	128.639	70.981	1.552.405	200.990	-	1.974.457
1936./37.	14.647	303.976	69.108	1.734.513	200.750	-	2.322.994
1937./38.	20.194	422.854	41.276	1.466.179	254.816	-	2.205.319

Pa apgabaliem caurmērā no visa izdevumu budžeta tie līdzinājās:

Vidzemē	- 11,6%,
Kurzemē	- 12,5%
Zemgalē	- 14,1%
un Latgalē	- 11,9%,

bet uz vienu iedzīvotāju caurmērā izdeva:

Vidzemē	- 1,97 ls,
Kurzemē	- 1,94 "
Zemgalē	- 2,67 " 1/
un Latgalē	- 1,16 "

Salīdzinot Zemgales pagastu bilances redzams, ka tiem uzkrājušies lieli kapitāli - brīvos līdzekļos, nekustamos ipašumos, inventārā un citās vērtībās. Ievērojot to, ka ārkārtējiem izdevumiem, kā jaunbūvēm un citas līdzīgas mantas iegādāšanai, Zemgales pagasti caurmērā izdod lielākas sumas nekā pārējie apgabali, tad jākonstatē ļoti strauja kapitālu uzkrāšanās un finansiālā stāvokļa nostiprināšanās. Pēdējā laikā to vēl veicina nodokļu parādu straujā iekasēšana.^{2/}

Laikā no 1933. - 1936.s.gadam ārkārtējie izdevumi pavairojušies četrkārtīgi. Tie bija 4,4%

1/ 1938.g. Finanču un kredīta statistika, 11.-16.lp;

2/ 1937.g. Zemgales pagastu pašvaldības, 31.lp.

no budžeta, bet 1936./37.s.g. sasniedza 15,1%.
Neviens no lielajiem izdevumu posteņiem tik īsā
laikā par tik lielu sumu nav pavairojies.

Caurmērā uz vienu iedzīvotāju celtniecības
darbam izdots 0,46 ls, bet Latgalē - 1,78 ls.

Pēdējā laikā visvairāk izdots dažādo sabied-
risko ēku jaunbūvēm un kapitālremontiem.

Jaunos budžetos pagastu pašvaldība cenšas
sadalīt celtniecības izdevumus pa lielākiem laika
periodiem. Lielas sumas pagastu pašvaldība paredz
kapitālu nodibināšanai un papildināšanai /būvju
fondi, bet vēl lielākas sumas pagastu pašvaldība
izdod inventāra iegādei^{1/}.

1/ 1938.g. Finanču un kredīta statistika, 16.lp.

K L A U Š A S.

Bez pašvaldības un nekustamas mantas nodokļiem pagastu iedzīvotāji vēl maksā nodokli klaušu kārtā pagastu pašvaldības iekšējām vajadzībām un ceļu labošanai^{1/}.

Pagastu pašvaldība klaušas uzliek lauksaimniekiem pēc 2 likumiem - par pagastu pašvaldību un par zemes ceļiem. Pagasta padome lemj par klaušu uzlikšanu, to taisnīgu un samērīgu sadalīšanu un par soda naudu uzlikšanu klaušu nepildīšanas gadījumos. Pagasta valde gādā par klaušu izpildīšanu^{2/}.

Ja klaušas lauksaimnieki neizpilda, tad tiem jāmaksā soda nauda, bet ja klaušas noteiktā laikā neizpilda, tad pagasta valde tās var izdarīt uz neizpildītāja rēķina.

Visas klaušas šķirojās 2 daļās:

1/ ceļu un

2/ iekšējās klaušās^{3/}.

1/ 1939.g.žurn.„Pagasta dzīve”, 4.n-rā 85.lp.;

2/ Likums par pagastu pašvaldību, 13.p. b/ pkts un
36.p. j/ pkts;

3/ 1937.g. Finanču un kredita statistika 20.-35.lp.

Pie pagasta iekšējiem kļaušu darbiem skaitās: malkas sagatavošana un piegāde pašvaldības ēkām, būvmateriālu piegāde ēku jaunbūvēm un remontiem, pagasta amatpersonu pārvadāšana, nespējnieku nogādāšana patversmēs un citur, apkārtrakstu, rākojumu, pavēstu un citu ziņu iznešana un izsniegšana iedzīvotājiem, kā arī dažādi pagasta iestāžu apkopšanas darbi.

Pie ceļu kļaušām pieder otrās un trešās šķiras ceļu jaunbūves, pārbūves un to uzturēšana kārtībā, grāvju tīrīšana, profila izveidošana, grants un smilts piegāde, grants izklaidēšana, tiltu, caurteku izbūve un remonts un pārējie darbi^{1/}.

Kļaušu darbiem sastāda īpašu budžetu, kuru apstiprina apriņķa lauku pašvaldības vecākais.

Kļaušu budžets ir naudas budžeta papildinājums.

Pēc likuma kļaušas pagasta iekšējām vajadzībām pilda visi nodokļu maksātāji, bet ceļus labo nekustamas mantas īpašnieki, valditāji vai lietotāji.

^{1/} 1939.g. žurn. „Pagasta dzīve”, 4.n-rā 85.lp.

Bezmaksas kļaušu kārtā jālabo un jāuztur II. un III. šķiras ceļi. No ceļu kļaušām atsvabināti vienīgi tie zemes īpašnieki, kuru zemes platība nepārsniedz 2 ha un ja viņu nekustamas mantas vērtība nav lielāka par ls 400,-

Labojamā ceļu gabalu iedalā samērā ar nekustamas mantas vērtību, kāda tai noteikta, apliekot to ar nekustamas mantas nodokli par labu valstij un pašvaldībai^{1/}.

Par budžeta izdevumiem ikgadus sakopo sīkas ziņas, turpretim par kļaušu darbiem un to vērtību līdz šim nekādu ziņu nebija. Kļaušu vērtību aprēķināja ļoti dažādi un tā svārstījās no 1/5 - 4/5 budžeta sumas. Tagad ir ievāktas ziņas par kļaušu kārtā izpildītiem darbiem un to vērtību.

Kopējā kļaušu darbu vērtība 1935./36.s.g. bija 8,4 milj.lis. Lielākā vērtība bija Vidzemē - 2,8 milj. lis un mazākā Kurzemē - 1,6 milj.lis.

Absolūtiem skaitļiem nav sevišķas nozīmes, jo apgabali ir dažāda lieluma un ar dažādu iedzīvotāju skaitu. Visā valstī kļaušu vērtība bija 59,2% no budžeta, pie kam lielākā daļa bija Kurzemē -

1/ Likums par zemes ceļiem /1935.g.Lik.kr.113,
V.V.140/

66,3%, bet mazākā Latgalē - 50,8%.

Caurmērā uz vienu iedzīvotāju dažādība ir vēl lielāka. Visā valstī kļaušu darbu vērtība caurmērā uz vienu iedzīvotāju 1935./36.s.g. bija 6,77 ls; Latgalē bija mazākā vērtība - 3,86 ls, bet lielākā Zemgalē - 9,36 ls.

Salīdzinot pēc apriņķiem svārstības bija vēl lielākas. Lielākā kļaušu darbu vērtība bija Valmieras apriņķī - 10 ls, bet mazākā - Rēzeknes apriņķī - 2,95 ls.

Ceļu kļaušu vērtība 1935./36.s.g. bija 5,8 milj.lis vai 69,5 un iekšējo kļaušu vērtība - 2,6 milj.lis vai 30,5%. Ceļu kļaušas sastādīja 41,1% no visa pagastu pašvaldības budžeta, bet iekšējās - 18,1%.^{1/}

Kļaušu darbi šķirojami trijās grupās:

- 1/ kļaušas, kuras veic atsevišķi lauksaimnieki,
- 2/ kopkļaušas un
- 3/ par naudu izpildītie darbi.

Lielākā bija to darbu vērtība, kurus kļaušu kārtā izpildīja atsevišķie lauksaimnieki. Tie sastādīja 5,1 milj.lis vai 86,7% no kļaušu kopvērtības.

^{1/} 1937.g.Finanču un kredita statistika, no 20.-28.lp.

Kopkļaušu vērtība bija 0,536 milj.la vai 9,2% un par naudu izpildīto darbu bija 0,239 milj.la apmērā vai 4,1% no kļaušu kopvērtības.

Pie jauno ceļu izbūves kopkļaušu vērtība procentuāli bija lielāka:

	Past.ceļu darbu vērt.	Jauno ceļu darbu vērt.	Kopā
Kļaušas	90,2%	48,5%	86,7%
Kopkļaušas	6,8%	35,2%	9,2%
Par naudu izpildītie	3,0%	16,3%	4,1%
K o p ā	100,0%	100,0%	100,0%

Pastāvošo ceļu uzturēšanas kopkļaušu vērtība bija 6,8%, bet jauno ceļu izbūves darbu vērtība - 35,2% no kopvērtības. Pie jauno ceļu izbūves par naudu izdoto darbu vērtība procentuāli bija lielāka.

Pēc apgabaliem dažādi veikto kļaušu darbus atsevišķie lauksaimnieki visvairāk izpildīja Vidzemē, kur to vērtība bija 90,3%, bet vismazāk Kurzemē - 83,3%. Kopkļaušu lielākā daļa bija Kurzemē un Latgalē, bet par naudu izdoto darbu lielākā daļa bija Zemgalē.^{1/}

^{1/} 1937.g. Finanču un kredita statistika, 33.un 34.lp.

1/ Ceļu kļaušas.

Ceļu kļaušas šķirojamas pastāvošo ceļu uzturēšanas darbos un jaunu ceļu izbūves darbos.

Pastāvošo ceļu uzturēšanas kļaušu darbu vērtība bija 5,3 milj.ls vai 63,5% no kļaušu kopvērtības, bet jaunu ceļu izbūves darbi sastādīja tikai 0,5 milj.ls vai 6%.

Zemgalē ceļu kļaušu vērtība absolūtos skaitļos un procentos bija lielāka nekā pārējos apgabalos, turpretīm Latgalē tā bija vismazākā.

Caurmērā uz vienu iedzīvotāju ceļu kļaušas visā valstī iznāk 4,70 ls, Latgalē - 2,51 ls, bet Zemgalē - 6,40 ls.

Latvijas pagastu pašvaldība valsts pastāvēšanas laikā ar saviem līdzekļiem izbūvējusi 6.005 km. jaunu ceļu; no tiem Vidzemē izbūvēti - 2.339 km, bet Kurzemē - 1.101 km.

Sakarā ar ceļu kļaušām nekustamas mantas apgrūtinājums bija šāds: visā valstī katri 100 ls nekustamas mantas vērtības bija apgrūtināti ar 4,31m. garu labojamu ceļa gabalu. Visvairāk bija apgrūtināti Vidzemes lauku nekustamas mantas īpašnieki -

ar 5,79 m, bet Latgalē - tikai ar 3,36 m. Pēc aprīņķiem salīdzinot šīs svārstības ir vēl lielākas. Jelgavas aprīņķī katrā 100 ls nekustamas mantas vērtība ir apgrūtināta ar mazāku ceļa gabala labošanu nekā Ventspils aprīņķī. Tas izskaidrojams daļēji ar to, ka Jelgavas aprīņķī nekustama manta ir vērtīgāka, un tādēļ uz katrēm 100 ls tās vērtības iznāk mazāks ceļa gabals nekā Ventspils aprīņķī, kur tā mazvērtīgāka, bet visi ceļi ir tāpat jālabo.^{1/}

2/ Iekšējās kļaušas.

Iekšējo kļaušu vērtība 1935./36.s.g. bija 2,56 milj.lis vai 30,5% no kļaušu kopvērtības. Lai gan Vidzemē absolūtos skaitļos bija lielākā iekšējo kļaušu vērtība, tomēr procentos pret Vidzemes kļaušu kopvērtību tā bija mazāka vai 1/4, turpretim Kurzemē un Latgalē tā bija 1/3 un vairāk.

Iekšējās kļaušas bija 18,1% no budžeta, lielākās - Kurzemē, bet mazākās - Vidzemē; līdzīgs stāvoklis bija ar nekustamas mantas nodokli.

Caurmērā uz vienu iedzīvotāju visā valstī iekšējo kļaušu vērtība bija 2,07 lis, Zemgalē - 2,96 lis, bet Latgalē - tikai 1,35 lis.

Pēc apriņķiem iekšējo kļaušu vērtība caurmērā uz vienu iedzīvotāju svārstījās vēl vairāk. Jēkabpils apriņķī bija lielākā vērtība - 4,35 lis, Ventspils apriņķī tā bija 3,33 lis, bet mazākā vērtība bija Latgales apriņķos, sevišķi Rēzeknes - 0,72 lis; vēl mazākas iekšējās kļaušas bija Madonas apriņķī.

No iekšējo kļaušu darbiem lielākā vērtība 1935./36.s.g. bija kurināmo materiālu apgādei -

0,948 milj.la vai 37,0% no iekšējo klašu kopvērtības; sevišķi liela šo klašu vērtība bija Vidzemē, bet maza - Latgalē.

Otrā vietā ir būvmateriālu apgādes klašu vērtība - 0,622 milj.la vai 24,2%; Vidzemē šo klašu vērtība ir lielāka nekā pārējos apgabalos; vismazākā būvmateriālu apgādes klašu vērtība ir Kurzemē.

Apkārtrakstu izziņošanas klašu vērtība bija 0,486 milj.la vai 19,0%; lielākā vērtība bija Latgalē, bet mazākā Vidzemē un Kurzemē.

Liela vērtība vēl ir dažādām iekšējām klašām - 0,491 milj.la vai 19,1% no iekšējo klašu kopvērtības.

Uztura piegādes darbi nespējniekiem 1935./36.s.gadā bija novērtēti 17.100 Ls apmērā vai 0,7% no iekšējo klašu kopvērtības.^{1/}

1/ 1937.g. Finanču un kredita statistika, 35.lp.

PAGASTU PAŠVALDĪBAS PARĀDI.

Pagastu pašvaldības parādi šķiroti šādās grupās:

- 1/ ilgtermiņa aizņēmumi,
- 2/ īstermiņa --"--
- 3/ izlietotās svešās sumas un
- 4/ nenokārtotie budžeta maksājumi.

Parasti valsts un pašvaldību parādiem pieskaita tikai ilgtermiņa aizņēmumus, jo īstermiņa aizņēmumu un dažādu citu saistību ir par mazām sumām, kuras ātri nokārto. Bet tā kā pagastu pašvaldībai minēto saistību līdz 1934.gadam bija sakrājušās par lielām sumām, tādēļ arī tās bija jāpieskaita parādiem.

Pagastu pašvaldības parādu suma pēdējos divos gados pieaugusi no 6,1 milj.ls uz 6,5 milj.ls un šis pieaugums bijis visos apgabalos, izņemot Latgali, kur tie samazinājušies no 2,452 līdz 2,385 milj.ls.

Caurmērā uz vienu iedzīvotāju lielākie parādi ir Vidzemes - 7,43 ls, bet mazākie - Kurzemes pagastiem - 3,68 ls. Visā valstī caurmērā uz vienu

iedzīvotāju ir 5,42 ls liela pagastu pašvaldības parādu suma.

Atsevišķiem pagastiem ir ievērojami lielāki parādi: 16 pagastiem parādu ir 20-30 ls caurmērā uz vienu iedzīvotāju un 13 pagastiem, no kuriem 9 atrodas Vidzemē, parādi pārsniedz 30 ls uz vienu iedzīvotāju; 67 pagastiem parādu nav^{1/}.

Salīdzinot parādus ar budžetu, iegūstam šādu pārskatu: visā valstī pagastu pašvaldības parādu ir 43,6% no budžeta, pie kam lielākā daļa ir Latgalē - 57,8%, bez mazākā - Kurzemē - 28,1%.

Lai gan mūsu valsts un pilsētu pašvaldību parādi, salīdzinot ar citām valstīm, ir mazi, tomēr pagastu pašvaldībai tie ir vēl mazāki, tādēļ arī parādu un procentu nomaksa ir mazāka un pagastu pašvaldībai tā finansiālas grūtības nerada.

Salīdzinot pagastu pašvaldības ilgtermiņa un pārējos aizņēmumus un parādus, redzam, ka ilgtermiņa parādi pavairojas, bet īstermiņa parādi samazinās.

Visai pagastu pašvaldībai 1933.g.1.aprīlī ilgtermiņa aizņēmumu bija 2,1 milj.lis vai 27,2% no parādu kopsumas, 1936./37.s.g. - 3,5 milj.lis vai 1/1938.g. Finanču un kredita statistika, 20.un 21.lp.

53,6% un 1937./38.s.g. - 4,3 milj.la vai 63,8%.

Tā tad īsā laikā pagastu pašvaldības ilgtermiņa parādi ir divkārtējušies un 1937.g. 1.aprīlī to bija 2/3 visu pagastu pašvaldības saistību.^{1/}

Atsevišķos apgabalos ilgtermiņa aizņēmumi ir dažādi: Vidzemes pagastos ir lielākie ilgtermiņa aizņēmumi - caurmērā 86%, bet Latgales pagastiem mazākie - 27,8%.^{2/}

Parādu apmēri lielā mērā atkarājās no pagastu iniciatīvas skolu un citu ēku celšanā, kā arī citu labierīcību ierīkošanā iedzīvotājiem. Pagasti, kas cēla jaunas ēkas, vai arī remontēja vecās, vajadzīgos līdzekļus aizņēmas iepriekšējos gados finansu ministrijā vai citās iestādēs un šīm pašvaldībām ir diezgan lieli ilgtermiņa parādi. Turpretim tiem pagastiem, kas šādas būves neizdarīja, ilgtermiņa parādu ir samērā maz^{3/}.

Tagad pagastu pašvaldības kreditēšanu finansu ministrijas vietā ir uzņēmusēs Latvijas zemnieku kredītbanka.

Aizņemies finansu ministrijā, bieži likās,

1/ 1938.g. Finanču un kredita statistika, 20.un 21.lp;

2/ Turpat 21.lp;

3/ 1936.g. Finanču un kredita statistika, 37.lp.

ka šie aizņēmumi ir pabalsti un nav atmaksājami, turpretim Latvijas zemnieku kredītbanka darbojas pēc komerciāliem principiem un parādu deldējumi, kā arī procenti jānomaksā noteiktos termiņos un kārtībā.^{1/}

Pagastu pašvaldībai 1937.g. 1.aprīlī ilgtermiņa aizdevumus bija izsniegušas 3 kredītiestādes - Latvijas zemnieku kredītbanka, Valsts zemes banka, pie kam pēdējā aizdevusi samērā mazas sumas, un Latvijas hipotēku banka. Zemes bankas aizdevumi pa lielāki daļai izlietoti zemes fonda piešķirto īpašumu izpirkšanas maksu kārtošanai, pārējām vajadzībām tā aizdevusi maz^{2/}.

Galvenā pagastu pašvaldības kreditētāja ir Latvijas zemnieku kredītbanka un tās aizdevumi ļoti strauji pavairojušies:

1936.g. 1.aprīlī tā bija aizdevusi	- 2,3 milj.ls
1937.g. 1. " " " "	- 3,1 " "
1938.g. 1. " " " "	- 3,8 " "

Bez tam Latvijas zemnieku kredītbanka 1938.g. 1.janvārī bija aizdevusi arī sadarbības apvienībām - 0,5 milj.ls, bij. apriņķu valdēm - 64.000 ls un nenoskaidroti aizdevumi /pagastu pašvaldībām caur

1/ 1937.g. Finanču un kredīta statistika, 44.un 45.lp.
2/ 1938.g. Finanču un kredīta statistika, 21.lp.

bij. aprinķu valdēm/- 144.000 ls. Pavisam kopā 1938.g.

1.janvārī Latvijas zemnieku kredītbanka bija izsnie-
gusi 427 aizdevumus 4,5 milj.la apmērā, pie kam Vidze-

Vidzemes pagasti saņēmuši	- 2,14 milj.la	vai 47,4%
Kurzemes pagasti	- 0,603 " " "	13,3%
Zemgales "	- 1,055 " " "	23,6%
Latgales "	- 0,718 " " "	15,7%

1/

Latvijas zemnieku kredītbanka visvairāk aiz-
devusi skolām - 300 aizdevumu par 3,3 milj.la vai
73,5% no kopsomas, pie kam lielākās sumas saņēmuši
Vidzemes, bet mazākās - Kurzemes un Latgales pagasti.

Aizdevumu pārējām vajadzībām, kā pagastna-
miem, slimnīcām un ambulancēm un parādu atmaksai,
bija samērā mazāk.

Latvijas zemnieku kredītbanka aizdoš uz lai-
ku no 5 - 28 gadiem, pie kam uz 5 gadiem aizdotas
mazākas sumas - 1,3% no visu aizdevumu kopsomas,
bet visvairāk izsniegts uz 28 gadiem - 47,3%.

AIZDEVUMI PĒC ILGUMA 1938.gada 1.janvārī

		<u>Latos</u>	<u>%</u>
Uz 28 gadiem	-	2.134.921	47,3
" 20 "	-	767.101	17,0
" 15 "	-	933.993	20,7
" 10 "	-	618.086	13,7
" 5 "	-	60.242	1,3

LATVIJAS ZEMNIEKU KREDĪTBANKAS AIZDEVUMI PA APGABALIEM UN VAJADZĪBĀM

1938.gada 1.janvārī.

	<u>Vidzeme</u>	<u>Kurzeme</u>	<u>Zemgale</u>	<u>Latgale</u>	<u>Kopā</u>	<u>%</u>
			<u>L a t o s</u>			
Skolām	1.651.635	499.870	655.569	511.648	3.318.722	73,5
Pagastnamiem	118.994	82.314	138.159	91.735	431.202	9,5
Nespējnieku namiem	9.431	2.549	9.159	-	21.139	0,5
Tautas namiem	37.652	-	5.732	-	43.384	1,0
Elektrības ierīkošanai	18.078	-	40.518	-	58.596	1,3
Ārsta māju ierīkošanai	30.036	-	36.864	-	66.900	1,5
Slimnīcu un ambulanču būvēm	222.460	10.000	149.905	-	382.365	8,5
Parādu atmaksai	21.368	-	8.370	108.405	138.143	3,1
Nekustamu īpašumu iegūšanai	28.442	-	-	-	28.442	0,6
Saimniecībām ēkām	-	8.000	11.180	-	19.180	0,4
Policijas namiem	-	-	-	6.270	6.270	0,1
K o p ā	2.138.096	602.733	1.055.456	718.058	4.514.343	100,0

PAGASTU PAŠVALDĪBU PARĀDI 1933. - 1937.g. 1.aprīlim.

Apriņķi un apgabali	1933.	1934.	1935.	1936.	1937.	1937.g. uz vienu iedz.	Procentos no budžeta 1.IV. uz 1 ie
	l a t o s						
Rīgas	770.792	662.872	678.891	809.340	835.846	9,14	59,4
Cēsu	404.866	395.938	389.160	332.063	346.822	6,70	42,6
Valmieras	471.523	401.459	376.446	360.194	439.174	6,68	40,2
Valkas	495.843	459.394	445.940	510.080	621.367	9,69	74,8
Madonas	318.716	267.384	261.757	260.334	276.245	4,17	30,8
Liepājas	176.855	153.794	143.498	150.757	144.844	2,80	21,6
Aizputes	59.356	66.546	100.916	89.468	89.632	3,12	25,0
Kuldīgas	94.540	83.798	109.953	132.347	195.070	4,41	29,4
Ventpils	195.035	195.133	192.576	196.302	177.286	5,34	51,7
Talsu	89.309	78.978	78.964	102.925	101.826	2,94	20,9
Tukuma	119.795	102.275	73.297	94.084	97.626	2,60	16,4
Jelgavas	198.505	214.606	243.162	332.852	380.825	5,90	29,0
Bauskas	328.594	328.441	225.465	223.684	218.106	5,48	31,1
Jēkabpils	197.162	198.782	211.180	291.322	291.908	7,55	52,5
Ilūkstes	250.101	201.642	169.459	123.713	113.641	2,35	19,1
Daugavpils	904.985	927.978	619.504	777.337	792.373	5,17	60,3
Rēzeknes	1.123.391	1.098.972	919.536	819.821	807.704	5,96	70,7
Ludzas	569.092	535.915	461.418	435.588	448.861	5,33	64,9
Abrenes	771.333	769.482	430.612	418.919	335.979	3,16	34,3
K o p ā	7.539.793	7.143.389	6.131.734	6.461.130	6.715.137	5,42	43,6
Vidzeme	2.461.740	2.187.047	2.152.194	2.272.011	2.519.454	7,43	50,0
Kurzeme	615.095	578.249	625.907	671.799	708.658	3,68	28,1
Zemgale	1.094.157	1.045.746	922.563	1.065.655	1.102.106	4,82	29,6
Latgale	3.368.801	3.332.347	2.431.070	2.451.070	2.384.919	4,97	57,8

PAGASTU PAŠVALDĪBU PARĀDI 1933. - 1937. GADAM.

- 179 -

1. aprīlī	Ilgtermi- ņa aizņē- mumi	Istermi- ņa aizņē- mumi	Izliet. svešas sumas	Nenokārt. budžeta maksājumi	Kopā	Ilgtermi- ņa aizņē- mumi	Istermi- ņa aizņē- mumi	Izlieto- tas sve- šas sum-	Nenokārt. budžeta maksājumi	Kopā	
	L a t o s					P r o c e n t o s					
	V i d z e m e.										
1933.	1.084.196	140.417	9.342	1.227.785	2.461.740	44,0	5,7	0,4	49,9	100,0	
1934.	1.146.972	115.677	11.877	912.521	2.187.047	52,4	5,3	0,6	41,7	100,0	
1935.	1.387.080	141.974	14.705	606.435	2.150.194	64,5	6,6	0,7	28,2	100,0	
1936.	1.740.391	151.870	2.049	377.701	2.272.011	76,6	6,7	0,1	16,6	100,0	
1937.	2.165.473	99.355	3.344	251.282	2.519.454	86,0	3,9	0,1	10,0	100,0	
	K u r z e m e.										
1933.	302.310	37.009	2.729	273.047	615.095	49,2	6,0	0,4	44,4	100,0	
1934.	344.653	34.819	4.110	194.667	578.249	59,6	6,0	0,7	33,7	100,0	
1935.	440.775	30.707	3.729	150.696	624.907	70,4	4,9	0,6	24,1	100,0	
1936.	490.860	63.911	5.066	111.962	671.799	73,1	9,5	0,7	16,7	100,0	
1937.	563.903	50.941	1.469	92.345	708.658	79,6	7,2	0,2	13,0	100,0	
	Z e m g a l e.										
1933.	461.110	58.929	5.426	568.692	1.094.157	42,1	5,4	0,5	52,0	100,0	
1934.	498.106	52.840	12.062	482.738	1.045.746	47,6	5,1	1,1	46,2	100,0	
1935.	564.179	49.978	6.208	302.198	922.563	61,1	5,4	0,7	32,8	100,0	
1936.	742.314	83.894	11.819	227.628	1.065.655	69,6	7,9	1,1	21,4	100,0	
1937.	892.241	55.002	1.320	153.543	1.102.106	81,0	5,0	0,1	13,9	100,0	
	L a t g a l e.										
1933.	203.385	20.705	555.193	2.589.518	3.368.801	6,0	0,6	16,5	76,9	100,0	
1934.	231.040	15.788	472.392	2.613.127	3.332.347	6,9	0,5	14,2	78,4	100,0	
1935.	284.072	14.267	381.954	1.750.777	2.431.070	11,7	0,6	15,7	72,0	100,0	
1936.	492.061	100.236	312.806	1.546.562	2.451.665	20,1	4,1	12,7	63,1	100,0	
1937.	661.858	102.325	153.493	1.467.243	2.384.919	27,8	4,3	6,4	61,5	100,0	
	K o p ā										
1933.	2.051.001	257.060	572.690	4.659.042	7.539.793	27,2	3,4	7,6	61,8	100,0	
1934.	2.220.771	219.124	500.441	4.203.053	7.143.389	31,1	3,1	7,0	58,8	100,0	
1935.	2.676.106	236.926	406.596	2.810.106	6.129.734	43,7	3,9	6,6	45,8	100,0	
1936.	3.465.626	399.911	331.740	2.263.853	6.461.130	53,6	6,2	5,2	35,0	100,0	
1937.	4.283.475	307.623	159.626	1.964.413	6.715.137	63,8	4,5	2,4	29,2	100,0	

Par aizdevumiem Latvijas zemnieku kredītbanka
ņem no 1-5%.

Pagastu pašvaldība savus aizņēmumus Latvijas
zemnieku kredītbankā nodrošinājusi pa lielākai daļai
ar nekustamiem īpašumiem - 40,6% un budžeta ieņēmumiem
- 31,3% apmērā.

Istermiņa aizņēmumi un pārējie parādi pagastu
pašvaldībai samazinājušies:

1933.g. 1.aprīlī to bija	-	5,5	milj.ls,
1936.g. 1. " " "	-	3,0	" "
1937.g. 1. " " "	-	2,4	" "

Četru gadu laikā tie samazinājušies par 3,1
milj.ls.

Tieši pagastu pašvaldības istermiņu aizņēmu-
mi 1936.g. 1.aprīlī bija 0,400 milj.ls vai 6,2%
bet 1937.g. 1. " " 0,308 " " " 4,6%,
t.i. par 0,092 milj. ls mazāk nekā iepriekšējā gadā.

Pagastu pašvaldība istermiņa aizņēmumus vis-
vairāk aizņēmusēs:

Lauku pašvaldību fondā	-	170.000	ls,
Krāj-aizdevu sabiedrībās	-	51.000	" 1/
Visp.lauksaimniecības bankā /agr.Latv.tautas b-kā/	-	26.000	"

Arī agrākos gados pagastu pašvaldība savām vajadzībām bija izlietojusi lielas svešās sumas
Īpaši valsts iestāžu/:

1933.gada 1.aprīlī bija izlietoti	- 0,573 milj.ls,
1936. " 1. " " "	- 0,332 " "
1937. " 1. " " "	- 0,160 " "

Sākot ar 1934.g. izlietotās svešās sumas strauji samazinājušās.

Starp izlietotām svešām sumām visvairāk bija:
valsts nodokļu - 83.318 ls
sēklas fonda sumas - 33.479 "
lopbarības un pārtikas aizdevumu sumas - 22.731 " ^{1/}

Nenokārtoto budžeta maksājumu iepriekšējos gados arī bija ļoti daudz:

1933.g.1.aprīlī to bija	- 4,7 milj.ls vai 61,8% no
	visiem pagastu pašvaldības parādiem,
1937.g.1.aprīlī	- 1,964 milj.ls vai 29,2%.

Četros gados pagastu pašvaldība nomaksājusi 2,7 milj.ls no iepriekšējo gadu nenokārtotiem budžeta maksājumiem.

Visvairāk nenokārtoto budžeta maksājumu 1937.g. 1.aprīlī bija Latgales pagastiem - 1,467 milj.ls vai 61,5% no parādu kopsumas, pie kam 1934.g. 1.aprīlī tie Latgalē bija 2,613 milj.ls, t.i. 78,4% no parādu kopsumas.

Triju gadu laikā Latgales pagasti nomaksājuši gandrīz pusi visu nenokārtoto budžeta maksājumu^{1/}.

Vidzemes pagastiem nenokārtoto budžeta maksājumu agrākos gados arī bija par lielām sumām, piem.
1933.gada 1.aprīlī - 1,228 milj.ls,
1937. " 1. " - 0,251 " " ;

Kurzemē un Zemgalē nenokārtotie budžeta maksājumi nekad nav bijuši sevišķi lieli, bet 1937.g.1.aprīlī tiem ir kārtēju maksājumu raksturs^{2/}.

Lielākie nenokārtotie budžeta maksājumi pagastu pašvaldībai bija pašvaldību fondam /agrāk apriņķu valdēm/ un ārstēšanas iestādēm; pārējie nenokārtotie maksājumi bija samērā mazi un tiem nebija ilgstoša rakstura^{3/}.

1/ 1938.g. Finanču un kredīta statistika, 23.lp.;

2/ Turpat;

3/ Turpat.

Kopā savelkot, jāsaprāt, ka pagastu pašvaldība dažādus īstermiņa aizņēmumus, sevišķi izlietotās svešās sumas un nenokārtotos budžeta maksājumus drīz nomaksā un to atlikums arvien samazinās, pie kam Vidzemē, Kurzemē un Zemgalē šo parādu tikpat kā nemaz nav; tie palikuši vienīgi Latgalē, jo tur agrākos gados bija uzkrājušās lielas sumas, kas īsā laikā nav nomaksājamas, bet ilgtermiņa aizņēmumus izlieto celtniecībai un citām ārkārtējām vajadzībām^{1/}.

1938. g. 1. kvartāla dati par parādu stāvokli pagastu pašvaldībās bija parādā priekš lielas sumas, kas nepārsniedza 1000 latu. 1932./33. g. g. šīs bija samērā lielas sumas - 12,0 miljoni latu, kas samazinājās līdz 1934. g. pēdējā kvadrāta pašvaldības parādiem, kas bija 1000 latu. 1935. g. g. šīs sumas bija samazinājušās līdz 1000 latu.

	1932. g.	1933. g.	1934. g.	1935. g.	1936. g.
Vidzeme	2,700	2,425	1,734	0,345	0,100
Kurzeme	1,100	1,000	0,700	0,500	0,100
Zemgale	2,200	1,000	1,300	0,400	0,200
Latgale	2,375	5,427	6,204	3,612	1,700

1/ 1938. g. Finanču un kredīta statistika, 24. lpp.

NODOKĻU PARĀDI.

1927.g. 1.aprīlī to bija	- 4,2 milj.ls	1/		
1929.g. 1. " " "	- 8,3 " "			
1930.g. 1. " " "	- 9,8 " "			
1932.g. 1. " " "	- 11,8 " "			
1934.g. 1. " " "	- 11,0 " "			
1935.g. 1. " " "	- 8,2 " "			
1936.g. 1. " " "	- 5,4 " "	vai 40,3%	no uzl.nod.	
1937.g. 1. " " "	- 3,7 " "	" 28,7%	" " "	
1938.g. 1. " " "	- 2,3 " "	" 15,1%	" " "	

Kā redzams pēc pievestās tabulas nodokļu maksātāji pagastu pašvaldībai bija parādā ļoti lielas sumas, ņenomaksātu nodokļu veidā. 1932./33.s.g. tās bija sasniegušas savu maksimumu - 11,8 milj.ls, bet sākot ar 1934.g. pārmaiņām lauku pašvaldības dzīvē straujā gaitā iesākās nodokļu parādu iekasēšana.

Salīdzinot pēc apgabaliem, nonomaksāto nodokļu sumas ir ļoti dažādas:

	1933.	1934.	1935.	1937.	1938.
	milj. ls				
Vidzemē	2,708	2,429	1,714	0,345	0,120
Kurzemē	1,189	1,098	0,788	0,336	0,180
Zemgalē	2,272	2,030	1,381	0,455	0,208
Latgalē	5,375	5,417	4,294	2,612	1,772

1/ 1938.g. Finanču un kredīta statistika, 16.lp.

2/ Turpat 18.lp.

2/

PROCENTOS NO UZLIKTIEM NODOKĻIEM.

	<u>1933.</u>	<u>1934.</u>	<u>1935.</u>	<u>1937.</u>	<u>1938.</u>
Vidzemē	66	62,4	43,5	8,1	2,5
Kurzemē	59	56,3	39,7	15,3	7,2
Zemgalē	84	77,7	53,3	14,6	5,6
Latgalē	178,9	190,1	147,2	74,5	43,6

Caurmērā uz vienu iedzīvotāju nenomaksāto

nodokļu parādi bija:

	<u>1937.</u>	<u>1938.</u>
Vidzemē	1,02	0,35
Kurzemē	1,75	0,94
Zemgalē	1,99	0,91
Latgalē	5,45	3,70

Lielākie nodokļu parādi bija Latgalē:

1934.g.1.aprīlī tie bija - 5,417 milj.ls vai 190% no uzl.nod.

1937.g.1. " " " - 2,612 " " " 74,5% --"

1938.g.1. " " " - 1,772 " " " 43,6% --"

No 1934.g.līdz 1938.g.Latgalē nodokļu parādi samazinājušies par 3,645 milj.ls; nevienā citā apgabalā nodokļu parādi par tik lielu sumu un tik strauji nav samazinājušies.

Vienā pašā 1937./38.s.g.Latgalē nodokļu parādi samazinājušies par 840.000 ls, bet visos pārējos apgabalos kopā par 628.000 ls.

1/ 1938.g. Finanču un kredīta statistika, 18.lp.
2/ Turpat.

Pārējos apgabalos 1938.g. 1.aprīlī bija palikuši nodokļu parādi tikai 508.000 ls apmērā, pie kam dažos apriņķos, piem. Tukuma apriņķī, nodokļi ir nomaksāti pilnos apmēros^{1/}.

PAGASTU PAŠVALDĪBAS NODOKĻU PARĀDNIĒKU SKAITS.

Apgabali	Nodokļu parādnieku skaits				
	1937.g. 1.aprīlī			1936.	1935.
	Lauksaimn.	Pārējie	Kopā	1.IV.	1.IV.
Vidzemē	5.108	8.549	13.657	33.638	45.295
Kurzemē	4.393	8.827	13.220	21.006	30.563
Zemgalē	5.157	9.874	15.031	25.824	39.337
Latgalē	51.399	48.396	99.795	112.389	144.889
<u>Kopā</u>	<u>66.057</u>	<u>75.646</u>	<u>141.703</u>	<u>192.857</u>	<u>260.084</u>

NODOKĻU PARĀDNIĒKU SKAITS PROCENTOS NO NODOKĻU MAKSĀTĀJIEM.

Apgabali	1937.g. 1.aprīlī			1936. 1.IV.	1935. 1.IV.
	Lauksaimn.	Pārējie	Kopā		
Vidzemē	10,7	9,6	10	24,6	33,2
Kurzemē	16,1	19,5	18,2	29,3	42,7
Zemgalē	15,7	17,9	17,1	29,6	45,1
Latgalē	63,8	59,1	61,4	71,1	91,6
<u>Kopā caurmērā</u>	<u>35,</u>	<u>27,9</u>	<u>30,8</u>	<u>42,5</u>	<u>57,3</u>

Kā redzams no pievestām tabulām nodokļu parādnieku skaits iepriekšējos gados bija ļoti liels: 1936.g. 1.aprīlī nodokļus nebija nomaksājuši - 192.857 nodokļu maksātāji, bet 1937.g. - 141.703 jeb izteicot procentos 1936.g. 1.aprīlī - 42,5% un 1937.g. 1. " - 30,8%.

Visvairāk nodokļu parādnieku bija Latgalē - 61,4%. Pārējos apgabalos nodokļu parādnieku skaits un procents bija mazāks, īpaši Tukuma un Rīgas apriņķos.^{1/}

Nodokļu parādi pēc nokavēšanas ilguma ir šķiroti 4 grupās:

- 1/ iepriekšējā saimniecības gada parādi /gadu vecie/,
- 2/ divus gadus vecie parādi,
- 3/ trīs gadus " " un
- 4/ parādi, kas vecāki par trim gadiem.

Pēdējos gados visstraujāk samazinājušies nodokļu parādi, kas vecāki par 3 gadiem:

1935.g. 1.oktobrī to bija	- 2,840 milj.ls,
1936.g. 1. " " "	- 1,057 " "
1937.g. 1. " " "	- 0,657 " "

Daļa ieilgušo nodokļu parādu ir dzēsti.^{2/}

1/ 1938.g. Finanču un kredīta statistika, 16,-19.lp.

2/ Turpat 19.lp.

Arī divus un trīs gadus vecie nodokļu parādi pēdējos gados strauji samazinājušies.

Lielākās bija gadu veco nodokļu parādu sumas:
1936.g. 1.aprīlī - 2,420 milj.ls vai 54% no nod.kops.
1937.g. 1. " - 1,824 " " " 48,7% -"-

Gadu vecie nodokļu parādi tikai formāli uzskatāmi par nodokļu parādiem, jo tos parasti drīzi nomaksā.^{1/}

Nodokļu parādi samazinājās divējādi:

1/ iekasējot nodokļu parādus un

2/ dzēšot nepiedzenamos parādus.

Pēdējos gados nodokļu parādu iekasēšana bija ļoti sekmīga:

1934./35.s.g.	iekasēja	- 14,4 milj.ls	vai 125,0%	no min.s.g.	
1935./36.	"	- 14,7 " " "	123,1%	uzlikt.nod.	-"-
1936./37.	"	- 14,8 " " "	113,7%		-"-
1937./38.	"	- 16,6 " " "	110,0%		-"-

Tā tad visos pēdējos gados faktiskie nodokļu ieņēmumi pārsniedza budžetā paredzētās sumas, jo iekasēti nodokļu parādi.

Sevišķi lieli faktiskie nodokļu ieņēmumi bija Latgalē:

1/ 1938.g. Finanču un kredīta statistika, 19.lp.

1934./35.s.g.	tie pārsniedza budž.paredz.sumas par	- 41 %
1935./36. "	" " " " "	- 41,7%
1936./37. "	" " " " "	- 11,8%
1937./38. "	" " " " "	- 20,7%.

Arī visos citos apgabalos un apriņķos pagastu pašvaldības faktiskie nodokļu ienākumi pārsniedza budžetā paredzētās sumas^{1/}.

Dažus nodokļu parādus, kas uzkrājušies iepriekšējos gados, nav vairs iespējams no parādniekiem iekasēt. Īpaši tas sakāms par „pārējiem” nodokļu maksātājiem, kas maina dzīves vietu, jo bieži to atrašanās vieta nav zināma.

Lai atbrīvotos no šādām bezvērtīgām nodokļu parādu prasībām, tad pagastu pašvaldība pārbaudīja visus apšaubamos nodokļu parādus un daļu to tiem dzēsa.

DZĒSTIE NODOKĻU PARĀDI, 1936.un 1937.g.

Apgabali	Dzēst.nod.par.suma		Procentos no uzlikt.nod.	
	1936.1.IV	1937.1.IV	1936.1.IV.	1937.1.IV.
Vidzemē	181.573	155.527	4,5	3,7
Kurzemē	118.403	69.673	5,7	3,2
Zemgalē	147.945	106.970	5,2	3,5
Latgalē	421.884	241.021	13,9	6,9
Kopā	869.805	573.001	7,3	4,4

2/

1/ 1938.g. Finanču un kredīta statistika, 19.lp;
2/ Turpat no 16.-20.lp.

PAGASTU PAŠVALDĪBU MANTA UN KAPITĀLI 1934. - 1937.g. 1.aprīlī /pēc bilances/.

Gadi	Skaidra nauda un tekoši rēķini	Inventārs	Nekustami īpašumi	K a p i t ā l i	
				Suma	Caurmērā uz l i e d z.
1.000 latos					
V i d z e m e					
1934.	650	1.410	20.130	22.436	66,23
1936.	1.523	1.639	23.078	24.864	73,29
1937.	1.737	1.828	23.504	25.265	74,48
K u r z e m e					
1934.	473	614	8.291	9.845	52,85
1936.	792	705	9.830	11.365	59,07
1937.	835	780	10.610	12.150	63,15
Z e m g a l e					
1934.	678	906	10.367	12.948	58,82
1936.	1.356	1.043	11.647	13.798	60,31
1937.	1.415	1.167	12.434	14.512	63,43
L a t g a l e					
1934.	230	917	3.691	6.226	13,56
1936.	819	1.009	4.709	6.949	14,49
1937.	642	1.141	5.554	7.360	15,35
K o p ā					
1934.	2.031	3.847	42.479	51.455	42,72
1936.	4.480	4.396	49.264	56.976	45,95
1937.	4.629	4.916	52.102	59.287	47,81

PAGASTU PAŠVALDĪBAS LĪDZEKĻI UN MANTA.

Pagastu pašvaldības mantas un kapitālu stāvokli un kustību raksturo bilance, kuras kopsuma pēdējos gados bija šāda:

1934.g. 1.aprīlī	-	66,8	milj. ls,
1936.g. 1. "	-	71,4	" "
1937.g. 1. "	-	73,6	" "

Pēdējā saimniecības gadā bilance palielinājās par 2,2 milj. ls, pie kam bilances pieaugušas visos apgabalos.

Absolūtos skaitļos lielākā bilance ir:

Vidzemes pagastiem	-	29,4	milj. ls
Zemgales "	-	17,1	" "
Latgales "	-	13,8	" "
Kurzemes "	-	13,3	" "

1/

Pagastu pašvaldības mantu raksturo īpaši šādi aktīva konti: nekustami īpašumi, inventārs un brīvie līdzekļi /nauda kasē un tekošos rēķinos kredītiestādēs/.

Visi minētie konti 1936./37.s.g. ir pieauguši.

Lielākais aktīva konts ir nekustami īpašumi,
un to vērtība bija:

1934.g. 1.aprīlī	-	42,5	milj.ls	
1936.g. 1. "	-	49,3	" "	
1937.g. 1. "	-	52,1	" "	vai

70,8% no bilanču kopsumas.^{1/}

Pagastu pašvaldībai pieder skolas nami, pa-
gastu mājas, nespējnieku nami u.t.t.

Vērtīgākie nekustamie īpašumi ir Vidzemes
pagastiem, bet mazākā vērtība tiem Latgales pagas-
tos.

Inventāra kustamu īpašumu vērtība:

1934.g. 1.aprīlī	bija	-	3,847	milj. ls
1936.g. 1. "	"	-	4,396	" "
1937.g. 1. "	"	-	4,916	" "

Bez inventāra pagastu pašvaldība īpašā
kontā paredz materiālus un preces, kuru vērtību
1937.g. 1.aprīlī bija 0,973 milj.ls, kā arī vēl
būvju konts - 0,245 milj. ls apmērā^{2/}.

Vērtīgākais inventārs ir atkal Vidzemes
pagastiem.

1/ 1938.g. Finanču un kredīta statistika, 25.lp;
2/ Turpat.

Pagastu pašvaldības inventārs ir dažāds un piemērots pagastu namu, skolu, nespējnieku māju un citām vajadzībām.

Nekustami īpašumi un inventārs ir pagastu vajadzību apmierināšanai, bet tas ir nelikvids, un tā tirgus vērtība nav nemaz aprēķināma.

No likvidām vērtībām jāmin: skaidra nauda kasē un tekoši rēķini jeb brīvie līdzekļi.^{1/}

Vēl priekš dažiem gadiem pagastu pašvaldības brīvo līdzekļu bija ļoti maz un tās tikai ar lielām grūtībām varēja kārtot /daudzos gadījumos arī nevarēja kārtot/ kārtējos budžeta maksājumus.

Tagad pagastu pašvaldības rīcībā ir samērā lielas brīvo līdzekļu sumas.

1934.g. 1.aprīlī to bija - 2,0 milj. ls

1936.g. 1. " " " - 4,48 " "

1937.g. 1. " " " - 4,63 " "

Lielākās brīvo līdzekļu sumas ir Vidzemes un Zemgales, bet mazākās - Latgales pagastiem.

Mantas kontiem pieskaitāmi vērtspapīri, kuru vērtība 1937.g. 1.aprīlī bija 209.000 ls.^{2/}

1/ 1937.g. Finanču un kredita statistika, 53.lp;

2/ 1938.g. Finanču un kredita statistika, 25.lp.

Pagastu pašvaldība līdz šim savus brīvos līdzekļus mazos apmēros ieguldīja vērtspapīros, kā arī ar maziem līdzekļiem piedalījās pagastu kopdarbības sabiedrībās, bet pēdējā laikā šī līdzdalība kļūst lielāka.

Bez minētiem mantas kontiem pagastu pašvaldības bilancē ir vēl dažādi norēķināšanās un prasību konti, kā piem. caurejošas sumas un nodokļu parādi-
ieņēmumu budžeta konts.^{1/}

Pasīvā vienīgais svarīgākais postenis ir kapitāli.

Pagastu pašvaldības grāmatvedībā un bilancēs minēti vairāki kapitāli, kā piem. pamata, rīcības, nekustamu īpašumu un citi; visi šie kapitāli ir skaitīti kopā.

Kapitāli pavairojušies līdz ar pagastu pašvaldības bilanci:

1934.g. 1.aprīlī to bija	- 51,4 milj.la
1936.g. 1. " " "	- 57,0 " "
1937.g. 1. " " "	- 59,3 " "

Pagastu pašvaldībaskapitāli pieauguši visos apgabalos, pie kam lielākie pieaugumi ir Vidzemē

1/ 1938.g. Finanču un kredīta statistika, 25.lp.

un tie tagad sasniedz 25.265 ls. Vismazākie kapitāli ir Latgalē un tie līdzinas tikai 7.360 ls.

Caurmērā uz vienu lauku iedzīvotāju 1937.g. 1.aprīlī bija 47,81 ls lieli kapitāli, pie kam Vidzemē to bija 74,48 ls, bet Latgalē tikai - 15,35 ls. Cēsu /88,34 ls/ un Aizputes /87,54 ls/ apriņķu pagastiem bija lielākie kapitāli, bet mazākie - Rēzeknes apriņķa pagastiem /13,65 ls/.

Arī pasīvā bez kapitāla kontā ir vēl dažādi norēķināšanās un saistību posteņi. Iepriekšējos gados par lielām sumām bija izdevumu budžeta /nenokārtotu maksājumu/ konts, bet tagad tas samazinājies^{1/}.

1/ 1938.g. Finanču un kredita statistika, 25.-27.lp.

LAUKU PAŠVALDĪBU FONDS.

Pēc apriņķu pašvaldības likvidācijas atlikušā kustamā un nekustamā manta, kā arī prasības un saistības pāriet sevišķā lauku pašvaldību fondā pie iekšlietu ministrijas; nekustamā manta korroborējama uz šā fonda vārdu.

Šim noteikumam nav pakļauta tā nekustamā manta, kas izmantojama viena vai vairāku pagastu pašvaldību tiešām vajadzībām. Šī manta pēc iekšlietu ministra lēmuma pāriet šo pagastu īpašumā un korroborējama uz attiecīgo pagastu vārdiem.^{1/}

Lauku pašvaldību fonda manta un līdzekļi izlietojami to apriņķu pagastu pašvaldību vajadzībām, kā arī attiecīgu apriņķu pagastu pašvaldību mērķiem nodibinātu savienību atbalstīšanai, no kuriem apriņķiem šī manta un līdzekļi ienākuši fondā^{2/}.

Fonda pārvalde sastāv no priekšsēdētāja un diviem locekļiem, kurus ieceļ vai atceļ iekšlietu ministrs un lauku pašvaldību fonds atrodas iekšlietu ministrijas uzraudzībā^{3/}.

1/ Likums par apriņķu pašvaldību likvidācijas kārtību,
2.p., /1935.g.Lik.k5.16, V.V.44/;

2/ Tā paša likuma 4.p.;

3/ Tā paša likuma 6.un 7.p.p.

Lauku pašvaldību fonda pārvalde saimnieko uz iekšlietu ministra apstiprināta budžeta pamata. Budžeta līdzekļus gūst proporcionāli katra apriņķa mantas un līdzekļu apmēriem un tos izlieto pārvaldes atalgošanai, darbinieku algām un kancelejas uzturēšanai.

Lauku pašvaldību fonda pārvaldei jā rūpējas par kustamas un nekustamas mantas izmantošanu, apdrošināšanu, remontēšanu un uzturēšanu kārtībā.

Lauku pašvaldību fonda pārvaldes sēdeklis atrodas Rīgā, bet kustamu un nekustamu mantu apriņķos pārvalda sevišķi pilnvarnieki fonda pārvaldes uzraudzībā.

Lauku pašvaldību fonda pārvaldes sēdes notiek pēc vajadzības, bet ne retāki kā reizi mēnesī.

Par katras atsevišķas nekustamas mantas apsaimniekošanu pilnvarnieks izstrādā attiecīgus projektus un iesniedz fonda pārvaldei, kas tos pārbauda, saskaņo, sakopo un iesniedz iekšlietu ministrijai apstiprināt.

Lauku pašvaldību fonda mantu, kuru nevar lietderīgi izmantot, vai kura nes zaudējumus, pārdojama vai likvidējama ar iekšlietu ministra piekrišanu. Ienākumi ieskaitāmi fondā un pārskaitāmi attiecīgā

apriņķa ienākumos.

Lauku pašvaldību fonda ienākumus, sadalītus pēc apriņķiem, fonda pārvalde izlieto attiecīgo apriņķu pagastu vajadzībām aizdevumu vai pabalstu veidā, kā arī attiecīgu apriņķu pagastu sadarbības apvienību atbalstīšanai^{1/}.

Tāpat vajadzības gadījumos pārvalde var izsniegt aizdevumus arī no fonda kapitāla. Pārvalde uzrauga aizdevumu un pabalstu izlietošanu pagastos. Kreditētās un pabalstītās lauku pašvaldības un sadarbības apvienības pēc pieņemtiem paraugiem dod fonda pārvaldei norēķinus un pārskatus par saņemto līdzekļu izlietošanu. Tāpat norēķinus un pārskatus fonda pārvaldei dod arī apriņķa pilnvarnieks par savu darbību. Fonda pārvalde savukārt dod darbības pārskatus un norēķinus iekšlietu ministrijai^{2/}.

Lauku pašvaldību fonda pārvalde sāka darboties apriņķu pašvaldību darbībai izbeidzoties.

Pirmais fonda darbības periods bija no 1935.gada 1.oktobra līdz 1936.gada 31.martam.

1/ Instrukcija lauku pašvaldību fonda pārvaldei un viņas pilnvarniekiem apriņķos /1936.g. V.V.35./

2/ 1936.g. Finanču un kredīta statistika, 51.lp.

- 107 -

LIKVIDĒTO APRINĶU PAŠVALDĪBU BILANCES 1935.Ē.1.OKTOBRĪ.

A k t ī v s.

Aprinķi	Kases k-ts	Tek.rēķ. un nog. k-ts	Iep.bu- džeta k-ts	Caurej. sumu k-ts	Daž.iest. un pers. k-ts	Avan- su k-ts	Vērtsp. k-ts	Materil. un preču k-ts	Inv. k-ts	Nekust. īpaš. k-ts	Dažādi k-ti	Kop- suma
Rīgas	4,3	263	68	-	71	3,3	9,2	0,4	30	300	-	749
Cēsu	1,4	61	23	-	7,8	0,1	1,2	6,2	19	77	-	196
Valmieras ..	0,6	123	7,5	-	13	0,2	5,0	4,6	27	133	-	320
Valkas	1,5	25	0,8	3,5	78	5,0	0,4	0,2	46	152	-	313
Madonas	0,5	238	8,9	-	45	-	-	0,6	6,9	138	110	548
Liepājas ...	2,3	29	28	-	22	-	1,0	3,2	28	156	-	270
Aizputes ...	1,2	12	-	-	20	-	1,5	2,2	11	99	-	146
Kuldīgas ...	0,04	51	-	-	33	-	1,5	-	18	60	85	249
Ventspils ..	0,6	70	-	-	39	-	3,8	0,4	31	66	-	210
Talsu	2,8	33	-	-	3,3	-	2,6	0,1	62	123	40	267
Tukuma	0,3	43	32	-	3,2	-	1,4	0,2	20	171	-	277
Jelgavas ...	2,9	4,6	-	-	30	-	5,1	-	30	598	-	670
Bauskas	0,4	20	-	6,4	158	1,5	1,2	44	56	37c	0,02	658
Jēkabpils ..	0,6	49	19	0,2	34	0,1	1,6	5,1	43	311	-	464
Ilūkstes ...	2,5	154	71	17	20	1,8	4,8	2,7	15	143	25	457
Daugavpils	0,5	301	265	258	134	53	23	2,9	23	1.340	478	2.878
Rēzeknes ...	2,9	39	-	-	620	-	43	1,3	48	1.202	113	2.069
Ludzas	2,0	5,4	248	-	365	4,7	7,5	5,4	63	378	-	1.079
Jaunlatgales	7,0	108	-	159	419	-	14	2,9	78	767	-	1.555
K o p ā	34,0	1.640,0	771,0	444,0	2.115,0	70,0	128,0	83,0	655,0	6.583	851,0	13.374
Vidzeme	8,3	716	108	3,5	215	8,8	16	12,0	128	800	110	2.126
Kurzeme	6,9	195	28	-	117	-	10	6,0	150	504	125	1.142
Zemgale	6,8	276	122	24	245	3,4	14	52,0	164	1.593	25	2.525
Latgale	13,0	453	513	417	1.538	58,0	88	12,0	212	3.686	591	7.581
P r o c e n t o s.												
Vidzeme	0,4	33,7	5,1	0,2	10,1	0,4	0,7	0,6	6,0	37,6	5,2	15,9
Kurzeme	0,6	17,1	2,5	-	10,3	-	0,9	0,5	13,1	44,1	11,0	8,5
Zemgale	0,3	10,9	4,8	0,9	9,7	0,1	0,6	2,0	6,5	63,1	1,0	18,9
Latgalē	0,2	6,0	6,8	5,5	20,3	0,8	1,1	0,1	2,8	48,6	7,8	56,7
K o p ā	0,3	12,3	5,8	3,3	15,8	0,5	0,9	0,6	4,9	49,2	6,4	100,0

LIKVIDĒTO APRINĶU PAŠVALDĪBU BILANCES 1935.g. 1.OKTOBRĪ.

- 199 -

P a s ī v s.

Aprinķi	Izdevumu budžetu k-ts	Caurejošo sumu k-ts	Daž.iest. un pers. k-ts	Fondu un c.kapitālu fondi	K a p i t ā l u		Rīcības	Kopā
					Pamata	Rezerves		
				1.000 l a t o s				
Rīgas	2,3	4,5	5,7	-	329	109	299	737
Cēsu	-	2,8	86	-	68	18	21	107
Valmieras	-	2,0	32	-	159	117	9,6	286
Valkas	0,9	6,6	8,6	15,6	190	4,5	87	281
Mačonas	-	-	11	40	268	229	-	497
Liepājas	0,8	2,6	53	-	184	-	30	214
Aizputes	22	-	-	-	104	-	20	124
Kuldīgas	1,2	-	11	-	163	9,0	65	237
Ventspils	0,2	0,1	2,0	-	97	-	111	208
Talsu	-	0,3	15	-	170	2,6	79	252
Tukuma	0,1	-	8,5	0,8	184	59	25	268
Jelgavas	-	4,3	68	-	561	7,3	30	598
Bauskas	-	2,4	89	-	367	1,4	198	567
Jēkabpils	-	0,7	14	-	345	104	-	449
Ilūkstes	34	2,9	6,8	174	149	90	-	239
Daugavpils	-	289,0	39,0	-	1.457	94	999	2.550
Rēzeknes	-	-	776,0	-	1.250	43	-	1.293
Ludzas	24	176	233,0	-	529	-	117	646
Jaunlatgales ...	-	297	299,0	-	823	8,0	128	959
K o p ā	86,0	791,0	1.756,0	231,0	7.396,0	896,0	2.218,0	10.510,0
Vidzeme	3,2	16	144	56	1.014	477	416	1.907
Kurzeme	24	3,0	81	-	717	12	305	1.034
Zemgale	34	10	186	175	1.605	262	253	2.120
Latgale	25	762	1.346	-	4.059	145	1.244	5.448
			P r o c e n t o s.					
Vidzeme	0,2	0,7	6,8	2,6	47,7	22,4	19,6	89,7
Kurzeme	2,1	0,3	7,1	-	62,8	1,0	26,7	90,5
Zemgale	1,3	0,4	7,4	6,9	63,6	10,4	10,0	84,0
Latgale	0,3	10,0	17,8	-	53,6	1,9	16,4	70,9
K o p ā	0,7	5,9	13,1	1,7	55,3	6,7	16,6	78,6

Likvidēto apriņķu pašvaldību bilance 1935.g.

1.oktobrī jeb pārņemšanas dienā bija - 13,4 milj.lis;
no šīs sumas:

Latgales apriņķu pašvaldībām	bija	7,6 milj.lis	vai	56,7%	no kops.
Zemgales " " " "	"	2,5 " " "	"	18,9%	"-
Vidzemes " " " "	"	2,1 " " "	"	15,9%	"-
Kurzemes " " " "	"	1,1 " " "	"	8,5%	"-

Vairāk par pusi no visas bilances bija Latgales apriņķu pašvaldībām, starp kurām sevišķi izcēlās Daugavpils - 2,9 milj.lis un Rēzeknes - 2,1 milj.lis.

Pasīvā lielākais postenis ir kapitāli - 10,5 milj.lis apmērā vai 78,6% no bilances kopsumas. Lielākā nozīme kapitāliem ir:

Kurzēmē - 90,5% un

Vidzemē - 89,7%.

Latgalē kapitāliem ir mazākā nozīme - 71,9%, lai gan absolūtos skaitļos tie līdzinas 5,45 milj.lis.

Pēc likvidēto apriņķu pašvaldību bilances uz 1935.g.1.oktobrī pamatkapitālu bija - 7,4 milj.lis vai 55,3%, rīcības kapitālu - 2,2 milj.lis vai 16,6%, rezerves kapitālu - 0,9milj.lis.

No pārējiem pasīva posteniem jāatzīmē dažādas iestādes un personas - 1,76 milj.lis vai 13,3%,

pie kam Latgalē to ir 1,35 milj.l_s vai 17,8% /Rēzeknes apriņķī - 0,776 milj.l_s/.

Caurejošu sumu bija 0,791 milj.l_s vai 5,9%.

Pārējie pasīva posteņi ir niecīgi.

Aktīvā lielākais postenis ir nekustamas mantas, kuras vērtība ir 6,6 milj.l_s vai 49,2%. Visvairāk nekustamas mantas ir Latgales apriņķos - 3,7 milj.l_s vai 48,6% apmērā no bilances; Zemgalē - 1,6 milj.l_s vai 63,1%.

Diezgan lieli bija arī tekoši rēķini kredītiestādēs - 1,64 milj.l_s vai 12,3%. Visvairāk tie bija:

Vidzemē - 0,716 milj.l_s vai 33,7%,

Latgalē - 0,453 " " " 6,0%.

Dažādas iestādes un personas sastādīja 2,115 milj.l_s vai 15,8% /sevišķi parādnieki/.

Pārējās mantas un kontu nozīme ir mazāka.^{1/}

LAUKU PAŠVALDĪBU FONDA PĀRVALDES BUDŽETI.

Saimniecības gadi	1936./37.	1937./38.	1938./39.
Ieņēmumi un izdevumi	l a t o s		
<u>I e ņ ģ m u m i:</u>			
Kapitālu augļi	40.800	48.060	40.000
Neto ieņēmumi no:			
namiem	27.998	16.581	9.274
lauksaimniecībām	2.843	-	2.660
zemes gabaliem un ēkām	4.868	3.553	3.267
aptiekām	4.100	2.254	2.900
slimnīcām	4.800	1.200	-
Dažādi ieņēmumi	6.776	7.035	3.000
No pārdodamiem nekustam.īpašumiem	62.178	-	-
No pārdodamā inventāra	23.087	-	-
Budžeta iz trūkumi /no kapitāla/	44.350	96.899	15.601
K o p ā	221.800	175.582	76.702
<u>I z d e v u m i:</u>			
Fonda pārvaldes uzturēšana centrā	33.000	33.000	27.000
Darbinieku uzturēšana uz vietām	52.342	48.627	15.122
Aprinķu lauku pašvald.vec.auto uzt.	-	-	12.867
Nekustamu īpašumu neto izdevumi:			
nami	12.478	55.572	6.779
lauksaimniecības	-	12.908	-
zemes gabali un ēkas	814	159	48
Kustamu īpašumu /automob./iegādei	18.000	11.500	-
Parādu un % nomaksa	18.015	7.172	-
Pabalsti pagastu pašvaldībām	25.769	2.560	-
Budžeta atlikumi resp.kap.uzkrāš.	61.382	4.084	14.886
K o p ā	221.800	175.582	76.702

LAUKU PAŠVALDĪBU FONDS PĒC APRIŅĀKIEM.

Apriņķi un apgabali	B u d ž e t i Nomaksas centram				Kapitāli
	1937./38.	1938./39.	1937./38.	1938./39.	
	L a t o s				
Rīgas	19.414	11.084	2.610	2.695	770.000
Cēsu	9.553	2.836	428	399	114.000
Valmieras	4.717	5.002	1.026	955	273.000
Valkas	12.990	2.853	871	844	241.000
Madonas	15.784	7.590	1.648	1.656	473.000
Liepājas	3.274	2.147	748	721	206.000
Aizputes	1.310	1.001	190	186	53.000
Kuldīgas	3.378	2.231	1.263	1.155	330.000
Ventspils	2.634	2.449	734	721	203.000
Talsu	2.117	1.246	777	746	213.000
Tukuma	8.332	3.627	734	427	122.000
Jelgavas	7.416	3.816	1.965	1.540	440.000
Bauskas	12.606	6.050	1.555	1.904	544.000
Jēkabpils	3.965	3.307	1.227	1.159	331.000
Ilūkstes	5.455	2.658	1.126	991	283.000
Daugavpils	23.064	9.607	8.272	7.260	2.074.000
Rēzeknes	15.661	2.291	3.097	301	86.000
Ludzas	11.591	3.897	2.253	2.062	589.000
Abrenes	12.321	3.010	2.476	1.278	365.000
K o p ā	175.582	76.702	33.000	27.000	7.710.000
Vidzeme	62.458	29.365	6.583	6.549	1.871.000
Kurzeme	12.713	9.074	3.712	3.529	1.005.000
Zemgale	37.774	19.458	6.607	6.021	1.720.000
Latgale	62.637	18.805	16.098	10.901	3.114.000

LAUKU PAŠVALDĪBU FONDA BILANCE

1937.gada 1.aprīlī.

<u>A k t ī v s:</u>	<u>latos</u>	<u>%</u>
Kase	758	-
Tekoši rēķini un noguldījumi	1.576.329	14,6
Vērtspapīri	18.116	0,2
Ieņēmumu budžets par pag.gad.....	813.839	7,5
Caurejošas sumas	433.002	4,0
Iestādes un personas	1.237.864	11,4
Inventārs	590.784	5,5
Nekustami īpašumi	5.587.111	51,6
Avansi	195.449	1,8
Aizdevumi	22.500	0,2
Materiāli	58.828	0,5
Iztrūkums	294.939	2,7
K o p ā	10.829.519	100,0
 <u>P a s ī v s:</u>		
Agrāko gadu izdevumu budžeti	297.622	2,8
Caurejošas sumas	503.216	4,6
Iestādes un personas	695.552	6,4
Avansi	279	-
Kapitāli	9.165.142	84,6
Atlikums	167.708	1,6
K o p ā	10.828.519	100,0

Lauku pašvaldību fonda budžets pēdējā saimniecības gadā samazinājies:

1937./38.s.g. tas bija - 175.582 ls,

bet 1938./39. " " " - 76.702 ",

t.i. par 98.800 ls mazāks.

Fonda ieņēmumi rodas no kapitālu ieņēmumiem, īpašumu un uzņēmumu peļņas. Bez tam ikgadus ir arī izstrūkums, ko noraksta no kapitāliem.

Minētam fondam samērā lielākie ir fonda pārvaldes uzturēšanas izdevumi centrā, kā arī dažādi citi administratīvie izdevumi.

Atsevišķos apgabalos lielākais fonda budžets 1938./39.s.g. ir Vidzemē - 29.356 ls, bet mazākais

Kurzemē - 9.074 "

No atsevišķiem apriņķiem ar lielām sumām izvirzas Rīgas apriņķis ar 11.084 ls lielu budžetu un Daugavpils ar - 9.607 ls.

Nomaksu centra pārvaldes uzturēšanai izdara proporcionāli fonda kapitāliem pa apriņķiem.

1938./39.s.g. fonda centra pārvaldes uzturēšanai atskaitīja no kapitāliem - 0,35%.

Lielākie Lauku pašvaldību fonda kapitāli ir Latgalē - 3,114 milj.ls, tādēļ arī lielākie atskai-

tījumi fonda centra uzturēšanai saņemti no Latgales - 10.901 ls. Mazākie kapitāli ir Kurzemē - 1,005 milj. ls. Visā valstī Lauku pašvaldību fondam ir 7,7 milj. ls liels kapitāls.

Lai gan Lauku pašvaldību fonda budžets ir mazs, tomēr tā pārziņā atrodas lieli kapitāli, kā arī manta.

Fonda bilance 1937.g. 1.aprīlī bija 10,8 milj.lis, pie kam kapitālu bija 9,165 milj.lis.

Pārējo pasīvu nozīme fonda bilancē ir maza: kreditori - 696.000 ls apmērā, starp tiem lielākie ir Latvijas zemnieku kredītbanka, Latvijas hipotēku banka un Valsts zemes banka. No caurejošām summām - 503.000 ls - lielākie ir lopbarības aizdevumi.

Lauku pašvaldību fonda aktīvā lielākais konts ir nekustami īpašumi - 5,587 milj.lis apmērā, t.i. vairāk nekā puse bilances. No nekustamiem īpašumiem fondam paliks tikai daļa - 1,952 milj.lis, bet pārējos - 3,635 milj.lis vērtībā nodos citām lauku pašvaldības iestādēm, pie kam pagastu pašvaldību sadarbības apvienībām nododamo slimnīcu vērtība ir 1,201 milj.lis, bet valsts iestādēm nododamo skolu, ambulānču, patversmju un atsevišķu zemes gaba-

lu vērtība - 2,434 milj.l.s.

Debitoru fonda bilancē ir par 1,238 milj.l.s., bet pārējie konti, kā inventāra, pagastu pašvaldības budžetu parādu, caurejošu sumu u.c. ir mazāki.

Leuku pašvaldību fonda rīcībā ir samērā lielas brīvo līdzekļu sumas - 1,577 milj.l.s., no kuriem 1,432 milj.l.s. ir noguldīti Latvijas zemnieku kredītbankā^{1/}.

Šīs lejuklis parādi:

1/ atāgi līgumi,

2/ zemnieki kopīgi apņēmuši un

3/ citādas saistības apņēmuši.

Sadarbības apvienības ir šādas: 1) Leuku pašvaldība, 2) pagastu un pilsoņu, vai pagastu vietējās organizācijas apvienības, 3) zemnieku kopīgas organizācijas, kas nodarbojas ar zemnieku kopīgo darbu, 4) pašvaldību sadarbības apvienības, 5) citādas apvienības, kas nodarbojas ar zemnieku kopīgo darbu.

Šīs sadarbības apvienības ir nodarbojas ar zemnieku kopīgo darbu, kas nodarbojas ar zemnieku kopīgo darbu.

Šīs sadarbības apvienības ir nodarbojas ar zemnieku kopīgo darbu, kas nodarbojas ar zemnieku kopīgo darbu.

SADARBES APVIENĪBAS.

Pagastu pašvaldība savus uzdevumus, kas paredzēti pagastu pašvaldības likuma 2.un 3.pantā var izpildīt atsevišķi, vai kopā ar citām pašvaldībām.

Pagasti var sadarboties savā starpā vai arī ar pilsētu pašvaldību, un šī sadarbība var izpausties trejādās formās:

- 1/ slēgt līgumus,
- 2/ sasaukt kopējas apspriedes un
- 3/ stāties sadarbības apvienībās^{1/}.

Sadarbības apvienības ir divu vai vairāku pašvaldību /pagastu un pilsētu, vai pagastu vien/ noorganizētas apvienības, ko nodibina nolūkā veikt šīm pašvaldībām uzliktos uzdevumus vai arī idejiski vadīt pašvaldības darbību pareizā un lietderīgā virzienā^{2/}.

Pēc saviem mērķiem jāizšķir: idejiskas un noteiktu uzdevumu sadarbības apvienības.

Kā idejiska pašvaldību sadarbības apvienība pastāvēja Latvijas lauku pašvaldību savienība, kuras

1/ Likums par pagastu pašvaldību, 4.p.;

2/ doc.P.Mucenieks - Latvijas pašvaldību iekārta, 1938.g.izdevums, 144.lp.

mērķis bija pareizi un lietderīgi izveidot pašvaldības darbību, ierosināt pašdarbību, kā arī aizstāvēt pašvaldības intereses un tiesības.

Saskaņā ar likumu par apriņķu pašvaldības likvidācijas kārtību /1935.g.V.V.44/ 1935.gadā šī savienība izbeidza savu darbību^{1/}.

Noteiktu uzdevumu sadarbes apvienības stāda sev mērķi izpildīt kādu konkrētu pašvaldības uzdevumu, uzturēt kādu iestādi vai saimniecisku pasākumu, piem. sadarbes apvienības skolas, slimnīcu, patversmju u.t.t. uzturēšanai.

Šādas sadarbes apvienības visvairāk nodibinātas pēdējos gados, jo sakarā ar apriņķu pašvaldības likvidāciju, pagstiem vajadzēja uzņemties tādus pienākumus, kas atsevišķam pagastam grūti izpildāmi^{2/}.

Interesanti atzīmēt, ka no 26 šāda veida sadarbes apvienībām, kas līdz šim nodibinātas, 23 pastāv tikai veselības aizsardzībai.

Pašvaldību sadarbes apvienības saistījušas 305 pagastus ar 778.354 un 12 pilsētas ar 32.336 iedzīvotājiem.

1/ doc.P.Mucenieks- Latvijas pašvaldību iekārta, 1938.g.izdevums, 145.lp;

2/ Turpat.

Sadarbes apvienības visvairāk ierīkojušas resp. pārņēmušas no lauku pašvaldību fonda slimnīcas, pie kam dažām apvienībām ir pat vairākas slimnīcas, piem. Daugavpils aprinča pašvaldības sadarbības apvienībai ir 5 slimnīcas, sanatorija, aptieka un nespējnieku patversme.

Sadarbes apvienību bilance 1937.g. 1.aprīlī bija 2,7 milj. ls, pie kam lielākās bilances bija dažām Latgales sadarbības apvienībām, kā Daugavpils - 707.771,-, Ludzas - 449.402,- ls, Abrenes - 158.730,- ls.

Sadarbes apvienību budžets 1937./38.s.g.bija 2,1 milj. ls. Lielākie budžeti bija jau minētām Latgales sadarbības apvienībām.^{1/}

1/ 1938.g. Finanču un kredīta statistika, 28.un 29.lp.

- 211 -

PAŠVALDĪBU SADARBES APVIENĪBAS

Pašvaldību sadarbes ap- vienības	Kad sākusi darbo- ties	Pašvald.skaitis		Iedzīvot.skaitis		Balance 1937.g. 1.IV.	b u d ž e t s		Iestādes un uzņēmumi
		lauku	pilsētu	lauku	pilsētu		1937./38. s.g.	1938./39. s.g.	
1. Abrenes apr.pag. pašvaldības	1936.	15	-	106.381	-	158.730	184.191	217.600	2 slimnīcas
2. Aizputes apr.pašv. "Pūņu ferma"	1936.	7	-	10.942	-	7.348	8.006	11.312	Pamatsk.un priekšzīm.saimn.
3. Alūksnes un apk.	1936.	18	1	31.832	4.385	83.296	80.440	103.275	Slimnīca
4. Bauskas un apk.	1937.	7	1	14.055	4.904	-	52.300	105.305	Slimnīca
5. Cēsvaines-Grašu Kārdabas-Oļu- Patkules	1929.	5	-	4.660	-	31.185	28.940	34.760	Slimnīca
6. Daugavpils apr. pašvaldības	1936.	25	-	153.392	-	707.771	492.940	536.636	5 slimn., sant., apt., nesp.p.
7. Durbes Kronvalda pamatskolas	1936.	3	1	3.302	525	6.270	5.700	6.300	Pamatskola
8. Gulbenes un apk.	1936.	7	1	17.111	3.819	53.761	79.500	84.000	Slimnīca
9. Iecavas un apk.	1936.	10	-	19.149	-	147.770	41.000	52.000	Slimnīca
10. Jēkabpils apr.	1936.	19	-	38.687	-	186.112	93.700	96.000	Slimnīca
1. Jelgavas apr.	1936.	40	-	63.560	-	103.930	16.428	22.708	Nespējnieku patversme
2. Kuldīgas un apk.	1937.	10	-	17.671	-	-	-	-	Pārņems slimn.
3. Liepājas apr.pašv.	1936.	28	1	49.604	525	37.825	26.360	28.960	2 slimnīcas
4. Liezeres-Mēdzulas Lubejas	1928.	3	-	4.324	-	3.103	2.980	2.075	Doktorāts, aptieka
5. Limbažu un apk.	1929.	14	2	13.077	3.921	153.700	47.977	89.900	Slimnīca
6. Ludzas apr.pašv.	1936.	12	-	84.188	-	449.402	177.019	205.736	3 slimnīcas
7. Madonas un apk.	1931	6	1	10.162	2.357	194.455	116.640	138.000	Slimnīca
8. Mazsalacas un apk.	1930.	5	1	6.235	1.492	29.355	23.840	24.700	Slimnīca
9. Raunas	1924.	5	-	6.372	-	76.660	8.984	8.664	Slimnīca
10. Rūjienas un apk.	1929.	8	1	9.584	4.337	62.794	39.200	42.200	Slimnīca
1. Saldus un apk.	1935.	9	1	24.110	4.410	97.750	40.350	65.000	Slimnīca
2. Straupes un apk.	1929.	5	-	4.573	-	11.576	1.889	1.900	Doktorāts
3. Talsu apr.pag.p.	1936.	18	-	34.597	-	90.341	68.600	76.100	Slimnīca
4. Valmieras apr.p.	1936.	24	-	37.969	-	27.577	95.600	142.600	Slimnīca un sanatorija
5. Varaklāņu un apk.	1937.	2	1	12.817	1.661	-	-	8.924	Slimnīca
K o p ā		305	12	778.354	32.336	2.720.711	1732.584	2.104.655	

N O S L Ē G U M S.

Pašvaldība - pagasts, ka Ernsts Meijers saka, nav nedz valsts mikrikosms, nedz arī kaut kas pretējs valstij /pretnostādījums/. Abu starpā ir daudz kas vienveidīgs un arī atšķirīgs. Valsts ir pārņēmusi visu to, kas jāizved vienmērīgi, bet visas lokālās īpatnības valsts nevar ņemt vērā un ievērot, tam uzdevumam pastāv pašvaldības.

Starp pašvaldību un valsti pastāv būtības līdzība. Dažreiz valsts, bet citreiz atkal pašvaldība spēj izpildīt uzdevumus ar lielāku pilnību, jo lielā mērā ir no svara valsts kultūras pakāpe, tautsaimniecība, saimnieciskais uzplaukums, bet par visām lietām iedzīvotāju garīgā gatavība.

Lokālās vajadzības un izpildīšanas iespējas atsevišķām pašvaldības vienībām ir ļoti dažādas. Turpretīm modernā valsts prasa, cik tālu tas iespējams, vienādību, lai visur vieni un tie paši pamati tiktu izvesti un tamdēļ valsts varai vajaga kopības interesēs pašvaldību darbību uzraudzīt un būt spējīgai to šajā garā iespaidot.

Pašvaldība ir tikai viena veselā daļa, pārkārtots loceklis valsts organismā. Katra atsevišķa pašvaldības vienība stāv ar pārējām ciešākā kopšakarā un tām vajaga būt piemērotām kopīgai attīstībai un tamdēļ valstij jā rūpējās, lai vienādība darbā un rādīšanā tiktu ievērota un tas vislabāk realizējams ar valsts varas palīdzību.

Katra valstiska finansu būtība, kas izplešas pāri savas valsts pilsētas aplokam, atrod savu papildinājumus komunālo apvienību finansu saimniecībā, sevišķi lauku pašvaldībā. Neviena valsts nevar pastāvēt bez lauku pašvaldības organizācijas un organiem un izpildīt visus savus uzdevumus. Tāds stāvoklis iespējams valstī tikai tik ilgi, kamēr tā nav attaisnojusi elementāros aizsardzības uzdevumus uz ārieni, nodrošinājusi drošības patūrēšanu iekšienē. Pašvaldība papildina un atbalsta valsti tagadnē, jo nav iespējams no vienas centrālās vietas apmierināt visus lielos un augošās lokālās sabiedriskās dzīves uzdevumus. Pašvaldībai tamdēļ jāizved daudzi atklātības uzdevumi, sevišķi tādi, kuri prasa īpašu vietas un apstākļu pazīšanu, vai īpašu vērības piegriešanu lokālām attiecībām un

interesēm.

Šīs darbības izvešanai komunālām pārvaldēm nepieciešama sava īpaša saimniecība, kurai principiāli likti līdzīgi uzdevumi ka valsts finansu saimniecībai.

Principiālā izšķirība starp valsti un pašvaldību pastāv iekš tam, ka valsts savas gribas noteikšanā, tā tad arī savu uzdevumu un līdzekļu noteikšanā, nav atkarīga ne no kādas augstākas varas, kā mēr pašvaldība ir tikai kā kalpojošs loceklis valsts organismā.

Pašvaldībai ir arī gan spaidu vara pret saviem piederīgiem, bet tas nav pateicoties pašas tiesībām, bet gan pateicoties valsts tiesībām un pašvaldības darbības aploks ir pēc vietas un lietām - faktiski - norobežots uz uzdevumu un līdzekļu, tiesību un pienākumu izpildīšanu, visa viņas darbība visos svarīgākos punktos ir padota valsts pārvaldes uzraudzībai.

Izlietotā literatūra un avoti:

- 1/ Prof.Dr.iur.K.DIŠLERS - Ievads administrātīvo tiesību zinātnē, 1938.g.izdevums,
- 2/ Prof.K.PURIŅA lasītās lekcijas Finanšu zinātnē, Latvijas universitātē 1937.g.
- 3/ Prof.A.ŠVĀBE - Vidzemes pagasta vēsture, 1937.g.
- 4/ Prof.A.ŠVĀBE - Pagasta vēsture, 1926.g.
- 5/ Prof.A.ŠVĀBE - Latvju kultūras vēsture,
- 6/ Doc.P.MUCENIEKS - Latvijas pašvaldību iekārta, 1938.g.izdevums,
- 7/ R.v.KAUFMANN - Die Kommunalfinanzen, II.sējums, 1906.g.izdevums,
- 8/ Handwörterbuch der Kommunalwissenschaft, I.sējums, 1918.g.,
- 9/ Handwörterbuch der Kommunalwissenschaft, II.sējums, 1922.g.,
- 10/ Handwörterbuch der Kommunalwissenschaft, III.sējums, 1924.g.,
- 11/ Handwörterbuch der Kommunalwissenschaft, IV.sējums, 1924.g.,
- 12/ Handwörterbuch der Kommunalwissenschaft, papildus sējums, 1927.g.

- 13/ K.Th.v.EHEBERG - Grundriss der Finanzwissenschaft, 1936.
- 14/ Prof.Dr.I.Conrad - Grundriss zum Studium der politischen Oekonomie, III daļa, 1923.g.
- 15/ Cand.oec.A.GŪTMANIS - Kā saimnieko lauku pašvaldības, 1931.g.
- 16/ Handwörterbuch der Finanzwissenschaft, Gerloff und Meisel, 1926.g.
- 17/ Kurzemes pagastu pašvaldības, 1937.g.
- 18/ Vidzemes pagastu pašvaldības, 1937.g.
- 19/ Zemgales pagastu pašvaldības, 1937.g.
- 20/ Latgales pagastu pašvaldības, 1937.g.
- 21/ Žurn."Pagasta dzīve" no 1938.g.1.apriļa - 1939.gada 1.septembrim.
- 22/ Lauku pašvaldību gada grāmata, no 1930.-1937.g.
- 23/ K.DUCMANIS - Iz Baltijas provinču tiesībām, 1913.g.
- 24/ Latvijas konverzācijas vārdnīca,
- 25/ Valsts adresu kalendars, 1939.g.
- 25/ Finanču un kredita statistika, no 1931.-1938.g.
- 26/ A.MALDUPS - Apriņķu un pagastu apraksti, 1937.g.
- 27/ Latvijas statistikas gada grāmata, 1937./38.g.

Avoti:

- 1/ Nodokļu likumi, T.M.Kodifikācijas departamenta izdevums, 1938.g.
- 2/ Likums par pagastu pašvaldību /1922.g. Lik.kr.119/,
- 3/ Instrukcija pagastu padomēm un valdēm /1928.g.V.V.131/,
- 4/ Instrukcija par pagastu pašvaldību nodokļu aprēķināšanu, budžetu un gada pārskatu sastādīšanu /1937.g. V.V.29/,
- 5/ Noteikumi par civilstāvokļa aktu registrēšanu,
- 6/ Noteikumi par nodokļu ņemšanu no traktieriem, krodzniecības veikaljiem ar un bez reibinošiem dzērieniem un no alkoholisku vielu ražotavām un tirgotavām par labu pagastu pašvaldībai /1935.g.V.V.294/,
- 7/ Likums par zemes ceļiem /1935.g.Lik.kr.113, V.V.140/,
- 8/ Likums par apriņķu pašvaldību likvidācijas kārtību /1935.g.Lik.kr.16, V.V.44/,
- 9/ Instrukcija lauku pašvaldību fonda pārvaldei un viņas pilnvarniekiem apriņķos /1936.g.V.V.35/,

- 10/ Likumu un noteikumu sakopojums pagastu pašvaldībām, 1937.g.
- 11/ Instrukcija pagastu revīzijas komisijām
/1937.g.V.V.25/,
- 12/ Instrukcija apriņķu lauku pašvaldību vecākiem
/1937.g.V.V.25/,